

**Ethica Amoris, Sive Theologia Sanctorum, Magni
Praesertim Augustini, Et Thomae Aquinatis**

Circa Universam Amoris & Morum Doctrinam, Adversus Novitias Opiniones
Strenuè propugnata, Et In Materiis Principaliter Hodie Controversis
Fundamentaliter discussa

De Sacramentis In Genere Et Specie - Libros Octo Complectens

Henricus, de Sancto Ignatio

Leodii, 1709

Caput 141. Necessitatem amoris, sive doloris propter Deum offensum,
insufficientiamque proinde attritionis purè formidolosæ ad justificationem
in Sacramento Pœnitentiæ, ab initio Scholastics ad ...

[urn:nbn:de:hbz:466:1-73212](https://nbn-resolving.org/urn:nbn:de:hbz:466:1-73212)

lis. Hæc sententia paucos habuit defensores, nec potest hodie sufficere. *Siquis enim dixerit sine præveniente Spiritûs sancti inspiratione, atque adiutorio, hominem credere, sperare, diligere, aut poenitere posse, sicut oportet, ut ei justificationis gratia conferatur, anathema sit,* ait Tridentinum sess. 6. can. 3.

1472 Septima, omnium novissima, nec ante Tridentinum vulgata, illa est contra quam disputare cœpimus. Quod enim quarta sententia exhorrebat, admittere cœpit, videlicet attritionem, ex sola poenæ formidine conceptam, talemque à poenitente cognitam, & immutatè se habentem, legitimam sufficientemque esse dispositionem ad gratiam in Sacramento suscipiendam. Hæc est illa sententia, cujus parentes Morinus suprâ c. 4. fuisse ait Melchiorum Canam, Francisci Victorie Discipulum, & Henricum Salmanticensem. Nec certè invenitur ullus, qui sententiam illam, ut jacet, expressis terminis ante ipsos docerit. Neque de tali attritione locuti sunt Doctores, qui ante Tridentinum docuerunt, attritum virtute Sacramenti fieri contritum. Ut enim Vivaldus ait in Candelabro aureo tit. de attrit. q. 2. & 9. *quotiescumque invenitur in Doctores, quod attritio contritio, vel attritus cum Sacramento fit contritus, est intelligendum de attritione perfecta, id est de ea quæ propter Deum purè dolemus de peccatis, sed non ita servidè, & super omnia, ut par erat.*

Atque, ut Viguierius, à Parisiensi Facultate solemniter approbatus, ait in Instructionibus de Sacram. Poenit. c. 16. v. 10. *sciendum est quod si attritio dicatur dolor de peccatis, voluntariè assumptus, propter timorem servilem, sic quod principium ejus sit timor servilis, ut scilicet sit detestatio peccatorum propter metum poenæ... tunc attritio nunquam fit contritio, nec ex attritio aliquis fit contritus, nisi ad hunc sensum, quod post attritionem venit contritio, sicut dicimus quod ex mane fit meridies, & ex injusto fit justus consecutivè. Sic postquam aliquis fuit attritus, fit contritus, attritione desinente esse propter aliud principium, seu motum superveniens, quod est timor filialis, vel Deus summè dilectus. Et hæc fuit opinio S. Thomæ in 4. Si verò attritio dicatur dolor voluntariè assumptus propter Deum summè dilectum, sed non cum sufficienti & requisita intentione, sive gradu... sic attritio fit contritio. Et sic intelligitur quod à Doctores communiter dicitur, quod ex virtute clarivium ex attritio fit contritus.*

1473 Ex collatis itaque sententiis, ante Tridentinum vulgaris, satis apparet, attritionis servilis, seu purè formidolose, cognitæ ut talis, & immutatè se habentis, sufficientiam à communi mente Majorum (ante Tridentinum) esse alienam, cum in principio Scholasticæ communis doctrina (cum Magistro) requisierit contritionem perfectam, & qui ab illa doctrina postea recesserunt, & attritione contenti fuerunt, usque ad tempora Francisci Victorie saltem requisierint attritionem, quæ foret dolor propter Deum offensum; ipse etiam Scotus, ut postea videbimus. Ut enim Scoti Scholasticæ observat ad dist. 14. quarti Sententiarum pag. 63. *sive attritio, sive contritio requisita ad remissionem peccatorum, debet elici ex motivo charitatis, sive proximo, sive remoto, hoc est elicit, vel imperari à charitate. Est Doctores suprâ, & aliàs sepe, & dist. 20. q. 11. Quam ibi supponit ex Augustino, & habetur dist. 7. de poenit.*

1474 Denique vel ipsè Victorius, cum sequacibus suis, docuit poenitentem debere facere quod in se est, ut dolor ipsius de peccatis sit propter Deum, non propter poenam tantum, ita ut bonâ fide credat se propter Deum dolere, nec aliter possit, nec licitè, nec validè, nec fructuosè Poenitentia Sacramentum recipere.

Quarta assertionis probatio, ex illis ipsi Auctoribus, quos pro se Pinterellus refert, & Morinus ex illis qui citari solent pro opinione, cum Sacramento requirentem contritionem perfectam.

Extra dubium est, quotquot requisierunt etiam cum Sacramento contritionem perfectam, insufficientem credidisse attritionem purè formidolose; eatenus proinde pro nobis facere atque ad nostram propius accedere sententiam (inter extremas mediam) quam ad sententiam Adversariorum illi extremè oppositam, licet illorum plerique non satis tribuisse videantur clavibus Ecclesiæ. Atqui pro sententia requirentem contritionem perfectam, communiter referuntur Hugo de S. Victore to. 3. in Summa tr. 5. c. 11. Richardus de S. Victore tr. de poenit. lig. c. 12. Rastiodorensis l. 4. Sum. tr. 6. c. 8. q. 1. a. 1. & dist. 8. a. 3. Casarius Heisterbachensis l. 3. de Confess. c. 1. Albertus Magnus in 4. dist. 18. a. 17. Alensis 4. p. Sum. q. 8. m. 1. & q. 21. m. 1. & 2. S. Raymundus in Sum. l. 3. de poenit. & remiss. §. 11. ubi sententiam hanc celebriorem dicit. S. Thomas Supplem. q. 10. a. 5. S. Bonaventura in 4. dist. 18. p. 1. a. 2. Argentina in 4. dist. 16. Ægidius Carlierus in Respons. ad qq. Abbat. Aquicent. Bertrandus Agnerus de Turre term. in Domin. 13. post Pentecosten. Stephanus Brullifer in 4. dist. 18. q. 1. Petrus Sutor l. de poenit. Eccles. in occult. c. 1. Bromardus in Sum. Prædic. verbo *contritio* a. 5. noster Baconius in 4. dist. 15. a. 3. Gabriel in 4. dist. 14. q. 2. quest. 12. a. 2. Marilius q. 12. dub. incid. a. 2. Major in 4. q. 12. a. 2. O. kam & Mayo apud Marimum suprâ c. 3. n. 13. Capreolus in 4. dist. 16. q. 2. a. 3. ad finem. Bandinus in 4. dist. 20. Abulensis in defens. p. 1. c. 6. noster Waldensis to. 2. de Sacram. c. 43. noster Joannes Betz in exposit. tertii præcepti Decal. c. 5. Henricus Gandavens. quodlib. 1. q. 32. Cajetanus 3. p. q. 84. a. 1. §. & si modum queris. Ferrarientis 4. contra Gent. c. 72. §. ad hujus evidentiam. Medina c. de Confess. q. 38. §. est alia quarta opinio. Vivaldus opus de verit. contrit. in tribus ult. capitibus & in Candelabro aureo n. 6. Quam opinionem post Tridentinum (ut bene Morinus) gravissimi etiam Doctores tenuerunt, etiam qui Tridentino interfuerunt, ut Petrus Soto in Instruct. Sacerd. (editâ 3. annis post Decretum sess. 14. c. 4.) lect. 8. Franciscus Richardotus in Gallica Instruct. Pastor. (scriptâ quatuor annis post absolutum Tridentinum) c. 43. Fredericus Naufea, Episcopus Viennensis, in suo Catechismo, Franciscus Sonnias tr. de Sacram. & in suis demonstrationibus scriptis quatuor post laudatum Tridentinum annis. In ipso quoque Patrum Tridentinorum Conventu sess. 14. Joannes Æmilianus, Hispanus, Episcopus Tardetanus, contritionem perfectam dixit necessariam ad justificationem cum Sacramento. Nectamen hinc argui, per Sacramentum peccata non remitti, tamen Sacramentum remissa inveniret, præsentis contritionis efficacitate. Respondere enim, contritionem id prætare vi Sacramenti, cujus votum in ipsa continetur; adeoque justificationem, tamen antecedentem, futuræ absolutionis effectum esse: sic refert Pallavicinus Histor. Trid. l. 12. c. 10.

CAPUT CXXI.

Necessitatem amoris, sive doloris propter Deum

offensum, insufficientiamque proinde attonitionis pure formidolosa ad justificationem in Sacramento Poenitentiae, ab initio Scholasticis ad usque Concilium Tridentinum, per quinque proinde secula, ab omnibus, vel fere omnibus Doctoribus traditam fuisse, adhuc specialiter demonstratur, referendo per singula secula Doctores, qui eam tradiderunt.

1476 Scholasticum seculo duodecimo natam, sciunt crediti, & supra adhuc monui. Ad probandam proinde assertionem, referendi à nobis sunt Doctores, qui eam tradiderunt à seculo 12. ad 16. cujus anno 45. inchoatum, anno 63. terminatum est Concilium Tridentinum.

§. I.

A seculo 12. ad 13. proferuntur Hugo & Richardus à S. Victore, Gratianus, Magister Sententiarum, eorumque Discipuli.

1477 I sti namque omnes contritionem perfectam & per se justificantem requisierunt in locis n. praecedenti relatis. Manifestum est proinde, ipsos necessarium censuisse dolorem propter Deum offensum, insufficientemque credidisse dolorem ob solum gehennae metum. Ne finitus sim, sufficit ex immenso acervo selectiora quaedam & celebriora sigillatim exhibere. Dum floreret Gratianus, id est sub medium saeculi duodecimi, unanimiter existimabant Theologi sine contritione perfecta neminem justificari; siquidem dist. 1. de poenit. Gratianus non nisi duas refert sententias circa questionem, utrum sola cordis contritio, absque oris confessione, & operis satisfactione peccata remittantur? Quarum una uni contritioni, altera contritioni & confessioni, in iunctisque à Sacerdote operibus peccatoris reconciliationem attribuit. Utri fit adhaerendum, in medio Gratianus relinquit; eò quod utraque fautores haberet sapientes & religiosos. Porro utraque conveniebat in requirenda contritione; nec aliam contritionem una requirebat quam altera. Utraque ergo perfectam requirebat.

1478 Petrus Lombardus, Sententiarum Magister, Gratiano suppar, dist. 18. proposita utraque illa sententia, quaerit quid super his sentiendum? Et utramque concilians, ait, quod sine confessione oris, & absolutione poenitentiae peccata delentur, per contritionem & humiliationem cordis, quoad culpam, & debitum aeternae mortis, sed non sine confessione cordis, id est non sine voto, quo quis proponit mente compuncta se confessurum. Quia nec verè poenitens est, qui Confessionis votum non habet. Per consequens non sine Sacerdotis absolutione in voto, quae postea superveniens in re, secundum Magistrum nunquam se extendebat ad culpam, sed ad poenam temporalem dumtaxat relaxandam.

1479 Quam sententiam sub initium saeculi decimim tertii secutus Guilielmus Alstifodorensis l. 4. Summe Sacram. Poenit. Deus (inquit) inchoat solutionem dimittendo culpam & poenam aeternam, per contritionem cordis, cum voto Confessionis: Sacerdos verò consummat, dimittendo aliquod de poena, vi clavium, per impositionem manuum... tamen ubi Dominus non inchoat, dimittendo culpam per cordis contritionem, Sacerdos non consummat.

1480 Ita etiam Albertus Magnus in 4. Sentent. dist. 18. a. 13. Remisit Deus culpam in contritione, & relaxavit debitum aeternae mortis, & post completionem remanet id quod commissum est Ministris Ecclesiae, scilicet relaxatio poenae purgatoriae.

Ita pariter Alexander Aienis, & S. Bonaventura, §. 2. referendi, sicut & S. Raymundus in Sum. l. 3. de poenit. & remiss. §. 11. ubi sic:

Utrum sola contritio sine confessione tollat peccata, an contritio cum confessione & varia sunt opinioniones.

Quibus relatis, & relatè tertio loco opinione Magistri, de qua supra: Haec (inquit) ultima opinio celebrior est. Cujus veritatem postquam ostendit per exemplum reuiscationis Lazari, quo SS. Patres frequenter utuntur, §. 21. subdit: Dicendam est, FERÈ SECUNDUM OMNES, quod purè, verè ac propriè solus Deus (per contritionem) dimittit peccata, & debitum poenae aeternae...

Quidam tamen dicunt, quod Deus mundat animam à macula peccati, Sacerdos autem solvit eam postea à vinculo aeternae poenae. Hos non intelligo. Quare primam opinionem amplector. De Sacerdotibus autem non est dubium, quin habeant potestatem dimittendi & retinendi peccata... Dicuntur autem Sacerdotes ligare & solvere tribus modis. Primo ligant & solvunt, id est ostendunt, seu judicialiter declarant, aliquem solutum, vel ligatum. Unde Dominus leprosis prius restituit sanitati, deinde ad Sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderentur mundati. Item Lazarum primò reuiscitavit, deinde mandavit discipulis suis solvere suscitatum. Nam etsi aliquis apud Deum sit absolutus, non tamen in facie Ecclesiae absolutus habetur, nisi per iudicium Sacerdotis... Secundus modus ligandi est, cum satisfactionem poenitentiae contentiosam imponunt, vel solvendi, cum de ea aliquid dimittunt... Tertius modus est, qui fit per excommunicationem, &c.

Quam etiam opinionem Angelico Doctore 1481 placuisse constat partim ex locis §. 3. profertendis, ubi ad rationem verè poenitentiae requiritur ut peccatum displiceat, quia est contra Deum super omnia dilectum. Partim ex aliis, ubi expressè tradit, contritione deleri peccatum, ante Sacerdotis absolutionem. Dicendum (inquit Supplem. q. 10. a. 5.) quod confessio operatur praesupposità contritione, quae culpam delet, & sic confessio, ac per consequens absolutio, directè ordinatur ad dimissionem poenae. Et in opusc. quo Dominicam exponit Orationem, in exposit. petit. quinto: In peccato sunt duo, scilicet culpa, quae offendit Deum, & poena, quae debetur pro culpa. Sed culpa remittitur in contritione, quae est cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Psal. "Dixi, confitebor adversum me iniquitatem meam, & tu remisisti impietatem peccati mei..." Sed forte quis dicit: Si dimittitur peccatum in contritione, ad quid necessarius est Sacerdos? Ad hoc dicendum est, quod Deus in contritione dimittit culpam, & poena aeterna commutatur in temporalem; sed nihilominus manet adhuc obligatus ad poenam temporalem... Quando ergo confiteris, Sacerdos absolvit te de hac poena in clavium virtute. Et in opusc. de forma absolutionis c. 2. eum sibi objecisset, quod sicut ad Lazari suscitacionem nihil Apostoli contulerunt, sic Sacerdotes ad peccatorum vivificationem nihil conferunt. Respondet: Per hoc non offenditur, quod Sacerdos non absolvat, aut non debeat dicere, ego te absolvo, sed quod eum non debeat absolvere, in quo signa contritionis non vides, per quam homo justificatur interius à Deo culpa remissa. Ad dicit tamen, quod sicut contingit in baptismo, quod aliquis, antequam Sacramentum baptismi ad se percipiat, dum habet Sacramentum in voto, vel in proposito, consequitur justificationem à solo Deo; & tamen, si consecutus non fuerit, ex vi Sacramenti, nisi obicem opponat, justificationem consequitur Sacramentum suscipiendo; ita omnino est de poenitentia. Ut enim dicit Supplem. q. 18. a. 1. si ante absolutionem aliquis non fuisset contritus, adeoque nec perfectè dispositus ad gratiam suscipiendam, in ipsa confessione & absolutione sacramentali gratiam consequeretur, si obicem non poneret. Quod in respons. ad 1. sic explicat, ut Sacerdo-

- tes per datam sibi clavium potestatem, ad ipsam remissionem culpæ aliquid dispositivè & instrumentaliter operentur. Contingit enim accedentem ad Sacramentum necdum contritione esse donatum, qui dum se clavium confitendo submittit, per preces absolutioni pramittit solitas, & per admonitionem Sacerdotis, vel etiam per opera poenitentis, qua ipsi ad gratiam contritionis impetrandam inangit, & poenitens ipsi humiliter obediendo ante absolutionem exequitur, contritionem impetrare; atque hoc pacto Sacerdotem dispositivè & instrumentaliter ad remissionem culpæ ipsius concurrere. Tamen in postremo opere suo, videlicet in Summa, nihil immutando circa requisitam à se contritionem, efficaciam ipsius cum Sacramenti efficacia sic conciliet, ut contritio cum absolutionis forma effectam Sacramenti operetur.
- 1482 Eandem Sententiarum Magistri opinionem nosse Waldensis to. 2. de Sacram. c. 143. secutus est, sicut & Baconius noster cum sæculi sui (utique decimi quarti) Magistris, ut patet ex utilitatis tunc veribus quos refert in 4. dist. 15. a. 3. *Te cor contritum mundat, confessio restat. Si queris quare è capiti membrisque tenemur, in caput & membra committis transgrediendo.*
- 1483 Denique ex Authoribus n. 1475. relatis constat, eandem opinionem ad usque Tridentinum communem fuisse. Cui magnam profectò exultationem tum laudatorum pro ea Doctorum celebritas, tum S. Raymundi Summa conciliavit, de qua, in iudicio, quod delegati à Clem. VIII. ad istius Sancti Canonizationem Præsules tulerunt, cum magna commendatione locuti sunt: *Auctoritatem (inquit) huius Summa commendant Auctor ipse, qui vita sanctitate & miraculorum operatione, in vita & in morte claruit. . . . modus item docendi facilis, ubique apertus & tutus: cum vir sanctus in casibus & articulis ambiguis decidendis, aut sacrarum Litterarum, aut sacrorum Canonum, aut sanctorum Doctorum auctoritate nitatur. . . . Raro autem, aut nunquam propria auctoritate & sensu nititur. Novitates enim & singulares opiniones, tamquam pestem, perpetuo vitandas putavit. Postremo eandem Summam valde commendant illustrium Doctorum agmina, qui post Raymundum floruerunt. Omnes enim & Juris Civiles Professores, & sacrorum Canonum Doctores, & Theologiae Magistri, Raymundi Summam venerabiliter, quoties se obtulis occasio, allegantes, viri sancti testimonio nisi sunt ad sua dicta comprobanda.*
- 1484 Quod ita esse, inde comperit est, quòd Guido Baius, Bononiensis Archidiaconus (qui paulò post Raymundum floruit, & anno circiter 1300. mortuus est) in Decret. de poenit. q. 111. ipsissimis sancti Raymundi verbis præsentem explicet questionem: *Ista opinio, quæ habet quòd contritio dimittit peccatum, est celebrior. Verum tamen non intelligas, quòd contritio dimittat peccatum propriè loquendo, sed ipse Deus in contritione. Et omnes penè Doctores, qui Summas postea scripserunt, ipsamet sancti Raymundi verba mutuati sunt, ut Bartholomæus Pisanus, Ord. Prædicat. Theologus (qui circa annum 1340. floruit) in Summa Pisana, verbo *clavis: Qualiter Sacerdotes per claves dicuntur solvere? Respondeo secundum Raymundum tribus modis. Primo ligant, & solvunt, id est ostendunt aliquem esse ligatum, vel solutum à Deo. Unde Dominus Luc. 17. leprosus per se prius mundavit, deinde ad Sacerdotes misit, quorum iudicio ostenderentur mundati, & cætera uti apud S. Raymundum supra n. 1480.**
- 1485 Baptista Trovamala Ord. Minorum (qui floruit anno circiter 1480.) in Summa Rosella,
- verbo *Sacerdos: Qualiter dicuntur ligare, & solvere? Respondeo secundum Raymundum, tribus modis. Primo ligant & solvunt, id est ostendunt aliquem ligatum, vel solutum à Deo. Nam etiam si quis apud Deum solutus sit, tamen in facie Ecclesie non aliter solutus habetur, nisi per iudicium Sacerdotis. Secundo ligant, cum satisfactionem poenitentibus imponunt; vel solvunt, cum de ea aliquid dimittunt, &c.*
- Baptista Salius, ejusdem Ordinis, circa an. 1490. in Summa *Baptistiana*, verbo *Sacerdos. Qualiter Sacerdotes dicuntur solvere, vel ligare? Respondeo, secundum Raymundum, tribus modis, &c.* ut apud Trovamalam.
- Joan. Tabienis Ord. Prædicat. circa an. 1510 in Summa *Tabiena*, verbo *Sacerdos. Qualiter Sacerdos dicitur solvere & ligare? Respondeo, secundum Raymundum, tribus modis, &c.* ut apud Pilanum.
- Claudius Pinæus, Parisiensis Theologus, in capitome Magistri Sententiarum dist. 18. c. 3. anno 1551. (quo tempore Tridentinum celebrabatur) iisdem penè Raymundi verbis eandem difficultatem solvit.
- Hanc porò sententiam ab hæreticorum sententia per Tridentinum damnata (quæ dicit absolutionem sacramentalem Sacerdotis non esse actum iudiciale, sed nudum ministerium pronuntiandi & declarandi peccata esse remissa ipsorum differt, nec proinde ab Ecclesia damnata esse, testantur Vega, Dominicus Sotus, alique Doctores admodum graves. Quod & nos infra ostendemus.
- §. II.
- A sæculo 13. ad 14. exhibentur Guilielmus Alifidorensis, Innocentius III. Cæsius Histerbachensis, Guilielmus Parisiensis, Albertus Magnus, Alensis, S. Raymundus, S. Thomas, S. Bonaventura, Vincentius Bellovacensis, Robertus de Sorbona, Richardus de Media-Villa, Petrus de Tarantasia, Joannes Bromiardus, Guilielmus Peraldus.
- Cum enim ipsi omnes in locis n. 1475. relatis perfectam requisierint contritionem, insufficientem haud dubiè crediderunt formidolosam attritionem. Præter specialia quæ §. præcedenti protulimus ex Guilielmo Alifidorensi, Alberto Magno, & S. Raymundo, juvabit & de Guilielmo Parisiensi, Alensi, S. Thoma, S. Bonaventura, Vincentio Bellovacensi, Richardo de Media-Villa, & Bromiardo specialia subijcere.
- GUILIELMUS PARIENSIS.
- Itaque Guilielmus Parisiensis, qui primus, vel è primis mentionem fecit imperfectæ contritionis seu attritionis, eam tamen non statuit purè formidolosam, à perfectæque contritione specie diversam, sed amorosam, & ejsdem cum ipsa specie, sicut ejsdem speciei sunt amor preparatorius (ex quo attritio secundum ipsum procedit) & amor qui charitas dicitur, ex quo perfectæ procedit contritio. Sic enim loquitur in tract. de Sacram. poenit. fol. 31. *Necesse est ut moveatur, qui attritio vel contritio, motu fidei. . . . spei. . . . necesse est etiam ut moveatur motu dilectionis alieujus, sive illa sit charitas, sive non, sed utique amor preparatorius ad charitatem, de quo paulò ante sic: *Anore preparatorio amatur Deus, secundum quod Deus, & propter id quod est Deus, quem admodum amore qui charitas dicitur. Quare erant ejsdem speciei amor preparatorius, & amor qui charitas dicitur. Et quis querat, quæ sit differentia inter attritionem & contritionem, dico quòd attritio ad contritionem sic est, sicut vulneratio non letalis ad occisionem. . . . sicut calefactio ad arsonem, & sicut illuminatio ad irradiationem, hoc est sicut lumen crepusculi ad radium seu meridiem, quibus similitudinibus Doctores**

res utuntur ad significandum distinctionem intracandem speciem secundum magis & minus. Et infra: Amor quo quis amat Deum, scilicet preparatorie (qui secundum ipsum est amor attritionis) & amor quem querit (attritus) & quo nondum amatur (charitas utique) sunt unus & ejusdem, videlicet Dei, & secundum idem, & propter idem. Sunt igitur unus & ejusdem speciei, & ita non differunt, nisi secundum magis & minus. De timore vero servili fol. 81. col. 4. dicit: Timor servilis est bonum Dei datum sit, non est tamen virtus. Et hoc quia licet mala declinari faciat... non tamen facit hoc bene & laudabiliter... ita enim occupat animum & intentionem timentis, ut oculos cordis ad solam pœnæ evasione habeat, &c.

ALEXANDER DE ALES.

Alexander de Ales in Summa p. 4. q. 12. de pœnit. m. 3. a. 1. dicit, quod pœnitentia timore concipitur, non generatur, quia non concipitur in suo esse completo, sed in sui preparatione, sicut homo concipi dicitur in sua materia rudi. Dicit etiam, quod timor non est efficiens per se pœnitentiam, sed remota cooperans. Denique quod est non habeatur pœnitentia cum timore servili, nihilominus concipitur à timore hujusmodi. Quia aliud est dicere pœnitentiam concipi, aliud pœnitentiam haberi; pœnitentiam autem in pœnitente concipi, est dolere, sive attritione affici, & ad gratiam pœnitentiæ, sive virtutem seipsum preparare.

Questio 17. de contrit. membro 3. a. 2. Contritio per se & propriè, quantum est de necessitate culpam respicit, pœnam autem non nisi ex consequenti... Licet enim aliquando consideratio damnorum, quæ accidunt ex peccati perpetratione, dolendi materiam inducat, & etiã dolorem; hoc tamen non est de necessitate contritionis... ille dolor non est contritionis, licet quodammodo disponat ad illam. Sed dolor ille, qui est de contemptu Dei, & aversione ab illo... est contritionis; nec sine hoc est gratificatio cum Deo. Et infra: Propter recessum à Deo dolendum est propriè dolore contritionis, non propter pœnam annexam propriè. a. 3. Contritio propriè est de aversione, vel de conversione in quantum est aversio... Unde dolor sacramentalis propriè refertur ad aversionem. a. 6. explicans modum quo per timorem Domini declinatur à malo: Dico (inquit) quod timor est principium remotum: quia ex hoc quod pœnam times, desistit ab actione peccati, sed nondum justificatur; sed post incipit moveri in Deum per amorem. Et tunc justificatur. Et sic timor est principium remotum; amor vero propinquum.

Membro 7. dicit, quod conversio ad Deum ex toto corde requiritur ad sufficientem contritionem, quodque (ut V. Beda ait) veraciter pœnitere est ex toto corde converti ad Deum; ita quod anima, secundum totalitatem liberi arbitrii, vertatur in Deum, secundum rationem & voluntatem.

Q. 18. m. 4. a. 4. §. 7. Quando attritus confitetur, & credit se esse contritum, illa confessio non est dicenda signum mendax... licet ex parte confitentis defuit dispositio sufficientis absolutioni.

Q. 21. m. 1. In forma absolutionis præmittitur oratio per modum deprecativum, & subiungitur absolutio per modum judicativum. Deprecatio gratiam impetrat, & absolutio gratiam supponit. Numquam enim Sacerdos absolvet quemquam, de quo non presumeret quid esset absolutus à Deo. Et infra: Potestas clavium bene potest se extendere ad culpam per modum deprecantis & impetrantis absolutionem, sed per modum impertientis nequaquam. Infra: Ad illud quod obijcit: quod Sacramentum Pœnitentiæ est contra peccatum actuale. Dicendum, quod Sacramentum Pœnitentiæ accipitur prout comprehendit rem interiorem, scilicet contritionem, Tom. III.

per eam modum, per quem in perfectione pœnitentiæ tria concurrunt, scilicet contritio, Confessio, satisfactio.

S. Thomam dabimus §. sequenti.

S. BONAVENTURA.

S. Bonaventura in 3. dist. 34. q. 1. n. 59. Timor 1496 servilis est donum Spiritus sancti... propter illum timorem cessat homo à peccatorum perpetratione, licet non omnino cesset à voluntate. Quia, ut n. 65. ait, cum eo voluntas peccandi manet in habitu & radice.

In 4. dist. 14. a. 1. q. 3. investigans naturam seu essentiam virtutis pœnitentiæ, postquam dixit eam cognoscendam per actus formales & primarios illius, subiungit, quod pœnitentiæ actus (sine quo non est salus peccatori adulto, ut infra dist. 17. dicit) est detestari culpam, sive peccatum, quia est Dei offensivum, & hoc in reconciliationem, sive emendam. Et infra: Pœnitentia detestatur peccatum, quia Dei offensivum, ut ei reconcilietur, & emendet. Et hoc facit secundum se, id est ex officio.

Ibidem a. 2. q. 2. Pœnitentia dicitur timore concipi, potius quam generari. Quia pœnitentia virtutis concipitur per dispositionem suscipiendi eam. At vero generare est efficiens & principii effectivi; sed concipere... receptivi... Ex hoc patet quod pœnitentia concipitur timore servili, nec est inconveniens, quia conceptio ista non est per productionem in esse, sed per dispositionem & preparationem. Et ideo non oportet quod pœnitentia sit cum timore servili; sed sufficit quod timor prepares ad pœnitentiam. Ibidem a. 3. q. 3. Agere pœnitentiam, sive dolere de culpa commissâ est dupliciter, aut propter lætionem naturæ, aut propter offensam Majestatis divine, & ipsius justitiæ. Primam pœnitentiam super culpa commissâ habere quis potest ex sola natura, sine aliqua gratia. Sicut enim homo naturaliter se diligit; ita etiam odit omne propter quod malum incurrit. Et hæc pœnitentia est in malis... Sed in hac vivit & regnat mala voluntas... Et ideo Deus eam non acceptat, nec quis sic pœnitens invenit gratiam, vel veniam. Alia est pœnitentia, quâ quis pœnitet propter Dei offensam... Et hæc disponit ad gratiam, &c.

Et dist. 16. a. 1. q. 2. Si loquamur de pœnitentia, ut est virtus, cuius actus est contritio (cujus est omnem malum detestari, sub ea ratione quæ est Dei offensivum, & quia commissum contra Deum, ut ibidem) necesse est quod præcedat baptismum in adulto, qui habet actuale peccatum.

Et dist. 17. q. 4. Contritio non est necessaria secundum quod est pars Sacramenti, sed secundum quod est actus pœnitentiæ virtutis. Et illa est prima virtus, sine qua non est salus peccatori adulto.

Ibidem a. 2. q. 3. dicit quod in timore servili vivit voluntas peccandi.

Dist. 18. a. 2. q. 1. eadem verbobenus tradit quæ Aletius supra num. 1495.

Dist. 20. inter explicandum litteram Magistri, agens de pœnitentia sacramentali (ut ex titulo constat) dicit quod Dei invocatio à pœnitente potest venire ex duplici principio, scilicet ex timore pœnæ, vel ex amore divine misericordie. Primum est servitatis; & hæc invocationem Dominus non exaudit. Secundum est filiationis & veritatis; & hæc invocationem exaudit.

In specul. animæ c. 3. Est autem timor servilis, cum quis, ut servus, dimittit malum facere, non propter dilectionem, sed propter pœnæ timorem. Qui quidem timor semper cum mortali peccato est (ut pote insufficientis ad delendum reatum ipsius) scilicet cum quis dimittit peccatum facere solummodo ratione pœnæ. Quia, ut ait in lib. de 7. donis Spir. Sanct. c. 1. timor servilis non mutat voluntatem in bonum, licet criminis impediatur executionem.

VINCENTIUS BELLOVACENSIS.

Vincentius Bellovacensis specul. moral. l. 3. p. 159.

10. dist. 2. Penitentia est reversio hominis, in peccato existentis, ad Deum. Unde oportet aliquid praecedere ad cognitionem peccati & Dei; & haec est fides informis. Aliquid vero retrahens ab amore peccati, & hoc est timor poenae quae sequitur peccatum. Aliquid vero inchoans in amore Dei; & haec est spes informis. Quia ergo per timorem inchoatur motus recedendi a peccato ad Deum, ideo ei attribuitur poenitentiae conceptio, non generatio, & primum insitium, sed imperfectum. Concipitur ergo poenitentia timore... non filiali, vel casto (quia isti poenitentiam non praecedunt) sed servili, tamquam insitio extrinseca, non intrinseca... tamquam causa ejus in fieri, non in facto esse.

1502 Et dist. 5. agens de qualitatibus poenitentiae. Scendum (inquit) quod ad hoc quod sit salutaris requiritur primo... sexto fieri debet ratio divina offensae... non tantum propter timorem gehennae... Peccator enim principaliter poenitere debet de hoc quod offendit Deum: secundario dolere potest & debet quod meruit inferni supplicium.

ROBERTUS DE SORBONA.

1503 In tract. quem inscripsit, Iter Paradisi (extat in Biblioth. PP. to. 5.) Quantumcumque de peccato doleas finaliter propter hoc quod fecit te damnandum, & consecuturum mortem inferni per peccatum tuum, est rogaveris Deum ut tui misereatur, non exaudiet, licet bona infinita propter hoc facias; sed poterit tibi dicere, vade in infernum, ut accipias ibi mercedem tuam.

RICHARDUS DE MEDIA VILLA.

1504 In 4. dist. 17. a. 1. q. 5. ad 3. dicit: quod magis dolois... in voluntate est... displicentia peccati, quae si sit informis, est attritio: si formata sic est contritio. Sed non formatur de lege communi, nisi sit maxima in comparatione aliorum dolorum. Quia quanto magis debet aliquid placere, tanto ejus oppositum debet ei magis displicere. Summam autem bonum, a quo separatur homo per peccatum mortale, magis debet placere, quam omnia alia bona. Et ideo major esse debet displicentia de quocumque mortali peccato, quam de quocumque alio malo. Major proinde de malo culpa, quam de malo poenae. Qualis esse nequit ex solo motivo timoris poenae. Et ideo q. 8. Dolor (inquit) essentialis poenitentiae... est voluntatis displicentia, qua sibi displicet peccatum, in quantum peccatum, sive in quantum est transgressio legis divinae. Et haec displicentia directè causatur ex charitativa Dei dilectione. Et dist. 20. a. 1. q. 1. Tunc est poenitentia digna, cum poenitens efficaciter dolet de praeteritis, & proponit cavere a mortalibus futuris, & confiteri verè, & satisfacere pro posse. Et quod ad haec omnia principaliter moveatur per amorem bonitatis divinae. Hos autem omnes motus habere difficile potest, qui in hora mortis incipit poenitere. Unde est... difficultas habendi veram poenitentiam illi qui usque tunc noluit poenitere.

JOANNES BROMIARDUS ORD. PREDICAT.

1506 In Summa praedicantium verbo Confessio a. 11. si confitens non est in charitate, quomodo possit absolvi? Verbo contritio a. 3. ad hoc ut contritio sit utilis ad salutem (etiam in Sacramento, ut patet ex contextu) tres requiruntur conditiones, videlicet quod sit vera. 2. quod sit integra, seu universalis. 3. quod sit stabilis; sine proposito recidivandi. Quas conditiones explicans, Secunda (inquit) debet esse generalis ex toto corde, exemplo illius qui propria negligentia amittit rem magni pretii: cum dolore cogitat omnia commoda rei amissa, & pro omni ejus bonitate aggravat in cogitatione sua novum dolorem, considerando quod illud, quod amisit, sit infinitae bonitatis, & in infinitum si possit, dolere deberet, & hoc est ex toto corde. Et infra: Requiritur ut ideo doleat, quia Deum offendit, sicut patet per Innocentium de pe-

nit. & remiss. supra cap. omnis utriusque. Et ad hoc infra: Pro certo, quoniam timore mortis, vel poenarum dimittit, vel cogitat peccata dimittere, vel ablata restituere, non mutando ipsam cogitationem; & voluntatem timoris in voluntatem amoris, non salvabitur. Quia talis timor non est in charitate. Quia de tali sequitur in bona conscientia: dimittit timore poenae: ergo si poenit non timeret, non dimitteret. Quia a distinctione causa, unico & adaequato sequitur distinctio effectus: Et a. 5. Cui Deus aperit januam Ecclesiae triumphantis in contritione, huic debet Confessor aperire Ecclesiam militantis in absolutione. Verbo timor a. 2. timor si filialis custodit cor a peccato, & a lat. omnibus inferni. Timor vero servilis est quasi sanctorum iuxta portam depictus, cum baculo in manibus, quasi parato, manando, quasi inimicis accere vellet, & expellere, sed neutrum facit. Sic timor servilis non praerivat cor a peccato, nec peccatum expellit... Ergo secum comparatur peccatum, & per consequens non excludit. Quia voluntas peccandi videtur latere. Et si licet excludat actum peccati, non tamen peccatum. Et in Trivio, verbo poenitentia serva: quod quidam poenitens facit in carcere infirmitatis, sive confitendi, sive restituentium condendo, plus facit timore poenae, quam amore justitiae: Et ideo sicut praedicta non valent quoad mundum; ita nec ista valent quoad Deum... Et ideo a tali perit confessio. Eccl. 17.

GUILIELMUS PERALDUS.

In Sum. virt. lib. 1. p. 4. tr. 5. loquens de timore servili, quo propter timorem gehennae continet se homo a peccato, dicit (cum Augustino) quod non excludit omnem voluntatem peccandi, sed cum eo vivit peccandi voluntas. Et in Sum. victor. l. 2. tr. 5. p. 2. c. 5. ad ostendendam firmitatem differuntium suam conversionem usque ad mortem, inter alias rationes hanc reddit, quod talis exponit se periculo discedendi ex hac vita sine charitate, sive qua nemo potest Paradisum intrare. Nam frequenter evenit, quod ille qui credit cum charitate discedere, discedat cum sacro servili timore, cum quo aniam caelestis Regis non poterit intrare. Unde legitur Esai. 4. quod non erat licitum, indutum sacco aulam Regis intrare. Et ideo confessionem, quae fit morte urgente, dicit non esse pretiosam Deo. Est enim velut confessio latronum. Latrones enim non solent cogitari mala sua, nisi prius tormentis interrogati fuerint, & nisi mortem sibi paratam viderint.

§. III.

Ex eodem seculo XIII. Spectacula, eaque perspicua, exhibentur testimonia S. Thomae Aquinatis.

Quia non desunt juniores Thomista, sanctum Thomam profertentes pro opinione propugnante sufficientiam attritionis merè fornicidolae, & iis calculum suum nuper adjunxit doctissimus Baptista Gonet de poenit. disput. 7. Ideo visum specialiter hoc paragrapho pluribus, siquae perspicuis Angelici Doctoris testimoniis demonstrare, quam alienus sit ab ista opinione, totiusque pro attritione requirentem amorem Dei propter se, ad justificationem in Sacramento Poenitentiae.

Itaque S. Doctor in 4. dist. 20. q. 1. ad 1. Antiochus (inquit) non habuit veram poenitentiam (sine qua nullus hodie in Sacramento Poenitentiae justificatur) quia non amore justitiae de peccatis commissis dolebat; sed timore poenae, quam expectabat.

In 4. ad Hamibald. dist. 20. q. unic. a. 1. Veritas poenitentiae in fine vitae non manifestatur. Incertum est enim utrum taliter poenitens ex solo timore poeniteat, vel ex amore Dei, qui ad veram poenitentiam requiritur.

Lib. 3. contra Gent. c. 157. Offensa Dei non

nisi per dilectionem Dei tollitur. Et c. 158. Necessarium est quod homo à peccato resurgens, & de præterito peccato peniteat, & futura vitare proponat. Si enim homo non proponeret desistere à peccato, non esset peccatum secundum se contrarium voluntati. Vult ergo necessarium esse, quod peccatum secundum se contrarium sit voluntati. Cui non est contrarium secundum se, sed secundum quod infert penam dumtaxat, dum homo de eo penitet præcisè propter penam.

1510 Lib. 4. contra Gent. c. 72. expressè agens de necessitate penitentiæ sacramentalis, & partium ejus: Primum (inquit) quod in penitentia requiritur (expressè loquitur de sacramentali) est ordinatio mentis, ut scilicet mens convertatur ad Deum, & avertatur à peccato. Hec verò reordinatio mentis sine gratia esse non potest. Nam mens nostra debet ad Deum converti non potest sine charitate (nota) charitas autem sine gratia haberi non potest.

1511 Quæst. 28. verit. a. 3. in argum. sed contra: justificatio impij non fit sine charitate. Et in corp. sicut in corporalibus, sic in spiritalibus, ad actionem agentis in passum, requiritur mutus contactus inter agentem & patientem. Mens autem humana quodammodo tangit Deum, cognoscendo & amando. Unde in adultis, qui possunt Deum cognoscere & amare, requiritur (ad justificationem) usus liberi arbitrii, quo Deum cognoscant & amant (amore charitatis, seu Dei propter se, ut expressit in argum. sed contra) & illa est conversio ad Deum, de qua Zachar. 1. Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Hoc Scriptura loco, non minus quam simili Eccl. 18. Convertimini, &c. cum rectè probetur necessitas penitentiæ, etiam cum Sacramento Baptismi & Pœnitentiæ (eam quippe ex isto Eccl. 18. Tridentinum probat sess. 14. c. 1. S. Thomas non loquitur de solis requisitis ad conversionem extra Sacramentum.

Pergit S. Doctor a. 4. in corp. motus liberi arbitrii in Deum ad justificationem requiritur. Quis motus? charitatis (inquit) fidei & spei. Oportet enim ad justificationem in Deum converti, amando cum spe veniæ. Et ad 5. motus charitatis in Deum requiritur. Et art. 5. ad justificationem simpliciter requiritur conversio hominis per liberum arbitrium in causam justificationem, quæ est motus liberi arbitrii in Deum. Sed super hoc in justificatione impij requiritur quod convertatur ad detestationem peccati præteriti. Sicut autem conversio in Deum, fit per hoc, quod cognoscit homo Deum per fidem, & amat. Ita oportet quod conversio liberi arbitrii in peccatum, fit per hoc, quod homo se peccatorem recognoscit, & peccatum præteritum detestetur ex dilectione Dei, ut declarat ad 1. motus dilectionis in Deum requiritur in justificatione impij.

1512 Primâ secundâ q. 107. a. 1. ad 2. lex veteris dicitur cohibere manum, non animum: quia qui timore pœnæ ab aliquo peccato abstinere, non simpliciter ejus voluntas à peccato recedit, sicut recedit voluntas ejus qui amore justitiæ abstinere à peccato. Et propter hoc lex nova, quæ est lex amoris, dicitur animum cohibere. Et q. 113. agens de requisitis ad justificationem per singulos articulos ea quærit & resolvit quæ tam in Sacramento quam extra Sacramentum procedunt. Postquam igitur a. 1. & 2. egit de requisitis ex parte Dei. a. 3. & deinceps agit de requisitis ex parte hominis. Et articulo illo tertio quærit utrum ad justificationem impij requiratur motus liberi arbitrii? & affirmative resolvit, loquendo de adultis. In responsione ad 1. palam ostendens se agere de justificatione tam intra quam extra Sacramentum. Quis autem liberi arbitrii motus requiratur, in sequentibus declarat articulis. Utiq. a. 4. quod Tom. III.

requiratur motus fidei. Et ad 1. quod cum motus fidei, est etiam motus charitatis. art. 5. quod requiratur motus liberi arbitrii in peccatum: quia oportet quod in justificatione impij, sit motus liberi arbitrii duplex: unus quo per desiderium tendat in Dei justitiam; & alius, quo detestetur peccatum. Quorum utrumque ad 1. idè dicit esse actum charitatis: quia ad eandem virtutem pertinet, prosequi unum oppositorum, & refugere à iud. Et idè sicut ad charitatem pertinet diligere Deum; ita etiam detestari peccata, per quæ anima separatur à Deo. Quod hac ratione confirmat art. 7. ad 2. propter hoc enim homo detestatur peccatum; quia est contra Deum, cui vult adherere. Et art. 8. propter hoc enim ille qui justificatur, detestatur peccatum, quia est contra Deum.

Ibidem a. 10. in corp. est iste communis & consuetus cursus justificationis, ut Deo movente interioris animam, homo convertatur ad Deum, primò quidem conversione imperfectâ, ut postmodum ad perfectam deveniat: quia charitas inchoata (nota bene) meretur augeri, ut aucta mereatur perfecti, sicut Aug. dicit. Quæ ratio vel extra scopum adfertur, vel probat in communi & consueto cursu justificationis, ad eoque in Sacramento opus esse conversione ad Deum per charitatem inchoatam seu imperfectam.

Tertiâ parte q. 84. a. 5. agens de necessitate Sacramenti Pœnitentiæ, ad 2. ait, quod ex quo aliquis peccatum incurrit, charitas, fides & misericordia, non liberant hominem à peccato suo sine penitentia. Requirit enim charitas, quod homo doleat de offensa in amicum commissa, &c.

Et a. 10. agens de penitentia sacramentali (ut constat ex titulo articuli) dicit, quod ad veram penitentiam charitas requiratur, sine qua non delentur peccata.

Et q. 85. a. 2. ad 1. Displicentia peccati præteriti (quæ haud dubiè requiritur in penitentia, etiam sacramentali) immediatè ad charitatem pertinet.

Art. 3. Odium vitiorum (quod etiam secundum Tridentinum requiritur ad penitentiam sacramentalem) pertinet ad charitatem.

Art. 5. enumerans actus quibus Deo operanti in penitentia cooperamur, dicit quod primum eorum principium est Dei operatio convertentis cor. Secundus actus, motus fidei. Tertius, motus timoris servilis, quo quis timore suppliciorum à peccato retrahitur. Quartus, motus spei. Quintus, motus charitatis, quo alicui peccatum displicet secundum se ipsum, & non jam propter supplicia. Atque actus quo peccatum displicet secundum se ipsum, est de ratione penitentiæ, etiam sacramentalis. Ergo motus charitatis, juxta S. Doctorem, est de ratione penitentiæ, etiam sacramentalis. Enimverò tota illa quæstio 85. est de Sacramento Pœnitentiæ secundum quod est virtus, prout præfert titulus ipsius. Et articulo illo 5. de eadem penitentia agitur, de qua a. 6. uti constat ex argumento sed contra ejusdem, ubi sic: Sed contra est quod penitentia procedit ex fide, spe & charitate, ut jam dictum est, articulo utique 5. proxime præcedente, qui citatur in margine. In corpore verò articuli 6. S. Doctor agit de penitentia, etiam sacramentali. Dicit enim ibi, quod actus penitentiæ est contra peccatum ex amore Dei. Sine actu autem penitentiæ non fit remissio culpæ, etiam in Sacramento Pœnitentiæ, uti expressè docet q. 86. a. 6. ad ult. argum. Quo cum objiceretur, quod remissio culpæ non est effectus penitentiæ, in quantum est virtus, sed in quantum est Sacramentum. Respondet, quod actus penitentiæ virtutis habet, quod sine eo non possit fieri remissio; eò quod sine eo non fit Sacramentum Pœnitentiæ.

Fratercæ citato art. 5. S. Doctor ad 1. ait, quod

peccatum prius incipit homini displicere propter supplicia (qua respicit timor servilis) quam propter Dei offensam. . . . quod pertinet ad charitatem. Est autem de ratione verae poenitentiae, quod peccatum displiceat propter Dei offensam, prout constat allatis, & proximè adferendis S. Doctoris testimoniis.

1514 Quæst. 86. a. 3. *Requiritur ad rationem verae poenitentiae, ut displiceat peccatum, quia est contra Deum super omnia dilectum.* Quid clarius? quid expressius? Neque enim S. Doctor id dicit de sola poenitentia perfecta (quæ iustificat sine Sacramento reipsa suscepto) sed de poenitentia vera, prout abstrahit à perfecta & imperfecta. Quod tripliciter ostendo. Primum, quia non dicit: *Requiritur ad rationem poenitentiae perfectæ; sed ad rationem poenitentiae verae.* Qualis esse debet poenitentia etiam sacramentalis. 2°. quia agit de poenitentia, sine qua art. 2. dixit, impossibile esse peccatum mortale actuale remitti. Possibile est autem peccatum mortale actuale remitti sine poenitentia perfecta. 3°. quia quæstio & resolutio citati articuli tertii (prout & reliquorum articulorum ejusdem quæstionis 86.) procedit de poenitentia, prout abstrahit à perfecta & imperfecta, sacramentaliterque & extrasacramentaliter iustificante. Postquam enim a. 2. generaliter resolvit, peccatum remitti non posse sine poenitentia, secundum quod est virtus (ne quidem in Sacramento, cujus expressam mentionem facit ad primum) sequenti a. 3. dicit, *unum peccatum* (puta mortale) sine alio remitti non posse. Quæ resolutio cum æque generaliter procedat, quam præcedens, tam (inquam) in Sacramento, quam extra (neque enim unum mortale sine alio magis remitti potest in Sacramento, quam extra) per consequens tres rationes, quibus id probat, generaliter procedunt, tam in Sacramento, quam extra. Quod cum Adversarii fateantur de prima & tertia ratione; sine inconsequentia differri non possunt de secunda. Cujus vel sola sub oculos subiectio id manifestum facit. Secunda quippe ratio, quæ S. Doctor probat, impossibile esse, unum peccatum mortale sine alio remitti, est quia, sicut ostensum est (articulo utique præcedenti) peccatum mortale non potest sine vera poenitentia remitti (quod abique controversia generaliter verum est, sive in Sacramento, sive extra) ad quam pertinet de se ipso peccatum, in quantum est contra Deum. Quod quidem commune est omnibus peccatis mortalibus. Unde non potest esse verè poenitens (nec intra nec extra Sacramentum) quis de uno poenitet, & non de alio. Quod hæc ratione probat: *Si enim displiceret ei illud peccatum, quia est contra Deum super omnia dilectum (quod requiritur ad rationem verae poenitentiae) sequeretur quod de omnibus peccatis poeniteret.* Quæ ratio, seu probatio, non magis limitanda est, quam ipsa propositio probata. Quæ illimitata est, generaliterque procedit, ut vidimus. Attento proinde toto contextu, luce meridiana clarius est, quod ad rationem verae poenitentiae, sine qua mortale remitti non potest, nec intra, nec extra Sacramentum, & sine qua nequit, etiam in Sacramento, esse verè poenitens, qui de uno poenitet, & non de altero, juxta S. Doctorem requiritur, ut peccatum displiceat, quia est contra Deum super omnia dilectum.

1515 Denique lect. 3. in cap. 12. epist. ad Hebr. docet, non esse poenitentiam veram, dum aliquis poenitet, non propter amorem justitiæ, sed propter timorem pænæ. Et ibidem lect. 1. in cap. 1. Non est justus, qui non amat justitiam.

§. IV.

A seculo 14. ad 15. referuntur Scotus, Paludanus, Franciscus Mayo, Guilielmus de Rubione, Lu-

dolphus de Saxonia, Joannes de Burgo, Joannes Taulerius, Marsilius ab Inghen, Dionysius Cisterciensis, Rubrocius, Guido de Monte Rocherio.

OB rationem num. 1527. profertendam. Scilicet cum suis dabimus speciali §. sequenti. Guidonem de Monte Rocherio dabimus §. 7.

PALUDANUS.

Paludanus in 4. dist. 17. q. 1. generaliter & absque exceptione dicit, quod ad justificationem impii requiruntur quatuor, scilicet motus liberi arbitrii in peccatum, desiderando. 2°. motus liberi arbitrii in Deum, super omnia diligendo. 3°. gratia infusa. 4°. peccati remissio. Tria verò reliqua secundum ipsum requiruntur etiam in Sacramento. Ergo & secundum. Et idem attritionem, contritionem ibidem non diversificat specie. Attritio (inquit) & contritio differunt dupliciter. Uno modo ex parte liberi arbitrii: quia dolor imperfectus dicitur attritio; dolor verò perfectus dicitur contritio. 2°. ex parte Dei: quia dolor gratia informatus dicitur contritio. . . . dolor verò, qui non est gratia informatus, attritio. Unde unus alius secundum speciem de attritione fit contritio, si eius de manè sit meritis.

Franciscum de Mayronis §. sequenti dabimus cum reliquis Scoti discipulis.

GUILIELMUS DE RUBIONE.

In 4. dist. 20. dicit, quod attritio habita tantum ratione pænæ, non est perfecta, nec vera, seu sufficiens ad salutem. . . . Quia nec sic poenitenti dicitur proprie conversus. Licet enim de peccato dolens, sit à peccato aversus; non tamen ad Deum conversus, nisi ejus amore attritus.

LUDOLPHUS DE SAXONIA.

Doctissimus iste Carthusianus in vita Christi p. 158. 1. c. 20. *Veram* (inquit) *poenitentiam amor Dei & odium peccati facit.* Et infra relatis verbis Augustini de non securis poenitentia eorum, qui solum in extremis poenitent, etiam si poenitentia sacramentum accipiunt, adeo (inquit) Augustinus dicitur de his qui poenitent in extremis, quia illos potius videntur poenitere timore pænæ, quam amore justitiæ. Et adhuc infra post enumeratas tres poenitentiae partes, contritionem, confessionem & satisfactionem. Post allatam quoque contritionis definitionem: *est autem contritio dolor voluntarie assumptus pro peccatis.* Subdit: *sed nulli gemat pro peccatis, non quod peccata eis displiceant propter Deum, sed propter pænæ.* Nonnulli etiam poenitent peccasse pro sola peccati turpitudine. Haec non esse veram, seu fructuosam contritionem, manifeste declarat per hanc antithesim: *immediate procedendo: fructuosa ergo contritio est, cum quis de peccato, quo Deus offensus, dolet, & indoluitur & gemit; quia iniquitas amore justitiæ ipsi displicet.*

JOANNES DE BURGO.

In pupilla oculi p. 4. c. 2. *Oportet in conscientia aliquam displicentiam peccati præcedere sacramentalem absolutionem, ut sit attritio & suam habeat effectivam. . . . Hæc displicentia, si sit informis, id est præcedat gratiæ infusionem, dicitur attritio. Si verò concomitetur gratiæ Dei, dicitur contritio. Est autem dolor voluntarie assumptus pro peccatis, cum proposito confitendi & satisfaciendi. Ubi ly propositus declarat intelligi, ut offensam Dei suam: *contritio* (inquit) *est displicentia peccati, in quantum est offensam Dei.* Loquitur autem de contritione ut comprehendit attritionem, uti constat ex verbis proximè allatis: *hæc displicentia, si sit informis (id est præcedat informationem gratiæ) dicitur attritio. Si verò concomitetur gratiæ Dei, dicitur contritio.* Unde addit, quod attritio potest fieri contritio: *quia dolor voluntarie assumptus pro peccatis. . . . quando est imperfectus & informis, propter**

defectum gratiæ sanctificantis, dicitur attritio. Si tamen maneat huiusmodi motus doloris, non interruptus, quousque infundatur gratia gratam faciens, dicitur contritio secundum Thomam. Et magis explicans definitam à se contritionem, utique ut communis est ad perfectam & imperfectam, dicit magis esse debere de peccato ut est contra Deum, quam ut est contra seipsum; atque magis propter Deum, quam propter penam: quia contritio tenetur ex charitate plus diligere Deum, quam seipsum. Peccare autem est facere contra Deum; sustinere autem penam, est contra seipsum. Ideo debet verè contritus quantumlibet penam præligere penam, quam peccare.

JOANNES TAULERUS.

1520 Doctor ille illuminatissimus Instruct. c. 1. Peccator amara cordis contritione peccata sua desistere, & cum vero dolore, veroque se emendandi proposito coram Sacerdote... loco Dei in Confessione sese accusare, & juxta d. Ecclesiæ institutionem pœnitentiæ & satisfactionis injunctiorem suscipere, & digno tractus pœnitentiæ facere debet. Caterum dolor iste, si ex servili quodam timore, pœnitentiæ videlicet inferni, siue purgatorii, neque ex sensibili dolore, cum amaritudine, seipsum & damnatum suum pluraquam Dei injuriam & offensam lugenter proventat (talis enim dolor... nec unius quidem peccati meretur veniam, quantumlibet etiam magnus sit; ed quod ex vero Dei amore, qui omnis veræ contritionis causa est, & origo, minime præcedat) sed dolor nobis, atque contritio, divina profusus & spiritalis erit, quia videlicet homo, pro peccatis suis dolens, plus omnipotenti Deo, fidelissimi Patris sui, qui ipsum creavit, redemit, ac innumera ei beneficia exhibuit, exhibetque, tam gravem multiplicemque inbonitatem, contemptum & offensam, quam suum ipsum damnatum, ponderet atque deplorat.

1521 Et c. 20. Mox ut in aliquo te excidisse cognoveris, totis viribus amoris te ad Deum convertas, itaque profunda cum displicentia in teipsum, & ab omni peccato serio te avertas, minimum illud quod contra Dei gestisti honorem atque beneplacitum, magis quam omnem illam confessionem, damnatum, penam, que ad illo meruisti, ponderare studeas, atque ad Deum, ut dixi, ex toto amore, inextinguibili perpetuè nunquam deinceps peccandi proposito, te convertas... Magna quippe indignatio & displicentia erga nosipsum (cum vero ac serio nunquam peccandi proposito) & amorosa ad Deum conversio, firmamque fiducia, ex amarissima Passionis ac immensa charitatis illius concepta intuitu, verè pœnitentiæ est. Vera quippe contritio, non ex timore servili, sed ex pura Dei dilectione trahit originem, &c.

RUSBROCKIUS.

1522 Tr. de præcip. quibusd. virtut. c. 11. de duplici contritione: "Est autem duplex contritio. Altera naturalis, vel sensualis. Altera divina, & supernaturalis. Contritio, quam naturalem dicimus... potius seculæ, ac damnatum suum, quam Dei offensam spectat. Itaque licet unus aliquis huiusmodi contritionis tantum habeat, quantum simul omnes creaturæ habuerunt, non meretur tamen nec unius saltem peccati veniam. Quippe quæ ex charitate, quæ omnis veræ contritionis causa est, nequitiam proficitur. Divina autem contritio longè aliter se habet. Ea enim displicere facit homini peccata sua, in eis que magis ponderare ac dolere, quod displicet & peccaverit Deo, quam sese damno affectum... Unde ex charitate, tanquam causa sua, trahit originem... Et adfert consolationem, & spirituale gaudium, ex quo ipsa magis accenditur & inflammatur, quandoque in tantum, ut perfecta fiat. Interim tamen, qui ad hanc per-

fectam contritionem pertingere non potest, minime despondeat animum... Si enim tantà est contritio præditus, ut se peccasse doleat, velique ex animo plus se dolere, idque potius ob honorem Dei, quam jacturam suam, studeat, que juxta S. Ecclesiæ instituta pœnitentiæ agere, omnino confidere potest, Deum peccatis suis veniam daturum... Itaque utile sanè ac saluterum est, ut dum quispiam sese ad Deum convertere instituit, sua inspicat peccata, & amarà cordis contritione in Confessione coram Sacerdote sese accuset, &c."

MARSILIUS AB INGHEN.

Videri potest in 4. q. 12. a. 2. p. 2. ubi ad fructuosam absolutionem, perfectam requirit contritionem, ita quod Sacerdos pœnitentem prius à Deo absolutum in contritione de iis criminibus, quæ ei confiteretur, absolvit, &c.

DIONYSIUS CISTERCIENSIS.

In 4. dist. 23. q. 1. a. 1. Pœnitentiâ interior est ex amore legis & justitiæ, propriè offensa detestatio, in effectum vindictæ... Nesci quis ex amore justitiæ pœnitent, & non tantum timore pœnæ, nihil sibi prodesse, ut patet per Augustinum, & habetur l. 4. dist. 2. c. 1.

Art. 2. conclus. 1. Nulla pœnitentiâ de culpa præcisi ex metu gebennæ est sufficiens ad deletionem culpe mortali... Quia in qualibet tali pœnitentiâ minor est notitia culpe, quam notitia pœnæ; imò præcisi non est notitia culpe, nisi quia est notitia pœnæ. Ergo subductâ pœnâ, non esset odium culpe. Non ergo aliqua tali pœnitentiâ oditur peccasse, sed potius oditur in pœnâ esse.

Conclus. 2. "Qualibet pœnitentiâ, pro mortali sufficiens, est incomparabiliter magis odium iniquitatis, quam aliquid ab ipso pœnitente oditur incommodum. Quia tanta est latitudo odii culpe (tantitate objectivâ, non intensivâ) quanta est latitudo amoris habendi Deum in rectè pœnitente. Sed nulla dilectio commodi potest comparari illi dilectioni, quâ verè pœnitens amat habere Deum. Ergo propter nullum commodum amaret, quod odit, puta peccatum. Ergo magis odit iniquitatem, quam diligit commodum, & per consequens magis odit iniquitatem, quam incommodum... Unde sicut pro nullo commodo habendo, vel incommodo vitando, diligere debet quis iniquitatem; ita nullum incommodum præodire debet, nec potest, veraciter pœnitendo. Quia majus esset nolle pœnâ, vel incommodi, quam nolle culpâ. Quod in verè & rectè pœnitente esse non potest."

Conclus. 6. "Qualibet pœnitentiâ ad deletionem mortali culpe sufficiens, est magis dilectio justitiæ, quam odium iniquitatis. Probatur, quia in qualibet tali operatione oditur culpa propter amorem justitiæ. Ergo per regulam posteriorum, propter quod unumquodque tale est, &c."

Q. 2. a. 1. "Pœnitentiâ sacramentalis est absolutio ministerialis super viatore, spontè propter odium culpe, te de culpa accusante, & pœnitente, lata à Sacerdote jurisdictionem habente, &c. Hæc descriptio claudit omnia necessariò requisita tam ex parte Confessoris, quam ex parte pœnitentis... Ex hac descriptione facilliter cognoscitur, quid sit confiteri sacramentaliter. Quia est viatorem, coram Judice competente, & in foro competenti, se spontè accusare de culpa præterita, in odium culpe, ob amorem justitiæ, cum voto satisfaciendi."

§ V.

Ex eodem seculo 14. specialiter refertur Scotus, cum Discipulis suis.

1527 Anno 1686. Montibus Hannoniæ R. P. Fulgentius Notarij, Ord. Minorum Recollecto- l. 3

rum S. Theol. Lector, publicæ disputationi Conclusiones Theologicas exposuit de injuriis & restitutione. Ad quarum calcem adject Appendix hoc titulo: *Scotus vindicatus, cum Discipulis suis, à sententia requiriturum attritionem ex motivo amoris Dei propter se.* Ubi contendit, nec Scotum nec magnam partem Discipulorum ejus pro ea stare sententia, sed pro contraria, quæ contenta est attritione purè formidolosâ.

1528. Sed mihi post accuratissimè lectos & perlectos Scotum, & præcipuos primoque Discipulorum ipsius, Joannem de Bassolis, Franciscum de Mayronis, Almainum, S. Bernardinum Senenfem, Guillelmum Vorillonem, Nicolaum de Nyle, Nicolaum de Orbellis, Bernardinum de Bultis, Angclum de Clavasio, Rosellam, Armillam, Petrum Tartaretum, Brianlonum, Melchiorcm Flaviu, Joannem Ferum, Josephum Anglez, Thomam Herentalinum, Pelbartum de Themiswar, Baptistam Trovanala, Joannem Rossenfem, Stephanum Bruliferum, Franciscum Panigarole, Conradum Klingium, Thomam Illyricum, Didacum Stellam, Philippum Bosquier, Petrum Posnaniensem, Joannem à Daventria, Alphonsium à Castro, Fabrum Faventinum, Antonium Hiquazum, Joannem Pontium, Laurentium Cardinalem de Lauræa: mihi (inquam) post illos omnes accuratissimè perlectos, omnino videtur, & Scotum, & laudatos Discipulos ipsius, addoquæ magnam & præcipuam Discipulorum ejus partem, requirere contritionem, vel attritionem ex motivo amoris Dei propter se. A quibus dum in hoc puncto discedunt Fratres, Boyvin, Marchant, Herinx, Bosco, Sichen, & illi moderni, quorum Theses refert R. P. Fulgentius Notai, videant an veri Scotistæ sint, verique Successores primorum & præcipuorum Discipulorum ipsius.

S C O T U S.

1529. Scotus itaque in 4. dist. 14. q. 1. *Oportet (inquit) quod penitentia sit actus ordinatus, & maxime ex circumstantia finis... id est ex dilectione Dei.*

Et q. 2. in fine: *Penitentia non est vera, quantum ad finem penitentia attingendum, id est quantum ad deletionem peccati mortalis, sine charitate.* Pro quo allegat illud Augustini: *sine charitate non potest esse vera penitentia.* Allegat & illud ex lib. de ver. & fals. poenit. *sine amore Dei nullus consequitur veniam.* Quæ omnia Scotus approbat, exponitque de penitentia salutari & fructuosa.

Et dist. 20. q. un. *Penitentia, quæ videtur haberi in extremis, vix est vera penitentia, sufficiens ad salutem (sive intra, sive extra Sacramentum, ut liquidum est ex contextu) quia difficile est tunc habere veram penitentiam...* Primum quia tunc impeditur liber usus rationis & voluntatis, ex vehementi dolore infirmitatis, & ex timore mortis: *actus autem displicentia de peccato, ad hoc quod sit sufficiens ad veram penitentiam, sive intrinsecam solam, sive ad dignam susceptionem Sacramenti Penitentia (loquitur ergo de penitentia sufficiente tam intra quam extra Sacramentum) requirit liberum usum rationis & voluntatis.* Secundo ad hoc quod displicentia valeat, & sit ordinata, oportet quod sit debite circumstantionata, & maxime circumstantia finis, & principii activi principalis, ut scilicet sit voluntaria propter Deum. Sed difficile est tunc habere actum sic circumstantionatum. Quia usque tunc fuit impoentiam novam, nisi timore pœne imminenti. Præsumitur enim quod si rematus esset à pœna, sicut prius, non extorqueret à seipso istam displicentiam, sicut nec prius. Tum quia saltem aliquid simpliciter involuntarium videtur causa istius displicentia. Nam expectatio mortis videtur causa istius displicentia. Illa autem est involuntaria, & quod non sit nisi ex suppositione cujusdam involuntarii, non est simpliciter voluntarium. Sicut non omnino voluntarie projicit quis merces in mare, si non projicit nisi ex suppositione cujusdam periculationis, quam nollit. Satis enim quod non est nisi sit voluntarium, non est multum acceptum ali, nec multum videtur propter amorem ejus factum. Hinc rationem tangit Augustinus in littera: oportet non solum timere Judicem, sed diligere. Arbitri enim libertatem requirit, ut delere possit commissi, non necessitatem. Charitatem, non timorem. Non igitur timeat pœnam qui pœnitet, sed anxietur pro gloria. Unde ibidem n. 7. concludit, infirmo jam ad articulum mortis deducto suadendum esse, ut secundum suam possibilitatem laboret ad penitentiam ordinatam, ut scilicet non obstante dolore, vel timore, utatur ratione, quantum potest, & nitatur habere displicentiam voluntariam propter finem debitum, scilicet propter Deum.

Ex his verbis Doctoris subtilis, sicut & ex illis quæ refert & approbat velut Augustini, manifestum videtur, quod nemo voluntarium, Deoque acceptam penitentiam agat, qui ex solo pœnae timore, non ex amore Dei pœnitet. Deum Judicem (secundum Doctorem subtilem) non solum timendum à reo, ut cum ipso redeat in gratiam, sed & amandum, & propter se amandum. Requirit enim Scotus ad penitentiam ipsius, ut sit debite ordinata, & circumstantionata, & maxime circumstantia finis, ut scilicet sit voluntaria propter Deum, & propter amorem ipsius facta. Et quis amor verbis istis ad litteram significatur, nisi amor Dei propter se? Cui dubium, amare Deum propter se, qui voluntarie dolet & facit aliquid propter Deum? Ut enim Augustinus l. 1. de morib. Eccl. Cath. c. 9. explicans verba ista: *propter timorem assumimus totâ die: charitas (inquit) id est amor Dei propter se, non potuit illo verbo significari expressius, quam quod dictum est propter se.* Neque ullum eadere dubium reliquit Doctor subtilis, dum requiritur disciplinam voluntariam propter Deum. Quid enim est ly propter Deum, nisi ex contemplatione Dei? Displicentiam autem seu detestationem peccati ex contemplatione Dei, dist. 14. q. 2. n. 17. confundit cum displicentia ex charitate, seu amore Dei propter se: *quandocumque ex charitate, sive ex contemplatione Dei, statim inest quedam displicentia peccati, &c.*

Similia Doctor subtilis rursus habet in Reportatis ad dist. 20. quarti Sententiarum, ubi quatuor adducens rationes propter quas suspecta & periculosa est penitentia, ad finem vitæ dilata, secundam petit à timore, totum hominem tunc occupante, ex quo concepta penitentia non est dispositio sufficiens ad gratiam, utpote ad quam oportet quod sit voluntaria detestatio, & debita circumstantia finis, quod homo non solum pœnitet propter timorem pœne, sed timore filiali (quem constat non esse sine amore casto Dei propter se) sed difficile est tunc dolere nisi ex timore solum; & non sit cum amore (utique filiali) non dispositio congrua. Ideo difficile est. Quod deinde confirmat sic: *quem verè pœnitet, oportet non solum timere Judicem, sed & justum diligere, &c.* inquit Augustinus de ver. & fals. poenit. c. 17.

At (inquis) Scotus in 4. dist. 20. sufficienter insinuat, se non loqui de amore Dei propter se, sed de amore concupiscentia, cum ait: *non igitur timeat pœnam qui pœnitet, sed anxietur pro gloria.* Sed quis non filius ex amore filiali optat esse in gloria Patris sui? Quid est anxietur pro gloria, nisi amare Deum ut summum nostrum bonum, ut finem nostrum ultimum, &c.? Qui verò Deum amat ut summum nostrum bonum, &c. amat Deum propter se; cum ipsum amet non propter aliud,

Itud, siue non propter aliquid ab eo distinctum. Igitur vans est objectio; neque per verba objecta Scotus retractat, vel aliò distorquet, quod tam perspicue ante expressit. Et licet dist. 20. agat de pœnitentiâ quæ agitur in extremis; occasione tamen istâ agit de requisitis ad veram pœnitentiâ, nec dubium est veram pœnitentiâ, quocumque tempore actam, esse debere ordinatam, & debite circumstantionatam, maxime circumstantiâ finis, &c. Denique non agit de sola pœnitentiâ perfectâ. Cum de ea etiam agat, quæ requiritur ad dignam susceptionem Sacramenti Pœnitentiæ. Et quamvis conclus. 2. explicite Sacramenti non faciat mentionem, uti conclusio primâ. Facit equidem implicite: secunda quippe conclusio ipsius, hæc utique pœnitentiâ, quæ videtur haberi in extremis, vix est vera pœnitentiâ, &c. vera non foret, nisi procederet de pœnitentiâ, etiam quæ sit cum susceptione Sacramenti. Neque enim rarum, imò nec difficile (ob copiam Sacerdotum) tunc suscipere Sacramentum. Rarum tamen & difficile pronuntiat Scotus, tunc pœnitente sicut oportet, siue eum Sacramento, siue sine Sacramento. Quia rarum est quòd aliquis habeat dispositionem de congruo, siue ad veniam impetrandam ante actualem susceptionem Sacramenti, siue ad dignè suscipiendum ipsius Pœnitentiæ Sacramentum. Denique Scotus dist. illâ 20. non loquitur ut supra propter aliquod præceptum, seu contritionis, seu charitatis, specialiter obligans in morte, non extra. Neque enim de isto speciali præcepto vel minimam facit mentionem; sed difficultatem veræ pœnitentiæ in extremis unice fundat in generaliter requisitis ad veram pœnitentiâ. Quæ etiam requirit dist. 14. ubi de sola non agit pœnitentiâ in extremis. Vana proinde sunt effugia, quibus iuniores Scotistæ declinare conantur vim nostri ex Scoto argumenti.

JOANNES DE BASSOLIS.

Magistrum, pro assertionem nostram vindicatum, magno agmine sequuntur celebres ipsius discipuli. Joannes de Bassolis (quem tanti fecit Scotus, ut hoc solo discipulo præsentem, sufficiens adelicet diceret auditorium) in 4. dist. 14. q. 1. a. 3. dicit quòd objectum pœnitentiæ sit peccatum, ut peccatum est & culpa; atque addo pœnitentiâ esse displicentiam de peccato, ut peccatum est. At qui sine actu pœnitentiæ de lege ordinaria non remittitur mortale post baptismum commissum, ut docet ibid. q. 2. a. 2. Ergo sine displicentia de peccato, ut peccatum & culpa est, de lege ordinaria non remittitur mortale post baptismum commissum. Displicentia verò de peccato propter solum timorem pœnæ, non est displicentia de peccato, ut peccatum est & culpa, sed de peccato, ut pœnam inferente præcisè. Non est igitur actus pœnitentiæ, sine quo mortale de lege ordinaria non remittitur. Unde quæstione illâ 2. a. 3. attritionem à contritione non distinguit specie, sed penes intensum & remissum, gratiæque informationem & non informationem duntaxat. Et infra: Puto (inquit) quòd cum Sacramento sufficit valde modica displicentia, comparativè ad illam, quæ sufficit sine Sacramento (ad quam infra dicit) quòd requiritur multa, magna & intensa, & major vel minor, secundum majorem vel minorem gravitatem peccati; imò puto quòd sufficit cum Sacramento quacumque displicentia debite circumstantionata, &c. Qualis autem debeat esse displicentia, ad hoc ut sit debite circumstantionata, futius declaradist. 20. q. 1. a. 1. his verbis: Ad hoc ut pœnitentiâ valeat, oportet necessarid quòd sit debite circumstantionata, & maxime circumstantiâ finis, quòd sit propter Deum. Et ibidem pœnitentiâ propter Deum opponit illi quæ est præcisè propter pœnam, dicens: Qui usque ad extremum

vix distulit pœnitentiâ, non videtur à seipso extorquere actum istam pœnitentiæ propter Deum, sed magis hoc videtur facere ad vitandam pœnam pro peccato infligendam; & idè quòd tunc rara sit pœnitentiâ rectè circumstantionata: quòd confirmat ex Augustino dicente, oportet non solum timere Judicem, sed diligere, &c. Quòd autem pœnitentiâ illam debite circumstantionatam requirat etiam in suscipiente Sacramentum, constat ex textu conclusiõis secundæ, necnon ex conclus. 1. ubi sic: Pœnitentiâ in extremis debite circumstantionata moraliter (talem proinde requirit) cum susceptione Sacramenti (quòd est, inquit, necessarium, si non sit sufficienter intensa) . . . vel etiam sine susceptione Sacramenti (si sit sufficienter intensa) . . . utilis est, & per ipsam delentur peccata.

FRANCISCUS DE MAYRONIS.

In 4. dist. 15. q. 3. contritio & attritio sunt unus & idem actus realiter & materialiter. . . . Quia actus displicentiæ de peccatis est contritio in habente gratiam, & attritio in non habente. Imò potest idem numero actus esse. Et dist. 20. pœnitentiâ, quæ sit amore Dei, vocat actum attritionis. Et subdit quòd pœnitentiâ, si fiat propter timorem pœnæ æternæ tantum, non est salutifera. Et dico, tantum, quia timor pœnæ, cum amore Dei, potest esse sufficiens.

ALMAINUS.

Hunc commendatissimum Authorem, tamen non Ord. Minorum, de more Scotistam fuisse, Scotique ut plurimum defensorem, liquet ex operibus ipsius. Etiam hic Scoti rictus sententiam, tamen firmas non censet rationes, quibus Scotus refellit opinionem Magistri, & communem Antiquorum, quòd clavium potestas se extendat ad remittendam pœnam, non ad remittendam culpam, cò quòd hanc remissionem supponant per contritionem. Itaque Almainus in 4. dist. 14. q. 1. sub finem, cum Scoto, requirit quòd actus detestandi peccatum sit propter Deum, non solum timore pœnæ. Infra: Ut pœnitentiâ sit fructuosa, requiritur quòd illa sit bene circumstantionata, & præcipue circumstantiâ finis, ut scilicet sit propter Deum. Et q. 2. dicit ex mente Scoti, quòd peccator potest detestari peccatum, quia Dei offensivum, & propter Deum, quòdque ex eodem Doctore subtili, quam cito ista detestatio ponitur, non ponitur gratia; sed requiritur certa temporis continuatio, in cuius instanti terminativo Deus infundit gratiam; & in toto illo tempore precedenti vocatur attritio; & in instanti terminante illud tempus vocatur contritio. Et sic attritio & contritio non distinguuntur specie (quia eadem dispositio quæ prius erat attritio, efficitur contritio) sed differunt solum penes connotata; sicut quando aliquis baptizatur, non est in gratia; sed in instanti terminante, jam primo est in gratia.

Ibidem ex Durando dicit, quòd pœnitentiâ, de qua loquuntur Theologi & Scriptura, importat displicentiam de peccato, quatenus est contra divinum præceptum, & in eius injuriam, cum proposito satisfaciendi, &c.

Et d. 20. q. 1. dicit, quòd vera quidem pœnitentiâ, siue interior sola, siue exterior cum susceptione Sacramenti Pœnitentiæ, sufficit ad salutem alicujus in extremis; sed quòd pœnitentiâ, quæ videtur haberi in extremis, vix est pœnitentiâ (siue utique interior sola, siue exterior, &c.) & secunda ratio, quâ id probat, quâque eandem rationem à Scoto allegatam explicat, est quia antequam detestatio peccatorum sit sufficiens ad veram pœnitentiâ, necesse est quòd sit bene circumstantionata, præcipue circumstantiâ finis. . . . Sed in extrema necessitate vix habetur illa, præcipue circumstantiâ finis. . . . Nam est maximus metus dam-

nationis. . . . Et ut in pluribus tristatur peccator ex timore. Sed illa poenitentia, quae est ex timore, non est bene circumstantionata circumstantiâ finis. Quia circumstantia finis, quae requiritur, oportet quod sit ex amore Dei propter Deum super omnia dilectum (audiam Noviores, qui se Scotistas dicunt) ergo ut in pluribus illa poenitentia non est bene circumstantionata.

Et in moralibus c. 3. vitare peccatum præcise propter poenam (damnationis) semper est malum. Ita ille ex Dionysio Carthusiano.

PETRUS TARTARETUS.

- 1539 In Reportatis super 4. Sentent. dist. 20. Poenitentia facta sufficiens, sive in extremis, sive non, sive interior, sive exterior, valet ad deletionem peccati. Et istud est, quod semper dictum est, quod poenitentia interior est detestatio, displicentia, contritio, si ista fiat vel in extremis, vel in infirmitate, vel non delet peccatum. Est alia exterior, quae fit cum confessione & absolutione; & si sit sufficiens delet peccatum. . . . Ad hoc quod displicentia sit sufficiens, oportet quod sit debite circumstantionata ex parte causae & finis; ex parte finis, quod sit propter Deum. Sed difficile est hominem (in fine) habere istam displicentiam, sic circumstantionatam, puta quod fiat propter Deum. . . . Quia homo, qui mansit in peccatis usque ad istud extremum, si poeniteat, magis verisimile est, quod poeniteat ratione mortis, & ratione poenae futurae de propinquo, & non propter amorem Dei. . . . Ideo dicit Augustinus, Non solum Judicem timere debemus, sed diligere. Hoc est dicere: Si aliqua propter timorem poenae faciamus, non est verus timor, quia servilis; sed propter dilectionem Dei est verus timor; quia filialis.

BRIANSONUS.

- 1540 In 4. dist. 20. eadem omnino habet, quae ceteri Sententiarum ibidem, nominatim Scotus. Et inter cetera quod plus debet homo poenitere ex amore illius quem offendit, quam ex timore. Quia sine charitate nemo salvus esse potest.

NICOLAUS DE NYSE.

- 1541 In gemma prædicant. p. 2. reparatorii puncto 2. de poenitentia in communi: Non sufficit dolere propter timorem damnationis infernalis. . . . Unde dicit Augustinus: Scriptum est, neminem sine charitate posse salvari. Oportet itaque non solum timere Deum Judicem, sed etiam oportet diligere justum.

- 1542 Et tract. 4. de partib. Poenit. Sacram. agens de prima parte, scilicet contritione, eam definit sic: Contritio est dolor voluntarie assumptus pro peccatis, in spe veniae, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Ubi tanguntur tria ad contritionem necessaria. Primum quod est necessarium ad contritionem, est amara peccati detestatio, quae fit non propter timorem poenae tantum, sicut supra dictum est, loquendo de poenitentia in communi; sed debet esse amara detestatio peccati, in quantum est offensivum divinae bonitatis, sic quod ratio principalis displicentiae, sive doloris, pro peccato assumpti, sit quod per peccatum offenditur Deus.

- 1543 Et tr. 6. p. 3. q. 13. Non est vera poenitentia, nisi fiat libere propter Deum. Sed difficile est tunc (in extremis) habere talem poenitentiam. Tunc enim non videtur homo extorqueri a seipso displicentiam de peccato, nisi timore poenae.

NICOLAUS DE ORBELLIS.

- 1544 In 4. dist. 14. q. 1. a. 3. Ad deletionem peccati mortalis requiritur. . . . dolor de peccato commisso, qui dolor causatur à voluntate imperante intellectu, ut consideret peccatum esse offensivum summae Majestatis & bonitatis divinae super omnia diligenda. Deinde voluntas (quae secundum Augustinum imperat sibi & aliis) imperat sibi detestationem peccati, mediante consideratione intellectus, ad quod

sequitur dolor de peccato commisso (considerato utique ut offensivo divinae Majestatis & bonitatis super omnia diligenda, ut ante) ista autem poenitentia seu detestatio designatur nomine poenitentiae, de qua subdit, quod ad deletionem peccati mortalis post baptismum commissi, requiritur. . . . secundum regulas determinatas à sapientia divina. Et q. 2. a. 4. addit quod detestatio peccati ut Dei offensivum est, totaliter circumstantionata circumstantiis moralibus debitis, dicitur attritio, quodque Deus requirit illam dispositionem de congruo, ad hoc ut peccatori conferat gratiam per Sacramentum, licet non tam diu continuatam, nec tam intensam, ut ex se mereatur gratis infusionem, ante Sacramenti susceptionem.

Et dist. 20. ad questionem, utrum aliquis in articulo mortis primo poenitens digne possit poenitere (quae questio procedit in & extra Sacramentum) Respondet quod sic: quia tunc est poenitentia digna, cum homo ex consideratione divinae bonitatis dolet de peccatis contra immanentem bonitatem commissis. . . . infirmus est maxime allicendus ad divinam bonitatem & misericordiam considerationem, ut de divina offensa doleat. Siquidem ut dicit Augustinus, oportet non solum timere Judicem, sed etiam diligere.

S. BERNARDINUS SENENSIS.

Tomo 1. fer. 6. post Dom. i. Quadrag. ferm. 1545

13. de contrit. c. 2. " Difficile est habere veracem contritionem. Nam secundum Bonaventuram in 4. dist. 16. a. 2. dolor, in quantum est displicentia rationis, in vera contritione mensuratur secundum quantitatem charitatis. . . . ad hoc autem quod aliquis habeat charitatem, necesse est quod super omnia diligat Deum, etiam supra seipsum. . . . Ex his aperte elicitur, quod qui contritior principaliter propter timorem inferni, & non propter amorem Dei (amorem utique charitatis super omnia, ut proxime dixit) non est in statu salutis. Quia non dicitur amore Dei, sed amore sui, ut si cessaret damnatio ex perpetrata culpa, cessaret contritio illa. . . . Sed secundum Scotum in 4. dist. 20. licet ad veram contritionem concurrat timor humilians, debet tamen concurrere amor inflans mans. . . . Et ad hoc pertinet exemplum S. Augustini lib. 14. de Civit. quod sicut quando volumus fuere, vel duos pannos diversos jungere, habemus acum, & imponimus ferulem, vel ferici filum, sicque sumus; sed demum removetur acus, filo ferici remanente: sic ad coniungendum Deum & animum peccatoris, requiritur acus, id est Dei timor, & inferni horror, qui velut acus compungat animum peccatoris, & Dei amorem, velut filum ferici introducat. His nempe duobus, Deus & animum peccatoris coniunguntur. . . . Richardus quoque de Media Villa in 4. dist. 20. q. 1. quinque dicit esse omnino necessaria ad salutem. Primum est efficax dolor de præteritis culpis. Secundum, propositum cavendi à mortalibus in futuro. Tertium, si possibile est, confessio vera. Quartum, pro posse satisfactio iusta. Quintum, quod cetera grata reddat, est quod hæc omnia principaliter moveantur ab amore Dei " (utique charitatis, sive amore Dei propter se, ut supra demonstratum est in Richardo) " non propter timorem inferni. Et ad hoc etiam Augustinus de poenit. dist. 7. cap. nullius. Ex his ergo aperte patet quam difficile sit habere veram contritionem. Et ibidem ferm. 15. a. 1. c. 3. agens de amaritudine cordis, requisita ad confessionem. " Hæc " (inquit) " anime amaritudo vera contritio est, sine qua præcedente, inanis & vana est confessio sequens. " Sed unde principaliter provenire debet ista amaritudo? Incipit quidem ex incurione præ-

in aeternae, & amissione aeternae gloriae; ibi tamen non haeret, sed principaliter formatur ex impia perpetratione divinae offensae. Primò (inquit) "amara est ex adptione aeternae poenae; sed amarior ex amissione aeternae gloriae; sed haec amarissima quidem est ex impia perpetratione divinae offensae." Confessio itaque magis amara esse debet ob impiam perpetrationem divinae offensae, quam ob amissionem gloriae, & adptionem aeternae poenae. Magis ergo ex motivo charitatis, quam timoris. Amaritudo quippe de peccatis principaliter ob divinam offensam, sive in quantum Dei offensam sunt, actus est charitatis, prout ex communi Theologorum doctrina demonstrabimus infra.

1547 Et rursus ibidem feriâ 4. post eandem Dominicam de 12. periculis peccatorum in ultimo fine cap. 2. "Duodecimum periculum peccatori imminet in extremis, quod est charitatis, sive dilectionis privatio. Ad hoc enim ut displicentia sit grata Deo, necesse est quoddam sit debitè circumstantionata, & maximè circumstantiâ principii & finis, hoc est quoddam sit voluntaria propter Deum, prout de semet poenitente Psalmista ait: Voluntariè sacrificabo tibi, & confitebor nomini tuo, quoniam bonum est. Et Augustinus in prædicto cap. nullus, inquit: Scriptum est, neminem sine charitate salvum esse. Non itaque in solo timore vivit homo. Quem ergo poenitet ferò, oportet non solum Deum timere Judicem, sed diligere. Non tantum poenam timeat, sed anxiètur pro gloria. Ex verbis igitur Augustini patet, quod licet timeat poenam, timori tamen præponere debet charitatem divinam (audiat R. P. Notati, & quætere delinat, ubi charitas? cum in toto contextu resonet charitas) sed difficile est in tali extremitate habere hunc actum, hac principali circumstantiâ intentionatum, & regulatum. Et hoc maximè propter duo. Primò quia timet infernum. Nam qui usque tunc fuit impenitens, non videtur tunc à seipso extorquere displicentiam novam peccatorum suorum, nisi timore imminenti poenae, non charitatis divinae. Præsumitur enim, quoddam si remotus esset à poena, sicut prius, non extorqueret à seipso displicentiam illam, sicut nec etiam prius. Secundò quia timet mortem. Nam saltem aliquid simpliciter involuntarium videtur causa istius displicentiae: scilicet expectatio mortis propinqua (mors enim ista involuntaria est) & quod non sit nisi ex suppositione cuiusdam involuntarii, non simpliciter voluntarium dici potest. Non enim omnino voluntariè projicit quis merces suas in mare, quia non projicit nisi ex suppositione cuiusdam periclitationis, quam nolle. Claret igitur ex jam dictis, quam durum & arduum est, quoddam talis Deum super omnia amet. Claret etiam quoddam S. Bernardus requirit amorem Dei super omnia, & amorem charitatis, seu Dei propter se.

1548 Denique (præter alia multa quæ ex eodem sanctissimo divini verbi Præcone profecti possunt) to. 3. feriâ 3. post Dom. 3. Quadrag. de amore concitante p. 2. circa medium: B. Augustinus dicit, quod quoties homo vivendo, vel moriendo, non poenitet propter amorem Dei, nec custodit se à peccato amore Dei, ne ipsum Deum offendat, sed tantum metu poenae infernalis, non est actus contritionis; sed isto modo moriendo, ingreditur profundum inferni. Quia timor ille non est fundatus in charitate. Nec loquitur de contritione se solâ justificante, sed cum Confessione. Sequitur enim: Itaque fundemus nos in timore dilectionis Dei, & ipse timor sit in charitate fundatus; & exoneremus gravitatem peccatorum per Confessionem, cum vera

Tom. III.

Confessione, fundata in charitate.

GUILIELMUS DE VORIGLONE.

In 4. dist. 20. a. 1. Contritio, ut dicunt nostri Magistri, est dolor voluntariè assumptus pro peccatis. In qua descriptione... 3. dicitur pro peccatis. Hoc est finis, & contritionis complementum. Ergo causa finalis seu motivum, & finis contritionis in genere esse debent peccata ipsa, & non solum poena peccatis debita. Unde infra concludit, quod ut contritio, confessio, satisfactio (quæ sunt partes poenitentiae sacramentalis) valeant infirmis oportet quod displicentia sit circumstantionata, & maximè ut peccatum displiceat propter Deum. Quod valde difficile est tunc. Ideoque raro ad salutem sufficiens.

STEPHANUS BRULIFERUS, BAPTISTA TROMALA, ET THOMAS ILLYRICUS.

Bruliferus in 4. dist. 17. q. 14. ait necesse esse ad Sacramento Poenitentiae accedere cum charitate, vel dispositione ad charitatem, saltem probabiliter putatam. Haec autem dispositio est attritio, quæ subinde propter Confessionem superadjunctam & absolutionem Sacerdotis formatur per gratiam. Et dist. 18. q. 1. attritionem purè formidolosam certissimè insufficientem censuit, cum ibi non solum requiratur contritionem amorosam, sed & talem per quam poenitens à Deo absolutus sit, priusquam à Sacerdote absolvatur. Dicit enim: Communiter Sacerdos ante absolutionem orat pro poenitente, & cum dat absolutionem, præsupponit quod est absolutus à Deo. Sacerdos enim nunquam absolvet quemquam, de quo non præsumeret quod esset absolutus à Deo.

Quæ etiam cum fuerit sententia Baptistæ Tromamala in Sum. Rosella verbo Sacerdos, & Ilyrici p. 1. Clypei Catholice Ecclesiae de Sacram. Poenitentiae contra Lutheran. conclus. 3. & in serm. de clavibus Ecclesiae, patet quod & ipsi amorosam requirunt contritionem, formidolosamque reputaverint insufficientem.

BERNARDINUS DE BUSTIS.

In Rosario sermonum p. 1. serm. 8. §. de privatione circumstantiarum veræ poenitentiae: Ad hoc ut poenitentia sit Deo grata, & peccatorum remissionis impetrativa, necesse est eam habere circumstantiâ principii & finis... Circumstantia autem finis est ut fiat, non ex timore principaliter, sed ex Dei amore, juxta illud Augustini in cap. nullus de poenit. d. 7. ubi inquit: quem poenitet, oportet non solum Deum timere Judicem, sed etiam justum diligere, ut non tantum poenam timeat, sed anxietur pro gloria. Ex quibus verbis innuit Augustinus quoddam licet homo timeat poenam, timori tamen præponere debet charitatem divinam.

Et infra: de expectantibus consistere in finem vite, dicit quod tales... si tunc plangunt peccata sua, ut plurimum faciunt hoc ex timore mortis & inferni, & non amore Paradisi, vel ex dolore offensionis divinae, ut inquit Cyprianus in Epist. ad Antonian. de laudib. Cornel. ibi, rogare illos non delicti poenitentia, sed mortis urgentis admonitio compellit. De hoc habetur horribile exemplum. Legitur enim quoddam quidam Clericus, multum vitiosus, tempore mortis confusus est cum multis lachrymis, & recepit Sacramenta Ecclesiae, cum maxima reverentia, ostendens magnum dolorem peccatorum suorum. Qui post mortem apparuit cuidam suo amico totus ignitus, & exclamavit voce magnâ, dicens: Hæc mihi! quia damnatus sum. Et interroganti illi, quomodo hoc fieri posset? cum tot lachrymas effuderit in Confessione, & in recipiendo Sacramenta? Ille miser respondit: Væ mihi, quia illas lachrymas, non ex Dei amore, nec ex contritione peccatorum

kk

in extremis. Tum quia principaliter convertuntur tales timore mortis & inferni...

Et verbo timor: Timor quidam filialis, quo homo timet offensam Dei, quem diligit...

ARMILLA.

Bartholomæus Primus in aurea Armilla, verbo Confessio n. 15. duodecima conditio Confessionis sacramentalis est quod sit lachrymabilis...

PELBARTUS DE THEMISWAR.

In Pomerio sermone ferri 6. post Cineres serm. 3. Dicit Q. Pœnitentia solum in extremis est dubia...

Serm. 7. Dom. invocavit: Vera pœnitentia salifica discernitur à falsa, præcipue per decem signa...

Serm. 14. Dom. remissere: Contritio deficit à vera contritionis ratione... quando quis ex solo amore servili...

JOSEPHUS ANGLEZ, EPISCOPUS BOSANENSIS.

In Florib. Theol. ab Academia Complutensi solemniter approbatis, q. de clavib. Atrox, cum ignorantia vincibili, culpabili, vel suæ attritionis conscientis...

Et q. de contrit. Quem pœnitet (inquit) peccatorum suorum propter gehennæ timorem...

torum suorum propter gehennæ timorem... is peccatorum remissionem non consequitur... Quia absque charitate. Et idem dicit de pœnitentia illius, quem solum pœnitet amore virtutis...

THOMAS HERENTALINUS.

In speculo vit. Christi. c. 3. de preparat. requis. ad Sacram. Pœnit. post requisitum amarum de commissis tristitiam, odium, &c. Hec autem (inquit) faciendæ sunt...

JOANNES ROFFENSIS. JOANNES A DAVENTRIA. ALPHONSUS A CASTRO.

Ho: specialiter dabimus §. 8. inter Doctores qui paulo ante Tridentinum contra Lutheranos scripserunt. Ideo ad Joannem Ferum pergimus.

JOANNES FERUS.

In exam. ordinand. Pœnitentiæ (sacramentalis) quæ partes? Contritio, Confessio, satisfactio. Contritio est dolor, quo homo commissæ desit...

CONRADUS CLINGIUS.

In locis commun. Theol. l. 4. c. 33. dicit: Tres esse partes pœnitentiæ, contritionem scilicet, Confessionem, & satisfactionem, omnes Catholicis asserunt...

motu pergere, donec ex congruo tandem in- fundatur gratia. Infusa verò gratia, jam idem motus, qui pridem dictus erat attritio, contritio dicitur... Modum verò habendæ contritionis verâ Psalmista Pf. 118. docens, sic dicit: "Ecci iudicium & iustitiam, &c. Iudicium facis quando recogitas peccata tua, & quid illis merearis, & quod dignus sis poenâ, ubi accersit dolor, sive timor poenæ, & duplicitia de peccato perpetrato. At deinde sic recollectis peccatis tuis, converte te ad Dei bonitatem & iustitiam, cogita quàm horrendum sit Deum offendere, & contra illius bonitatem quidquam attentare, etiam si nulla esset poenâ, & sic amore iustitiæ incipis confugere ad Dei bonitatem. Et infra: Contritio non est terror incultus conscientia, agnito peccato; sed est dolor voluntariè assumptus super peccato, propter Deum offensum. Quodd autem agat de contritione, etiam ut comprehendat attritionem, & ut disponit ad gratiam, etiam in Sacramento, videbit quisquis contextum animo non preoccupato legerit.

FRANCISCUS PANIGAROLLE.

1568 In lectionib. Cathol. super dogmatib. Ecclesiastic. p. 2. lect. 10. agens de poenitentia contritioneque sacramentali. *De ad Poenitentia Sacramentum, & per manifestationem ac directionem trium partium supradictarum, contritionem, Confessionem, & satisfactionem, venite (obsecro) ad portum. Primum (amicus) quod habere vos oportet, ut iustificemini, contritio est. Quam ut formaliter designam, contritio est dolor voluntarius de peccato, eò quod sit offensa Dei super omnia diligenti, cum virtuali saltem proposito amplius mortaliter non peccandi, confitendique & satisfaciendi. Vel, secundum Concil. Trid. contritio est animi dolor ac detestatio de peccato commisso, cum proposito non peccandi de cætero... Eam nos habere oportet non principaliter propter poenam, sed propter Deum offensum, quem multum diligere debemus. Et infra: Peccator semper esse debet contritus, ad gratiam habendam vel de se, vel fieri talis per absolutionem Sacerdotis.*

MELCHIOR FLAVIUS.

1569 Laudatissimus iste Author, S. D. Pii V. Poenitentiaris, Christianissimique Regis Henrici II. Concionator, in 4. dist. 20. ostendens esse valdè difficilem veram poenitentiam in extremis (etiam sacramentalem, ut patet ex contextu) "Antequam (inquit) detestatio peccati sit sufficiens ad veram poenitentiam, necesse est ut sit adornata debitis circumstantiis, præcipuè circumstantiâ finis, id est ut peccator detestetur peccata præcipuè propter Deum, quem offendit... Is autem qui totâ vitâ malè vixit, & in extremis constitutus poenitet, videtur potius moveri timore damnationis, quàm amore ipsius Dei: nam si evadere possit illud discrimen, fortasse non respiceret, sicut nec antea curavit. Quare apparet in eo quidpiam involuntarium; sicut in eo qui merces in mare projicit, timens naufragium: Deus autem hilarem diligit datorem. Unde Aug. Oportet non solum timere Iudicem, sed & eum diligere, &c.

PHILIPPUS BOSQUIERUS.

1570 In Concioni. de Passione Dom. conc. 30. feriâ 3. post Dom. Pass. §. 2. *Poenitentia absoluta tribus partibus constat, contritione, Confessione, satisfactione. Contritionem voco dolorem spontè assumptum de peccato admissio, intuentem non maxime damni sentire poenam, sed offensi Dei bonitatem. Et infra: Exomologem si facies in Paschate, facies ductus poenitentia... ductus (inquam) amore Dei & equi, &c. alioqui tu quidem legi de Confessione in Paschate parens, mentis non parei.*

DIDACUS STELLA.

Commentar. in Luc. in secunda edit. ad S. 1571 Inquit. Hispan. Decreta repurgata, in cap. 3. ad illa verba, *Facite fructus dignos poenitentia.* "Hoc (inquit) dupliciter intelligi potest. 1.º de poena satisfactoria... 2.º potest exponi, facite dignos fructus propter charitatem, quia poenitentia debet esse propter Deum summe dilectum, & procedere ex radice dilectionis dilectum, & procedere ex radice dilectionis dilectum, & procedere ex radice dilectionis dilectum. Nam qui ex charitate non dolet, non agit fructus dignos poenitentia. Sic fructum poenitentia agit Antiochus, non tamen dignum, quia ex dilectione non procedit; ideòque non fuit dignus ut à Deo exaudiretur, nec misericordiam fuit consecutus. Sic etiam Paulus loquitur de Esau, dicens, non invenisse locum poenitentia, etiam si cum lachrymis postulasset. Præterea Saul & David, Reges Israël, ambo fuerunt peccatores, ambo à Prophetis correcti, & ambo poenitentiam egerunt; sed David misericordiam est consecutus, non tamen Saul. Quia Davidis poenitentia ex divino amore procedebat; non tamen Saulis."

Et infra, explicans verba ista: *jam securis ad arborem posita est.* "Vides (inquit) quomodò poenitentia ex timore facta, non sit mala, ut impie docent Lutherani... Verum licet mala non sit hæc poenitentia ex timore facta; tamen non erit bona, nisi ultra progrediatur, scilicet nisi ex timore transierit ad amorem."

Et enarrat in cap. 6. ad illa verba: *Beati eritis, cum vos oiderint homines... propter Filium hominis.* "Disce oportet, ut siquid feceris, pro Christo id facias, & Deum scopum & finem tuorum operum colloca. Ut autem hæc omnia dicta rectius intelligas, duas tibi ratio conclusiones, quarum altera esto: si tantum dolorem & poenitentiam tuorum peccatorum habueris, & illorum causâ tot lachrymas fuderis, quot sunt guttæ aquæ in mari, si hæc poenitentiam & dolorem habueris solum, vel præcipuè id hæc solâ ratione damnum fore. Nam in peccato duo considerare debet: alterum, offensam quam adversus Deum tuum commisisti: alterum verò, malum quod tibi ipsi comparasti: quia tempus ad poenam æternam obligasti. Si igitur te peccati tui potius poenitet propter inferni cruciatus, quàm quòd Deum offenderis, manifestum est te id potius cavere & fugere quod contra te est, quàm id quod est adversus Deum. Unde fit ut tempus plusquam Deum diligas. Ideòque nunquam peccatum tibi remittetur, quantumvis gravissimum dolorem habeas, nisi te poeniterit Deum ostendisse. Hunc dolorem vocant Scholastici attritionem, quæ filia est amoris proprii, ut contritio filia est amoris divini..."

Secunda conclusio est: etiam si Deos alienos non adoraveris; si non sumptis nomen Domini in vanum; si festa non violaveris; si denique decem Decalogi præcepta custodieris, & denique si Consilia omnia Evangelica observaveris: si hæc (inquam) omnia feceris sine dilectione Dei, solum vel præcipuè, ut Deus tibi gloriam & quietem suam tibi tribuat, sine dubio scias futurum fore, quod in illam non ingredieris. Ratio autem est, quia in quocumque opere bono duo sunt, alterum est honor & gloria, quæ Deo tribuitur; alterum verò commodum & utilitas quam inde reportat, qui bonum opus facit, scilicet gloriam, quam Dominus illi tribuit. Si igitur tu, cum sanctam alicuius actionem exeres, plus attendis ad tuum commodum & utilitatem, quàm ad Dei hono-

rem : manifestum est quod teipsum plus diligis, quam Deum; atque ita quemadmodum opus tuum divino caret amore, ita etiam merito caret. Quocirca ob talia opera nunquam in caelum ingredieris, nec Dominus tibi gratiam dabit. Amor Dei latera est, qua librabitur omne quod in Sanctuario offerbatur. Omnis estimatio fielo Sanctuarii ponderabatur. Ideoque si... bona opera feceris, nisi illa ex charitate divina processerint... nulla retributione erunt digna... Cujus rei exemplum si apponitissimum cupias, attende quod cum Dominus sanctum Job laudaret, dicens cum esse rectum & timentem Deum, insultavit daemon, dicens: Numquid Job gratis timer Deum? Non dixit Job gratias, sed fecisse multa opera bona... At intentionem & finem operis teigit, dicens, ea non gratis facere, nec propter Deum & ipsius amorem (utique gratuitum) sed propter tuum commodum, & utilitatem... & ipem bonorum, qua Deus promittat... Sic hem & Hemor filius ejus cum canicis fuerunt, sicut Jacob & filii sui... nihilominus haec circumcisio nullius fuit valoris & momenti, quia hoc Sacramentum non acceperunt propter Deum, & ipsius amorem, sed propter suam utilitatem & emolumentum... Respondeas, obsecro, si filius aliquis iustis & voluntati parentis sui obediret, non propter castum & filialem amorem, sed ne illum in morte exheredaret, & ut in illius patrimonium succederet; nonne talis filius merito a parente exheredaretur? bene utique... Si Deo servis ut gloriam tibi donet, utique gloriam amittis... Hoc studium tibi esse debet, ut omnia qua feceris, semper in Deum dirigas, & propter illius amorem facias, & quia ipse vult, & illi placet. Si autem peccati poenitent te, tam sanctum Dominum, tam bonum & iustum offendisse, is dolor animam tuam debet affligere, & est praecipuum quod plangere debes. Nonne ratio postulat, ut id quod facis cum homine, cum Deo etiam facias? Solet enim contingere, ut amicum habeas, cum quo conversaris & familiariter agis. Quid hoc? estne quia illius amicitia divitem te fieri putas? Respondebis mihi, hanc non esse causam, quia tu ditor illo es; sed solum quia homo sapiens est, cautus, & providus, a quo nihil aliud vis. Quid igitur est quod non facis cum Leo idem quod cum amico? Quare illum non amplecteris solum propter teipsum, cum tam sanctus, tam pius, & misericors sit? Quemadmodum poenitet te, si adversus amicum deliquisses, solum quia amicus tuus est; non autem propter utilitatem, quam ab illo speras... Ita, cum flagitium aliquod committis, maxima poenitentia animum tuum subire debet, quia tam bonum & pius Deum offendisti. Vide sequentia apud ipsum loco citato, ubi ex pluribus demonstrat, omnia propter Deum ipsum facienda; solvique objecta contraria, figuranter ex Psal. 118. *Inclinavi cor meum ad iustitiam, iustificationes tuas propter retributionem.*

ANDRÆAS VEGA.

1577 Doctissimus ille Theologus, cum attentione & estimatone debita in Concilio Tridentino audisus (ut testis est Pallavicinus) multa, eaque preclara, habet in favorem assertionis nostrae. Siquidem l. 6. de iustit. c. 28. cum laude & approbatione profert Augustinum 21. Civit. Dei 16. dicentem: Tunc itaque victa vitia depuranda sunt, cum Dei amore vincantur. Et alibi (inquit) absurdum existimat, ut sine amore Dei quis consequatur veniam peccatorum suorum. Et in lib. de ver. & fals. poenit. aperte dicit, sine charitate

non esse in nobis veram poenitentiam. Bernardus etiam firm. 24. super Cantica, in illa verba, *recti diligunt te*, aperte dicit, fidem etiam rectam, non facere hominem rectum, nisi operetur ex dilectione, & rectum esse non posse, qui Deum non diligit. Adiecit & hic calculum suum Innocentius III. cap. *maiores* de bapt. absolute affirmans, non nisi per charitatem, & in charitate crimina dimitti. Propterea etiam fest. 6. c. 6. quarto loco connumerarunt Patres, inter dispositiones ad justificationem, post timorem & spem, dilectionem Dei, tamquam fontis omnis iustitiae, & eam causam esse asseverarunt odii & detestationis peccatorum, seu poenitentiae, quam ante baptismum agi oportet.

Et cap. 30. dilectionem Dei necessariam esse ad nostram justificationem, apud omnes Theologicos Tractatores, quos legerim, receptissimum est. Et id quidem testimonia Pauli (in Christo Iesu neque circumcisio aliquid valet, neque praecipuum, sed fides qua per charitatem operatur) Augustini & Bernardi ita citata manifeste efflagitant. Quodque fidem & preciarissimas virtutes Paulus asserit nihil esse, & nihil nos posse juvare sine charitate, potissimum videret ad eam retulisse, qua parte ius se dilectionem Dei comprehendit. Nam ex ea dumtaxat parte charitas major est ceteris virtutibus (non dubium proinde Vegam loqui de dilectione Dei propter se)... Et cum Deus saepe in Scriptura conversionem nostram in ipsum a nobis exigit, ut se vicissim ad nos convertat, aperte dilectionem a nobis requirit. Amore quippe nos in eum convertimus, & in ipsum tendimus. Confirmataque est doctrina ista a Patribus (Tridentinis) cum in can. 3. statuerunt, necessarium esse Spiritus sancti auxilium, ut diligamus Deum, sicut oportet, ut justificationis gratia nobis conferatur. Siquidem haec verba aperte docent necesse esse diligere Deum, ut justificationis gratia nobis conferatur. Et qui Deum agnoscunt nostris peccatis offendi, nunquam certe ad ipsius gratiam pervenient, nisi & de ipsis doceant, quatenus offensa illius fuerunt, & amore in ipsum redeant, a quo se male per ea averterunt. Non tamen perinde certum est, & incontrovertum, qualis (an scilicet formalis an virtualis) & quanta debeat esse haec dilectio Dei, quam necessariam esse affirmamus ad justificationem nostram. Virtualcm sufficere dicit, qua de lethalibus ejus offensis (qua lethalibus, ut supra dixit) doceamus, & mandata ejus servare proponamus. Quia dolor iste & propositum actu vel virtute est dilectio Dei super omnia. Et, ut ait c. 32. hoc propositum servandi mandata divina, dilectio Dei super omnia videtur, aut certe non esse sine illa. Et c. 31. Duo definita de poenitentia hic video (fest. 6. c. 6.) primum est, poenitentiam esse odium & detestationem propter Deum. Secundum est, oportere poenitentiam agi ante baptismum. Et infra: Si ad baptismum hic dolor de peccatis necessarius est, multo magis requiritur ad suscipiendum Sacramentum poenitentiae. Et lib. 13. c. 25. proposit. 5. Cum vero ad justificationem ex communi sententia Doctorum averto a culpa & conversio ad Deum necessaria sit, & sine amore Dei nemo ipsi reconcilietur, sicut dicit Augustinus: in illis qui sciunt Deum offendi peccatis nostris, quia innumum bonum est, & Legislator providentissimus, qui omnia mala dilucite prohibuit, necessarium est dolere de peccatis, quia offensa sunt illius. Et hoc est quod potissimum nobis debet esse amarum in-

peccatis nostris, quod Deum ipsis contemnit, Deum optimum, maximum, & de nobis optime meritum, relinquimus, posthabemus, & offendimus. Et cum hujusmodi dolor est in nobis, tunc etiam censendum est esse in nobis maximum dolor de peccatis: quia est dolor de eis sub summa & iustissima ratione, quâ sunt abominanda, & sub qua ipsa suprema sunt mala, & maxime omnium odio habenda. Et donec in hanc tantam perfectionem noster exerceat dolor, quantumcumque ille sit, & quantumcumque alia ratione habeatur, nunquam perfectus erit (id est tantum quantum esse debet) neque sufficiens ad reconciliandum nos Deo. Et hæc est perfectio, quam supra sæpe requisivimus, quare una necessaria est, ut poenitentiam reparat hominem lapsum.

1581 Vega quidem à generali regula antè posita excipit casum quo peccator invincibiliter ignorat peccatis nostris Deum offendi, sicut & casum quo peccator, postquam fecit totum quod in se est ad habendam contritionem, bonâ fide credens eam habere, non haberet nisi formidolosam attritionem. Quo utique casu putat Deum extrordinariâ bonitate sibi peccatorem solum formidolosè attritum in Sacramento reconciliare. Sed quia exceptio firmat regulam in contrarium, extra casus illos, formidolosâ attritione non contentus, amorosam in verbis supra relatis perspicue requirit attritionem.

PHILIPPUS FABER FAVENTINUS.

1582 In 4. dist. 14. q. 2. disp. 16. n. 63. Multa (inquit celebris ille Scotista) species attritionis assignantur à Doctoribus, quæ sunt imperfectæ, & carent debitis circumstantiis, & tamen aliquæ illarum sunt verâ attritio, quedam vero, non sunt attritio verâ & christiana, quæ cum Sacramento Poenitentia est sufficiens dispositio ad delendam peccatum. quarta attritio est, cum quis dolet de peccato, non propter Deum, sed propter gehennam, & poenam inferni poenitentia, non referendo ultimam dolorem illum in Deum, & propter amorem illius. Sed neque illa est verâ attritio, ut infra videbimus. Num. 64. Contritio & attritio conveniunt in hoc, quod utraque est desectatio peccati perfecta ex genere. 2.º quod utraque est propter amorem Dei, & ex charitate. Num. 65. Totâ difficultas est de circumstantia finis, an scilicet attritio sit desectatio peccati propter Deum, ita quod includat dilectionem Dei. Nam Suarez... negat attritionem includere dilectionem, etiam virtualiter. Quod ergo attritio sit ex dilectione Dei, probatur sic: Ex Concilio Tridentino, & ex communi sensu Theologorum, attritio est dispositio ad gratiam suscipiendam, ex se quidem & solitarie sumpta insufficientis, & remota; tamen cum Sacramento sufficiens. At omnis dispositio ad gratiam impetrandam necesse est quod oriatur ex charitate & dilectione Dei. Quia... nulla poenitentia est fructuosa & meritoria, nisi emanet ex charitate, & eliciatur propter ipsum summè dilectum. Ideo cum attritio sit dispositio cum Sacramento sufficiens; necesse est ut emanet ex charitate, & habeat pro motivo & fine dilectionem Dei, & consequenter desectetur peccatum propter ipsum Deum. Sic tamen attritio est desectatio peccati propter Deum, ut tamen remotè & mediata, non immediate & proximè: nam proximè habet aliam finem. Et idè principalis differentia, quæ est inter attritionem & contritionem, est circumstantia finis proximi. Quia finis contritionis immediatus est amor Dei: idè, desectatio illa peccati, quæ proximè & immediate est quia peccatum est offensa Dei super omnia dilecti, est contritio. Illa vero desectatio peccati, quæ proximè & immediate non habet pro fine dilectionem Dei, sed timorem poenarum, vel turpi-

tudinem peccati, vel aliud simile, si datur, est attritio, & non contritio. Num. 66. Siquis tamen desectaretur peccatum præcise propter timorem gehennæ, ita quod in illo timore ultimo speret, & non ordinaret actum illum ad timorem filialem... illa non est attritio, quæ est dispositio ad Sacramentum, & si quis cum hac attritione accederet ad Sacramentum, non solum non consequeretur gratiam, sed peccaret. Quia non accederet cum dispositione requisita. Ubi est notandum, quod licet timor & metus gehennæ sit actus de se bonus... tamen non sufficit hic timor, nisi terminetur in timorem filialem & charitatem. Num. 73. Quod ergo attritio oriatur finaliter & ultimè ex motivo charitatis, & consequenter sit propter dilectionem Dei super omnia, & sit desectatio peccati super omne desectabile, ex dictis supra patet esse verum, & ad hoc probatur sic: omnis actus, qui est dispositio ad gratiam, vel ex se sufficiens, vel simul cum Sacramento, oriatur ex charitate, & propter dilectionem Dei. Sed attritio est dispositio sufficiens ad gratiam simul cum Sacramento... Major probatur, quia ex 3. Scriptura habemus, quod illi actus tantum, qui charitati & dilectioni Dei imitantur, sunt dispositiones ad gratiam. Nam epist. 1. Joan. 4. 3. dicitur: Qui non diligit, manet in morte. Et 1. Cor. 13. Sine charitate mihi sum. Et ad idem citat Augustinum à Scoto relatum ex lib. de ver. & falsi peccit.

PETRUS POSNANIENSIS.

Petrus Posnaniensis Ord. Minor. Provincia- rum Poloniae Pater, & S. Theol. Lector Generalis, in Institutibus sacris super Dominicis totius anni, instituit, speculat. Dom. 3. Advent. Quinque, ultra dolorem, ad gratiam consequendam requiruntur, ut ex definitione contritionis patet. Primò adhibeas diligentiam in peccatis ad memoriam revocandis... 2.º circa investigata commissa vel omissa habeas actum negativum; id est nolle peccare... Præterea oportet habere... firmum propositum non peccandi... Quale autem debeat esse hoc propositum, D. Bonaventura in 4. dist. 16. & in quæst. circa litteram Magistri, dicendum (inquit) quod sicut habens charitatem, debet diligere Deum super omnia... sic qui habet displicentiam contritionis, debet sic detestari peccatum commissum, ut pro nulla re mundi velit amplius peccare, imò paratus sit potius mori, & omnia tormenta, quam Deum offendere... 4.º requiritur ut vitet & fugiat omnes peccati occasiones... Denique debet habere propositum firmum confitendi & satisfaciendi... Insuper omnia ista faciat cum debitis circumstantiis, inter quas primum locum tenet circumstantia principii & finis, id est ut liberè faciat, ut tantum amore Dei, & non timore poenæ. Pro nunc epilogando dico, si habes actum illum negativum contra peccatum commissum, cessas ab actu peccandi, statuis firmum propositum non recidivendi, fugiendi occasiones, voluntatem præterea habes confitendi & satisfaciendi, & hæc omnia liberè, & ex amore Dei, tunc verâ contritione plenus es, quæ est dispositio sufficiens ad gratiam. Vade securè ad Confessionem: quia gratiam in Sacramento recipies. Quod si unum prædictorum deficiat, nihil fecisti, nec tibi alia prodesse valcunt. Nec mirum: præmerat enim, quod contritio & attritio differunt in duobus. 1.º. penes perfectum & imperfectum. 2.º. per hoc quod attritio est dolor sine gratia gratum faciente; contritio vero non est sine gratia. Quodque proinde contritio & attritio materialiter idem sunt, sicut domus obfcura & illuminata. Attritio quippe specie non differt à contritione, cum sit lux auroræ, quæ crescendo fit meridies.

Et

1588 Et insitot. specul. Dom. 2. Quadrag. " Si poenitentia debet esse valida, oportet eam esse circumstantionatam. . . . Debet autem ex Scoto, poenitentia habere duplicem circumstantiam, principii & finis, ut sit voluntaria quoad principium, & propter amorem Dei, quae est circumstantia finis. " Et paulo post: " Quid tibi prodest Confessio, si tantum timore mortis & inferni facis? . . . Necessae est ut quaevis poenitentia sit propter amorem Dei facta, & respiciat Deum pro fine. Nam certum est imprimis, actum moralem debere esse circumstantionatum per Scoum. Inter omnes autem circumstantias maximè requiritur circumstantia finis, idque potissimum in actu poenitentiae, quae est dispositio ad gratiam delentem culpam, ut dicit Scotus. Nisi enim ille actus fuerit factus amore Dei principaliter, & non tantum timere feruili; nunquam erit dispositio sufficiens ad gratiam delentem culpam, ut dicit Scotus ubi supra. Unde Augustinus: non itaque in solo timore vivit homo. Quem ergo poenitet serò, oportet non solum Deum timere Iudicem, sed iustum diligere. . . . Debet ergo poenitere ex amore Dei, & non timore poenae. Omne enim principium practicum sumitur à fine, ut exponit Scotus q. ult. Prologi, & dist. 1. primi, quod principium siue cogitatio cognitionis practicae dirigit voluntatem, ipsam ordinando in operibus suis, id est principaliter dicitur voluntati, ut principaliter eliciat suam operationem propter ultimum finem. Attestatur id D. Hieronymus ad Damasum Papam, de filio prodigo inquit: qui diligit, non idem imperata custodit, quia aut timore poenarum, aut praemii amore compellitur, sed quia ipsum quoque, quod iubetur à Deo, est optimum. " Plura de mente Scoti apud ipsum videri possunt.

ANTONIUS HIQUERUS.

1589 In 4. dist. 14. q. 2. n. 119. Siue attritio, siue contritio requisita ad remissionem peccatorum, debet elici ex motivo charitatis, siue proximo, siue remoto, hoc est elici, vel imperari à charitate. Est Doctoris supra (id est dist. 14. q. 1. & 2.) & alius sepe. Et dist. 20. q. 1. conclus. 2. probat. 2. quam ibidem supponit ex Aug. & habetur dist. 7. de poenit.

1590 Probat 1. quia est dispositio proxima ad salutem, & sanctificationem ac vitam aeternam, seu finem ultimum. Ergo debet esse ex charitate, saltem imperante. Probat consequentia: dispositio proxima ad salutem & sanctificationem, valet ad salutem. Sed nullus actus valet ad salutem sine charitate, juxta Apostolum 1. Cor. 13. Si charitatem non habuerit, nihil mihi prodest. . . . Et ibi commemoratis praecipuarum virtutum actibus, ait, nihil sine charitate eos prodest. Est sermo praecipuus est de charitate actuali, ut patet ex textu: charitas benigna est, non emulatur, non agit peperam, non inflatur, &c. Item ad Galat. 5. In Christo Jesu neque circumcisio aliquid valet, neque praeprium, sed fides quae per charitatem operatur. Loquitur autem Apostolus de valore ad salutem. Sed attritio, proxime disponens ad salutem & sanctificationem, ad salutem valet. Ergo est ex fide operante per charitatem. Alias haec non esset unicum ad salutem medium, contra Apostolum. Vide Aug. de spur. & lit. c. 32. l. 2. contra advers. leg. & Propbet. c. 7. Enchirid. c. 117. tr. 10. in epist. Joas. de fide & oper. c. 14. & 16. serm. 16. de verb. Apost. lib. 21. Civit. c. 21. de grat. & lib. arb. c. 7. l. 50. homel. homil. 17. . . .

1591 Probat 2. ex Trid. sess. 6. c. 6. ubi exponens actus necessarios ad conversionem, ultimo loco ponit poenitentiam quae supponit charitatem & spem, & ex motivo charitatis est: illam tamquam omnis ju-

sticia fontem diligere incipiunt, ne propterea moriantur adversus peccata per odium aliquod. Et de stationem, hoc est per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Sed Concilium ibi loquitur de dispositione in genere requisita, non tantum de contritione perfecta. Quia agit de dispositione necessaria ad baptismum, ad quem sufficit sola attritio. Ideoque subjicit: propterea moriantur adversus peccata per odium aliquod. . . . hoc est per eam poenitentiam, quam ante baptismum agi oportet. Ubi determinat quemcumque dolorem, siue perfectum, siue imperfectum, qui sit sufficiens dispositio ad baptismum, qualis est attritio. Deinde infra c. 7. dicit, baptismum esse causam instrumentalem justificationis, quae ad eam dispositionem sequitur.

Dicit, Concilium ibi loqui de dilectione, quae sit 1592 actus spei. Contra: supponit Concilium huic dilectionis actum spei & timoris. Deinde can. 3. qui desumptus est ex illo capite, signis. . . . dixerit posse credere, sperare, diligere, poenitere, sicut oportet, &c. Ubi diligere denotat actum charitatis, ut distinctum à spe. Praeterea Tridentinum ibi praescribit motiva sufficiens & requisita praeparationis ad justificationem. Ergo ex eis haberi potest tam contritio quam attritio.

Deinde probatur ratione, quia. . . . alia attritio non est dolor de peccato sub ratione offensae & aversionis à Deo. Et illa virtus, cujus attritio esset actus, posset operari ad salutem independentem à charitate. Et consequenter haec non esset plenitudo legis, aut forma reliquarum. Denique charitas requiritur ad augmentum gratiae. Ergo & ad primam gratiam.

Obijciat, Tridentinum dicit, quid attritio concipitur communiter ex metu poenarum inferni, atque ex hoc motivo distinguit eam à contritione perfecta.

Respondet Faber, Tridentinum ibi assignare motivum proximum & immediatum attritionis; non ultimum & remotum. Contra: vel loquitur de motivo formali specificante, vel de motivo circumstantiae principis, quae dicitur finis (sola enim haec duo motivorum genera concurrunt ad actum virtutis). Si primum, non necessario differunt in attritione & contritione, secundum principia Scoti. Si secundum, ex dictis patet eundem esse finem ultimum utriusque.

Respondetur ergo ad objectionem, Tridentinum 1595 non loqui de motivo specificante in genere entis aut moris, id est nec in ratione objecti, quod specificat in genere entis; nec in ratione finis, qui specificat in ratione finis; sed de motivo excitante voluntatem alias torpentem & languidam, quae quandoque, dum ad plures actus gradatim ex uno in alterum procedis, quamvis actum sequentem non eliciat ex motivo prioris, tamquam amorem medii propter finem, tamen actus posterior dicitur esse ex motivo prioris; non specificante ipsum per modum finis, sed valiter excitante, ut hic & nunc non exiret in actum nisi excitata à priori. Ad modum quo Sacerdos, nolens celebrare nisi dato stipendio, sibi proponit stipendium, non tamquam motivum specificans voluntatem celebrandi, sed tamquam excitans & applicans.

Nihil ergo indicat hic Tridentinum, nisi quod 1596 fufus declaravit text. 6. c. 6. praeparationem ad justificationem communiter incipere à timore feruili, deinde procedere per spem & dilectionem ad odium peccati. In quo processu timor gehennae est primum excitans, non specificans odium peccati. Quod colligitur ex ly communiter concipitur: si enim sermo esset de motivo specificante, non diceret communiter, sed semper. Cùm repugnet actum non concipi ex motivo suo formali & specificante. Tamen Hiquerus observat Trident. text. 14. c. 4. loqui de charitate habituali, eam dicit

contritionem perfectam esse charitate perfectam. Siquidem *sest. 6. c. 6. jam dixerat, contritionem, etiam imperfectam, debere esse perfectam dilectione actuali. Ergo per hanc charitatem perfectam intelligit perfectam charitatem habituali.*

JOANNES PONTIUS.

1593 *Disput. 45. de poenit. q. 3. conclus. 2. n. 20. Attribit aliqua potest esse ex motivo charitatis. Est conformis Scoto, & suis omnibus. Quod sit conformis Scoto, probat ex eo quod Scotus in 4. dist. 14. q. 2. videtur docere differentiam utriusque consistere tantum in diversitate intentionis. Censet ergo aliquam attritionem habere idem motivum cum motivo contritionis perfectae.*

Conclus. 3. n. 21. Ut quis disponatur bene ad consequendam justificationis gratiam in Sacramento Poenitentiae, debet habere dolorem de peccatis ex motivo charitatis, sive elicite, sive imperate. Hac est communis apud Scotistas. Pro qua conclusione refert Augustinum de ver. & fals. relig. Sine amore nemo unquam gratiam invenit, nec veniam assecutus est. Serm. 7. de temp. Poenitentiam certam non facis, nisi odium peccati & amor Dei. 21. Civit. 27. Nisi desistant a peccatis habendo charitatem, qua non agit perperam, nihil eis prodest.

Conclus. 3. n. 23. addit, attritionem cum Sacramento sufficientem, esse debere ex amore Dei super omnia. Alias non sufficeret ad excludendum affectum mortaliter inordinatum erga omnem creaturam.

LAURENTIUS CARDINALIS DE LAURÆA.

Ipsam dabimus totum nostrum n. 1083.

1599 *His itaque perlectis judicet R. P. Fulgentius Notari, judicet quilibet æquus Lector, an non verum sit; imò an non certum, quod & Scotus, & magna ac præcipua pars discipulorum ipsius ad attritionem justificantem cum Sacramento requirerent dolorem de peccatis, ex causa Dei propter se dilectione. Et an veri Scotistæ sint, qui attritionem purè formidolosam contenti sunt? Pontium in numerum fidelium Scoti Interpretum non admitti dicit R. P. Fulgentius. In hac certè questione potuit vertere solum, & sibi potius adscribere, quod Pontio adscripsit.*

§. VI.

A saculo XV. ad XVI. præter S. Bernardinum Senensem, Guilielmum Vorillum, Joannem de Basolis, Nicolaum de Orbellis, Bernardinum de Buslis, Angelum de Clavasio, Almainum, Nicolaum de Nyse (§. precedenti laudatos) producantur Capreolus, S. Vincentius Ferrerius, S. Laurentius Justinianus, Joannes Gerson, noster Thomas Waldensis, Joanne Nider, Raymundus Sebundus, Robertus Holkot, Abulensis, Nicolaus Dancelspuel, S. Anonimus, Henricus Harpius, Joannes de Turrecremata, Dionysius Carthusianus, noster Joannes Beetz, Oliverius Maillardi, Joannes Meder, Gabriel Biel, Ambrosius Tarvisinus, Agidius Carlerius, Hieronymus Savanarola.

1600 *NE in immensum noster crescat Catalogus, nonnullos ex ipsis specialiter exhibebo, reliquorum loca dumtaxat indicabo. Capreolus itaque videri potest in 4. dist. 17. noster Thomas Waldensis to. 2. de Sacram. c. 143. Abulensis to. 1. in Matth. c. 3. q. 52. Joannes de Turrecremata tr. de poenit. Oliverius Maillardi ferm. 19. de poenit. Joannes Meder ferm. 18. in Parabol. filii prodigi. Ambrosius Tarvisinus ferm. 19. confid. 1. Agidius Carlerius in respons. ad quaestiones factas per Abbat. Aquicinè. Hieronymus Savanarola in Confessionali p. 3.*

S. VINCENTIUS FERRERUS.

1601 *Sanctissimus ille pariterque doctissimus Prædi-*

catorii Ordinis Ecclesiastes, ad multorum conversionem divinitus electus dist. 157. de novem modis remissionis contritionem requirit, dicens: Secundus modus est per Confessionem... idem in Confessione sacramentali, quando homo venit cum contritione, & dolore, & bono proposito ulterius abstinendi à peccato, tanta est virtus Confessionis, quod remittuntur omnia peccata. Requiritam verò contritionem fer. 3. potit reminiscere ab attritione servili distinguit, & consistere dicit in duobus, unum est versus inferius, scilicet dolor de peccatis... sed non est contritio, sed materia contritionis. Nam aliud est forma, que dat esse rei, scilicet contritio, id est dolor ille, qui est de peccatis respectu Dei quem offendit: alius si homo haberet tantum dolorem de peccatis, quod fletet, sed non propter Deum, attritio est, sed non contritio, que non sufficit ad salvationem.

S. LAURENTIUS JUSTINIANUS.

Lib. 2. de spir. animæ resurrect. Quamdiu quis metu temporalis supplicii, seu æterni, serviliter vivit, à filiorum huius segregatus est sorte. Cur ita? quia quamdiu solo servili timore recedit à peccato, non omnino liber est à voluntate peccandi. Ut enim ait in tract. de timore c. 5. Timor servilis est, quo quis timet peccare propter poenam principaliter. Sed inaniter putat se esse vitorem peccati, qui timore poenæ non peccat: quia est non impletur negotium male cupiditatis, ipsa tamen mala cupiditas intus est hostis. Nam si adhuc à prava actione formanda poenæ prohibet; profectò formidantis animum nulla spiritus libertas tenet. Nam si poenam non metueret, culpam procul dubio pertraret.

JOANNES GERSON.

Serm. in cæna Dom. de poenit. (ubi expressè testatur se scholasticè, non solum declamatorio more differere) enumeratis partibus poenitentiae sacramentalis, scilicet contritione, confessione, satisfactione: Aqua contritionis (inquit) sit calida. Hoc fit per conversionem in Deum, fide, spe, & charitate submixtam... Hoc est quod dicitur à Doctoribus; quia quatuor requisita sunt in contritione, conversio ad Deum, aversio à creatura, infusio gratiæ, & expulsio culpe. Hunc calorem non habet aqua illorum, qui dolent de peccatis solo timore poenæ... sicut communiter evenit in morte, ubi affectio commoati, que gelida est, & non iusti dominatur.

Et infra, explicans condiciones debitas Confessionis: Tertiò (inquit) Confessio fiat verè, non falsè, hoc est in contritione & charitate, secundum probabilem conjecturam. Utrum autem Confessio que fit sine charitate (id est extra gratiam) liberet, ut iterum dicantur peccata, vel à præcepto Ecclesiæ, est difficultas vix inter Scholasticos sufficienter solubilis. Offendit hoc multiplex opinionum varietas. Dicit autem D. Guilielmus Parisiensis, & alii communiter, quod contritio, que alicui non esset sufficiens, sit sufficiens virtute Sacramenti... Ponendum est igitur, & dicendum, sicut quidam in Evangelio: credo Domine, adjuva incredulitatem meam; ita poenitentiaro (id est poenitenti infirmo) adjuva impoententiam meam. An autem danda sit poenitentia tali? tenendum quid sit, non tam absolviendo, sed ad preservationem in futuro.

JOANNES NIDER.

Author ille insignis Ordin. Prædicat. Magister in Theologia eruditissimus, Speculum Regulari Observantia, & scientiarum omnium Promptuarium uberrimum nobilissimumque (uti eum vocat Sixtus Senensis in Bibliotheca Ordin. Prædic.) in suo Præceptorio, seu Decalogo explicatione, præcepto 3. agens de Poenit. Sacram. tribuitque partibus illius, contritione, confessione, satisfactione: "Primum" (inquit) "videndum de ori-

gine contritionis, secundum conditionibus contritioni necessariis. Quoad primum... contritio est dolor voluntariè assumptus pro peccatis, cum proposito confitendi & satisfaciendi...

Quoad secundum notandum, secundum Magistrum... & D. Thomam, & Scotum, quod ad habendam contritionem, vel dispositionem sufficientem ad eandem, pro deletione omnium peccatorum mortalium, exiguntur plura... sextum requisitum est motus liberi arbitrii in Deum, qui videtur esse maxima Dei dilectio super omnia. Ratio est secundum Thomam in 3. p. q. 85. quia talis dilectio Dei est causa deletionis peccatorum finaliter propter Deum, & in quantum sunt Dei offensiva, & contra honorem ipsius facta... ad veram enim pœnitentiam requiritur (dicit Thomas ibidem) quod homo detestatur peccatum, in quantum est contra Deum. Et post pauca subdit: si enim displiceret homini aliquod peccatum, eod quod est contra Deum super omnia dilectum, quod requiritur ad rationem veræ pœnitentiæ, tunc etiam displiceret sibi omnia mortalia. Ideo Magister in 4. dist. 26. B. Aug. allegando dicit: arbitrii libertatem querit Deus, non necessitatem: charitatem, & non solum timorem...

Ergo oportet quod homo Deum super omnia diligat, & quod actualis Dei dilectio sit sibi causa, & cum moveat ut detestetur peccatum finaliter propter Deum, scilicet in quantum est Dei offensivum, & contra ejus honorem. Ex quo patet, quod si homo sua peccata detestetur solum quia sunt opposita virtuti morali, aut solum... propter timorem pœnæ, amissionis vite æternæ, in quantum illa esset sibi ad incommodum, sibi fitendo, sine ulteriori relatione in Deum, tunc homo solum quæret suum commodum, & fugeret suum incommodum, & nullo modo quæret Deum, & illius honorem, contra illud Apostoli i. Cor. 10. Sive manducatis, sive bibitis, &c. Nectalis detestatio esset actus virtutis: quia non circumstantionata debito fine, & per consequens non formaretur gratia, nec fieret contritio... imò ipsa esset vitium, & actuale peccatum... & per consequens etiam non esset attritio vera.

Et c. 11. Ad veram pœnitentiam requiritur ordinata displicentia de peccatis: ad hoc autem quod displicentia valeat, & ordinata sit, oportet quod sit debite circumstantionata, & maxime circumstantiâ finis, ut scilicet sit voluntaria propter Deum. Sed... qui usque ad extremum fuit impenitens, non videtur ex seipso extorquere displicentiam novam, nisi timore pœnæ imminenti, & sic non propter Deum fit, sed propter se, & tantum propter vitare malum damnationis suæ. Et cetera subjungit quæ ex Scoto §. præcedenti retulimus.

ROBERTUS HOLKOT.

Lect. 48. in cap. 4. libri Sapientiæ: "Malus senex potest in articulo mortis utiliter pœnitere, licet hoc accidat valde raro. Pœnitentiæ enim talium quandoque timore pœnæ procedunt, non amore justitiæ, sicut de Antiocho dicitur 2. Machab. 9. " Et infra ad 2. " Augustinus non dubitat, quin pœnitentia sera sit utilis, si sit vera; sed dubitat an sit vera & procedens ab amore justitiæ, an timore pœnæ.

RAYMUNDUS SEBUNDUS.

Theol. natural. tit. 294. " Vera indulgentia non potest recipi, nisi culpa & offensa displiceat... Et sic duo sunt necessaria ad destructionem & deletionem ipsius peccati, seu culpæ & offensæ contra Deum. Unum est ex parte Dei offensi, & hoc est remissio & venia. Et aliud ex parte hominis offendenti, & hoc est vera

Tom. III.

displicentia & tristitia seu dolor quia peccavit.

Et tit. 295. " Culpa ideo est culpa, quia voluntaria & placens. Ideo non potest destrui nisi per suum contrarium, scilicet quod fiat involuntaria, & displiceat, in quantum culpa est in se; aliter semper manet. Et ideo si homo, qui est in culpa, moritur sine displicentia culpæ, in quantum culpa est, tunc moritur in culpa, & talis culpa manebit in eo in æternum... Quia culpa, in quantum est offensa & contemptus Dei, & aversio à Deo... si debeat destrui, oportet ut displiceat homini, in quantum est Dei offensa & injuria, & sub illa ratione. Aliiter semper manet offensa ipsa. Et si culpa displiceat homini, in quantum est culpa, seu inordinario voluntatis, & non displiceat, in quantum est offensa respectu Dei, tunc remanet culpa quantum ad Deum, & debetur ei pœna infinita.

RAYNERUS DE PISIS.

Doctor iste Ord. Prædic. in Scripturis sanctis (ut Trithemius ait) studiosus & eruditus... & non minus religione quam scientiâ venerabilis, in Pantheologia, seu Summa sua, verbo timor, postquam dixit, quod timor servilis refugit peccare, non propter culpam (quasi sibi displiceat culpa secundum se) sed propter pœnam. Peccatum (inquit) dimittit solo metu pœnæ, nec à culpa liberat, nec à pœna. Primo non liberat à culpa. Unde Augustinus: inanis se putat victorem peccati, qui timore pœnæ non peccat, &c. Secundo talis timor non liberat à pœna... Hoc patet exemplo. Nam quidam mortuus, & cum lacrymis confessus, apparet socio suo, secundum conditum, dixit se damnatum, & confessionem & lacrymas nihil sibi valuisse. Quia solo timore mortis & inferni illa omnia fecerat. Vide in eodem pulchra de timore initiali, & charitate imperfecta, illiusque distinctionem à perfecta.

S. ANTONIUS.

Parte 4. tit. 14. c. 5. ante §. 1. Pœnitentes, præcipue in infirmitatibus gravibus, oportet admanere, ne ad pœnitendum & consistendum propter hujusmodi pœnas inferni, & Deum justum inferentem tales pœnas peccatoribus, principaliter moveantur. Inter alia hoc probat exemplo: Quidam Scholasticus Parrhisius infirmatus ad mortem, confessus est cum multis lacrymis, devotè suscipiens omnia sacramenta, secundum humanum iudicium. Doctor autem ejus frequenter visitans eum in infirmitate, rogavit eum, ut si contingeret de hac luce migrare, Domino concedente, sibi appareret ad revelandum statum suum. Quod & promisit. Eo igitur vitam universæ carnis ingresso, post dies aliquot (dicitur Scholasticus) ei apparuit in lecto quiescens, in chlamyde pergamæna, plena supsismatibus, & igne fuderata. Quem recognoscens & interrogans de statu suo respondit se fore damnatum. Cùmque ille miraretur nimis, causam quærens, cum ipse cum tot lacrymis pœnitisset in fine, & sacramenta devotè suscepisset. Respondit ille: pœnitentia mea & lacrymæ meæ non fuerunt ex amore Dei, & principaliter propter Dei offensam, sed propter timorem inferni, ne ad illum deputarer. Et ideo mihi non valuit.

NICOLAUS DUNCKELSPUEL.

Dunckelspuel, ut de ipso scribit Trithemius in lib. de Scriptor. Eccles. natione Teutonicæ, Viennensis Gymnasti in Austria Decus & Rector, in Scripturis sanctis doctissimus, & in sæculari Philosophia multum eruditus, ingenio clarus, sermone scholasticus, vitæ & conversatione insignis, &c. Vir ergo talis ac tantus qui (eodem Trithemio teste) claruit personaliter in Concilio Constantiensi, missus ab Universitate Viennensi anno 1440. Trad. 4. de tribus partibus pœnitentiæ fol. 70. postquam dixit, quod confessio non est absolutio utilis, nisi in pœnitente eam præcedat aliqua cognitio

L. II

no, vel ad minus aliqua attritio, seu de peccatis displicentia bene moraliter circumstantionata. Explicat deinde requisita ad illam contritionem, vel attritionem: Sextum (inquit) requisitum est motus liberi arbitrii in Deum... Et videtur quod ille motus liberi arbitrii in Deum... maxime sit dilectio Dei actualis super omnia, qua ipsi poenitenti sit causa detestationis peccatorum finaliter propter Deum, & in quantum sunt Dei offensiva, & contra honorem ipsius facta. Deinde cetera habet ut Nider supra.

HENRICUS HARPHIUS.

1613 L. I. Theol. Mystic. c. 37. Ad impii justificationem, "primò" (inquit) "requiritur infusio gratia, deinde motus liberi arbitrii in Deum per dilectionem, postea in peccatum per detestationem, eò quod sit contra Deum, & tandem sequitur peccati confessio. Et c. 38. "Quatuor requiruntur ad perfectionem veram poenitentiae. Primam est peccata deplangere, vel saltem de eis dolere, & displicentiam habere... Verumtamen non omnis dolor & displicentia pro peccatis delet peccatum... quia dolor existens in voluntate... quandoque est informis, & tunc dicitur attritio: sicut cum quis dolet de peccato propter sequens damnum, vel incommodum, temporale vel aeternum, & non propter divinam offensam. Sed talis dolor non formatur de lege communi, nisi sit maximus in comparatione aliorum dolorum. Quia quantum debet magis placere, tanto oppositum ejus debet magis displicere. Et quia maxime placere debet summum bonum, à quo separatur homo per peccatum: idem major esse debet displicentia de mortali peccato, quam de quocumque alio malo... Secundum quod requiritur est etiam peccata veraciter odire. Et hoc solum quia Deo sunt contraria, non propter aliud quocumque damnum vel incommodum.

1614 Et cap. 40. "Vili duobus primis actibus poenitentiae duos ultimos jam prosequamur. Tertius igitur actus est laborare fideliter ad peccati destructionem, per veram Confessionem, & satisfactionem... Quartus... est quod pro nullo honore vel scandalo, nullo lucro vel damno, nullo commodo vel incommodo, nulla poenà vel miseria, nulla passione vel affectione iterum velit plangenda admittere. Tertium verò actum seu requisitum explicans, ait: "Confessionis dilationem esse periculofam, & timendum quod in anno confitens semel, non ex amore, sed ex timore... potius hoc facit. Quia si non rediret tempus jejunii, cum eis etiam non rediret tempus Confessionis peccati, ex arida consuetudine potius quam ex vera poenitudine illam perficerent.

DIONYSIUS CARTHUSIANUS.

1615 Formidolosa attritionis insufficientiam expressè docet in Summa de fid. orthodox. a. 134. in fine tertii Sentent. Et in 4. dist. 14. & 20. vide ibi. Solum hic exhibeo quod ait in l. de stricta via salutis a. 24. sub finem: Quod Propheeta ait: quacumque hora peccator ingraverit, omnium peccatorum ejus non recordabor: intelligendum est utique de gemitu ex vera contritione procedente. Vera autem contritio ex vera Dei dilectione procedat, & ex odio culpa, atque effectu justitiae... Num haec ita se habeant, qualis potest esse contritio, & gemitus ejus, qui in articulo mortis confitetur & poenitet?... Formidandum videtur quod ex timore servili, & fide informi, ac proprii commodi nudo intuitu contritio & gemitus ille nascantur. Nec est vera contritio, sed quaedam attritio. Qui autem salubriter confitetur, & poenitet, oportet ut doleat de peccato, in quantum est peccatum & Dei offensiva, seu divina sanctitatis ac majestatis indignitativum.

Et in Dial. de convers. peccat. art. 2. post me. 1616
dium: Verba suscipe Augustini... qui tunc poenitent, quamvis dixerint se vivere posse non possunt, an securè exeant, ego non sum securus. Et hoc loquitur Augustinus, non quod dubites, an tales salventur, dummodo ex vera poenitentia contritionem, sed quia paucissimi talium veram habent contritionem, & confitentur... ex servili timore afflictionis divini judicii, atque aeterni supplicii; non ex vero zelo justitiae, charitateque Dei: sine qua nihil proficit ad salutem.

JOANNES BEETZ.

1617 Egregius ille Carmelita S. Theol. Doctor & Professor Lovanienfis, exposit. in tertium præceptum Decal. c. 5. Confessio (inquit) debet esse voluntaria... Ex hac conditione sequitur quod debet fieri cum vera contritione, & in charitate, sive ex timore filiali, & non servili. Quia timor servilis quodammodo cogit: sed filialis bonum liberum facit.

GABRIEL BIEL.

1618 In 4. dist. 14. q. 2. (in cuius titulo & decursu expressè declarat se agere de remissione sacramentali) dicit, quod ad remissionem peccati mortalis, sive ad justificationem requiritur duplex motus voluntatis nostrae. Unus in peccatum per odium & displicentiam, alter in Deum. Qui motus est conversio per amorem in Deum, secundum illud Zachar. 1. Convertimini ad me, & ego convertar ad vos. Et illud Jacob. 4. Appropinquate Deo, & appropinquabit vobis: Appropinquamus Deo, non pedibus, sed amore, secundum Augustinum. Et infra: Non est possibile aliquem à peccatis liberari sine actu amoris praevio. Nam sicut in omni peccato fit conversio à Deo ad creaturam, plus Deo dilectam, propter cuius dilectionem divinum præceptum contemnitur; ita in conversione necesse est se avertere à creatura & peccato propter Deum (plus creaturâ dilectum) pro cuius amore creatura contemnitur, ut conversio ex opposito correspondens aversioni. Propter hoc B. Augustinus 14. Civit. lib. hos duos amores tanquam radices duarum civitatum, iustorum scilicet & reproborum, posuit; illius amorem Dei, usque ad contemptum sui, & istius amorem sui, usque ad contemptum Dei. Unde omnis iustus habet in se amorem Dei usque ad contemptum sui. Et per consequens ad justificationem impii requiritur motus liberi arbitrii in Deum per amorem Dei... Hoc idem testatur B. Joannes 1. Joan. 3. Qui non diligit, manet in morte. Ergo sine dilectione Dei nemo suscitatur à morte. Hoc idem innuit B. Augustinus de ver. & falsi poenit... quomodo sine amore Dei consequetur indulgentiam, sine quo nemo unquam invenit gratiam. Patet ergo quod actus interiores requiruntur ad justificationem, præter actus exteriores Sacramenti, hoc est præter confessionem oris, & absolutionem Sacerdotis.

Item infra: Displicentia peccatorum ex amore sui, præcisè quia sunt sibi mala, non sufficit ad peccati remissionem. Item: Detestatio peccati, à timore servili orta, dicitur dispositio de congruo ad poenitentiam, non immediata, nec sufficiens, sed multam remota. Item: Considerato quid peccata sunt Deo contraria, & divina Majestati offensiva, incipit (peccator) elicere peccati odium, & nolle peccasse propter Deum finaliter super omnia dilectum... Et illa poenitentia necessaria est ad peccati deletionem... quae non potest esse sine dilectione Dei super omnia.

§. VII.

A saeculo XVI. ad usque Tridentinum amorosam contritionem, vel saltem attritionem, communis calculo pariter requisierunt Sylvester Prieras, Joannes Major, Trithemius, Conradus Kollinus, Joannes Ludovicus Piraldus, Natalis Beda, Adrianus VI. Corduba, Ferrariensis,

Gaspar narenus, Petrus Sutor, Franciscus Victoria, Chrysofomus Javellus, Cajetanus, Nicolaus Grandis, Guilielmus de Monte Rocherio, S. Thomas Villanovanus, Guilielmus Pepinus, Isidorus Clarius, Adam Sasboldus, Clemens Araneus de Ragafio, Cænerus Petri. Godejalcus Rosemondus, Joannes Driedo, Vicomontius, Petrus & Dominicus Soto.

1620 **V**ideri possunt Sylvester Prieras in Summa verbo contritio. Conradus Koellinus 1. 2. q. 103. & 113. Natalis Beda annot. in Commentar. Jacobi Fabri Stapul. in cap. 6. epist. ad Hebr. & in c. 2. ad Rom. Corduba 1. 1. q. 2. p. 4. Gaspar Contarenus 1. 3. de Sacram. Pœnit. Adam Sasboldus hom. 5. super convertimini ad me. Nicolaus Grandis in cap. 6. & 9. ad Hebr. Isidorus Clarius orat. 13. de Pœnit. Chrylost. Javellus Philosophiæ Christianæ to. 2. p. 5. de Sacram. Pœnit. Petrus Sutor 1. de potest. Ecclæs. in occult. c. 1.

JOANNES MAJOR.

1621 In 4. dist. 14. q. 1. pœnitentiam in genere definit: Pœnitentia est displicentia de peccatis commissis propter Deum.

Infrâ §. arguitur contra 6. conclusionem: In qualibet detestatione peccati, quia est Dei offensivum, imbibitur amor Dei.

Et adhuc infrâ: Dico multiplicem esse attritionem, una est nolito peccati solum formidine pœnæ, juxta illud: Oderunt peccare mali formidine pœnæ, qui est actus malus, & timor servilis.

Quæst. verò 2. dicit, quod virtus pœnitentiæ presupponitur ad hoc quod Pœnitentiæ Sacramentum suum causet effectum, puta gratiam. Virtus autem pœnitentiæ de peccatis dolet propter Deum, atque ex amore Dei, ut supra dixi.

TRITHEMIUS.

1622 Serm. 5. exhort. ad Monach. Deus est summum & immutabile bonum, cujus amore peccatum fugiendum est, & detestandum: quoniam qui timore pœnarum dumtaxat peccare metuit, ad charitatis præmia non ascendit.

1623 **JOANNES LUDOVICUS VIVALDUS.**
In lib. cui titulus: Aureum Opus de verit. contrit. fol. 149. edit. 1519. Dilectio Dei super omnia est penitus necessaria ad veram pœnitentiam.

Et fol. 150. Si... propter timorem pœnarum inferni retrahatur à peccato... & idcirco convertitur ad Deum, & ei inhaeret propter timorem pœnæ, ibi stitendo, talis non dicitur pœnitens, nec contritus; sed mercenarius: nam talis timor dicitur servilis, quia querit commodum proprium, & fugit suam incommodum... Propterea Gregorius in octavo lib. Moral. dicit: Alia est compunctio, sive contritio, que per amorem nascitur; & alia que nascitur per timorem. Quia aliud est supplicia fugere, & aliud præmia considerare. Quasi dicat: quamvis multi timore servili à peccato retrahantur; non tamen propter hoc intelliguntur habere contritionem... Unde Isidorus in 2. lib. de sum. bono cap. 8. dicit sic: Necessè est omni converso, ut post timorem, conjugere ad charitatem Dei debeat, quasi filius, ne semper sub timore jaceat, quasi servus. Tunc enim amorem nostræ conversionis ostendimus, si Deum ut Patrem diligimus, quem prius servili mente verè ut Dominum formidamus. Ideò Augustinus... arbitrii libertatem querit Deus, non necessitatem; charitatem, & non timorem... Convenit itaque ad veram pœnitentiam, ut homo Deum super omnia diligat, & quod actualis Dei dilectio sit sibi causa, & sola eum moveat ad detestandam peccata. Hinc Isidorus in 2. lib. de sum. bono c. 21. dicit sic: Aliud est non peccare amore dilectionis Dei, & aliud timore supplicii. Qui enim amore charitatis Dei non peccat, horrebit omne malum, am-

Tom. III.

plectendo justitiæ bonum; nec enim delectat peccatum, etiamsi sceleris turpitas promittatur. Quæ verò solâ pœnâ supplicii in se vitia reprimis, quamvis non expleat opus peccati, vivit tamen in eo voluntas peccandi, doletque sibi illicitum, quod lex prohibere dignoscitur.

Et infrâ: Quidam verò custodiunt seipso à vitiois & peccatis... timentes exulari à gaudiis æternæ vite. Idcirco omnes qui propter similes respectus retrahuntur à peccatis, non sunt dicendi contriti, nec verè pœnitentes; sed sunt mercenarii, quærentes commodum proprium: non enim querunt Deum, nec illius honorem, aut reverentiam, seu obedientiam; sed fugium suam incommodum; nec talis detestatio à peccatis potest dici actus virtutis: cum non habeat circumstantiam boni finis... Ideò oportet peccata deserere... quia peccata sunt offensa Dei, vel quia contra Deum super omnia sibi diligendum. Dixerat autem fol. 3. Ad veram contritionem, à qua hominum salus dependet, quinque requiruntur... primo... secundo... tertio... quarto... quinto necessarius est motus liberi arbitrii in Deum super omnia dilectum.

ADRIANUS VI. PONTIFEX MAXIMUS. 1624

In 4. q. 1. Pœnitentia vera est dolor voluntarius de peccato propter Dei offensam... Subditur in definitione, propter Dei offensam; quia si quis de peccato doleat propter pœnam, aut consimilem causam, non est vera pœnitentia. Et infrâ §. secundo videndum: Dupliciter aliquis dicitur verè pœnitere. Primo modo, ut verè idem sit quod verè & bonè, & sic dicitur verè pœnitere, qui actus ad pœnitentiam requisitos bonos moraliter, & sub debitis circumstantiis elicit, puta qui dolet de peccato non principaliter propter pœnam, sed propter divinam Majestatis offensam... Alio modo... ut idem sit quod perfectè, quod tunc scilicet dicitur, cum quis omnem conatum adhibet, & quidquid in se est facit ad placandum Deum.

Et q. 2. dub. 5. Nisi perfectè voluntate convertatur ad Deum, & efficaciter velit placere Deo, sic ut affectus iste sit alius omnibus prædominans, nequaquam reponitur ad statum salutis.

Et 1. quæst. quodlib. Palestrè dicit D. Thomas dist. 17. quart. in materia de contritione, quod talis debet esse contriti dispositio, quod plus displiceat ei culpa, ut est offensa Dei, & ei indigna, quam ut est sibi peccanti nociva.

Et q. 4. Sicut honor, divitiæ, voluptas, & similes, non sunt apti vel decentes fines actuum virtutis; ita nec vitatio pœnæ, sed vitatio culpæ, seu divina offensa, est rectus finis operum.

FERRARIENSIS.

1625 Lib. 4. contra Gent. c. 72. Considerandum 2°. 1625 ex doctrina S. Thomæ q. 28. verit. a. 4. & 1. 2. q. 113. quod conjunctio nostri ad Christum, & ad meritum Passionis ejus, requisita ad hanc spirituales sanationem, quæ est per pœnitentiam, est conjunctio per fidem, amorem, & spem. Oportet enim, ad hoc ut homo justificetur, loquendo de adultis, quod causam justificantem attingat per actum proprium, qui est actus intellectus & voluntatis... Ideò oportet Christo... adhaerere, & per fidem... & per amorem, cum spe venia ab ipso consequendæ.

Et §. ad hujus evidentiam dicit, quod quando dispositio sufficiens ad gratiam tempore non præcedit actualem Sacramenti susceptionem, tunc ex Sacramento, secundum quod est in proposito, non confertur gratia, neque... remissio peccatorum, sed in ipsa susceptione Sacramenti causatur, puta quando quis de attrito sit contritus: quod quidem in ipsa Confessione & absolutione vi clavium fit, nisi quis obicem ponat. Unde §. expressè autem, dicit quod pœnitentia interior, disponens sufficienter ad gratiam, in iis qui accedunt non satis dispositi, est effectus Sacramenti Pœnitentiæ.

L 11 2

Vide eundem 4. contra Gent. 22. ubi addit agentem ex solo fervili timore agere quodammodo coactè.

FRANCISCUS VICTORIA.

1626 In Sum. n. 119. *Actus displicentia, nolle Deo displicere, est vera dilectio. Dolor igitur peccatorum debet esse propter Deum, non propter timorem pœnarum, aut propter quodvis aliud; sed quia sunt offensæ Patris piissimi.*

GUILIELMUS DE MONTE ROCHERIO.

1627 Refertur solet inter Authores sæculi 14. ad annum circiter 1333. Sed quia Enchirid. Sacerdot. c. 7. de Confess. citat hom. 27. Joannis Eckii, qui 16. sæculo floruit; inter hujus sæculi Authores ipsum exhibeo. Parte igitur 2. dicti Enchirid. de Sacram. Pœnit. postquam tr. 1. dixit, se hoc in opere de privata agere pœnitentia, quã secretò quis Sacerdoti conficitur, cuius partes sunt attritio, Confessio, satisfactio, tr. 2. agens de contritione cap. 1. sic eam in genere definit: *Sciendum quòd contritio à Magistris sic definitur: Contritio est dolor voluntariè pro peccatis assumptus propter Dei offensam, cum proposito confitendi & satisfaciendi.* Deinde cap. 2. *Debet (inquit) peccatum summè displicere voluntati, & magis quàm quodlibet aliud malum, sicut Deus, cui peccatum contrariatur, debet summè & super omnia à voluntate diligi. Debet ergo verè (non dicit perfectè) contritus sic esse affectus... quòd nihil sibi magis, aut equè doleat, atque offendisse Deum. Nam vera contritio debet procedere ex amore Dei super omnia: cum quo non stat, ut aliquid odio habeatur amplius quàm ipsum peccatum; sicut cum vero amore Dei non consistit, ut aliquid ametur supra Deum.*

1628 Et c. 6. *Contritio regulariter in initium sumit à timore servili, quem in animo gignit peccatorum admisionum memoria, & distincti iudicii Dei seria cogitatio... Atque hic quidem primus est ad pœnitentiam concipiendam gradus. Verùm in eo neutiquam est subsistendum... Verùm sic percussio metu divina trè... progressus faciendus est ad considerationem immensæ bonitatis, & misericordie divinae, ex qua peccator in spem erigi debet, & ad Deum per Christum, qui pro se sui que peccatis... passus est & mortuus, tota mentis intentione, & spiritu contritissimo & humiliato clamare... Sic pro suis delictis trepidum peccatorem, & graviter dolentem... Deus... benignè suscipit, & gratiam suam illi concedit, qui sua incipit peccata vehementer odisse, sed jam non tam ex metu pœnæ, quàm ex amore Dei & iustitia, pergitque dolere, non tam ob id solum quòd pœnam peccando meruit; sed quia misericordem & bonum Patrem Deum offendit; sicque paulatim succrescens in eo charitas, timorem illum servilem abijcit & expellit, alium inducens timorem, scilicet filialem, videlicet quo Deum homo jam ut Patrem veretur, nolens offendere, quem post tanta bonitatis & misericordie beneficia merito amat & diligit... Hujus verè contritionis modum, quem timor servilis inchoat, & amor Dei perficit, concors Oratodoxorum Patrum sententia tradit.*

CLEMENS ARANEUS DE RAGUSIO, ORDIN. PRÆDIC.

1629 In suo Quodlib. Declamatorio lib. 2. serm. 53. *Alio modo de pœnitentia loqui possumus, quantum ad actus suos, quibus Deo operanti nobis in pœnitentia cooperamur. Et sunt quinque actus, præsupposita semper divinã operatione. 1. est motus fidei... 2. est motus timoris servilis... 3. est motus spei... 4. est actus charitatis, quo alicui displicet peccatum secundum seipsum, & non jam propter supplicia... 5. est motus timoris filialis, quo propter Dei reverentiam aliquis emendat Deo voluntarius offert, non quomodò fec-*

lestus Antiochus, qui punitus & flagellatus iussu Dei iudicio, suspiravit ad Deum timore divinae plagæ, à quo non est exauditus, quia, secundum Augustinum, non solum oportet iustum iudicem timere, sed etiam amare. His igitur præmissis agentibus, & disponentibus ad veram pœnitentiam, ut est Sacramentum, quia fit intuitu Dei, dicamus quid sit pœnitentia, &c.

Serm. 54. *Est dolor in pœnitentia duplex, unus est timor servilis, & iste est dolor mercenarius, & coactus, & quia quis dolet de peccatis solum ratione pœnarum inferni... & non ratione divini amoris, & odii peccati. Et hic dolor, si in eo siltitur, non salvat talem, sed damnat. Quia in eo quòd non dolet de Dei offensa in se, sed in respectu ad pœnas, cum illo non habet veram amicitiam... De huiusmodi habes exempla infinita ubi supra. Multi namque in morte communicant, plorant, &c. sed quia ratione pœnæ inferni hoc faciunt... hi tales damnantur in dolore suo ficto... Est alius dolor, vel timor filialis de offensa Patris, ex amore & veneratione ad Patrem, & iste dolor voluntarius provenit ex consideratione divinae Majestatis, quam offendere, & cuius mandata non licet transgredi. Propterea etsi in conversione peccatorum ad Deum timor servilis præcedit, sicut scia filium in suitione forularium; tamen ibi non est sistendum, sed statim advolvendum ad timorem filialem, &c.*

Serm. 55. *Contritio & attritio in duobus differunt. 1. quia attritio est sine gratia; & contritio est cum gratia. Attritio est cura perfectum dolorem peccatorum; sed contritio dicit perfectum dolorem mortalium... Unde comparantur sicut aurora & meridies, non quia unus numero actus... sed unus specie, sicut calor utraque, & ut lex.*

Serm. 56. *Dicit Augustinus, & S. Thomas, & cæteri Doctores (erat igitur tunc, id est circa annum 1541. sententia omnium, vel ferè omnium) quòd pœnitentia debet esse voluntaria in detestando peccatum voluntariè propter Deum, & non ratione timoris servilis, ut in eo nitas gradum; quia talis pœnitentia non salvat, sed damnat.*

Et infra: *De usurariis, concubinariis, adulteris, & aliis habitatis in vitiis solet dici: est confessus, communicatus, lachrymatus est abundanter, signaque magna contritionis ostendit. Sed quero à te, an, ut Antiochus, ex solo timore pœnarum & terrore iudicii, &c. Consideret quilibet talium dictum Augustini, quem ferè pœnitet, oportet non solum timere iustum iudicem, sed etiam ex charitate diligere; quòd communiter non est in talibus. De huiusmodi pœnitentiam & decedentiam sunt infinita exempla eorum damnationis, &c.*

S. THOMAS VILLANOVANUS.

Serm. 1. in Dom. Pass. *Contritio est, iuxta Theologorum sententiam, dolor voluntariè assumptus pro peccatis, cum proposito confitendi, & satisfaciendi. Potest addi: & iterum non peccandi... Dicitur 1. dolor non necessario in sensu, sed in voluntate, qui est actus voluntatis; & ille est odium, & displicentia, & detestatio, & abominatio peccati; nolle peccasse... 2. dicitur voluntariè assumptus: propter quòd dolor & pœnitentia in morte suscepta aliquo modo suspecta est: quia non voluntate liberã, sed magis timore fit, & quasi quãdam violentiã inlantis periculi... 3. dicitur de peccato. Non de damno, vel de pœnã, vel de infamia, vel de turpitudine, & vitiate peccati; sed dolendum est de peccato, prout oritur*

CUNERUS PETRI.

Cunerus Petri, Doctor & ipse Lovaniensis, pri-
mus Leowardenſis Episcopus, in opus. de cha-
ritate art. 2. In pœnitentiâ, quæ justificationem præ-
cedit, semper nonnulla dilectio iustitiæ, & amor Dei
conjungitur (nam quomodo potest esse capax iustitiæ,
& amicitie Dei, qui nullo modo diligit iustitiâ,
vel Deum?) plurimum tamen vera charitas ab ipsa
præcedente dilectione... seceratur. Nam sine ge-
nerali amore, neque pœnitentiâ, neque spes (quæ
pœnitentiâ necessaria est) concipi potest. Quis enim
dolet de peccato, debet contrariam amare iustitiâ,
& nemo sperat aliquid quod non diligit. Ubi per
generalem illum amorem, seu dilectionem, ali-
quam Dei propter se dilectionem se intelligere fol-
264. declarat his verbis: Communis autem, vul-
garis, seu generalis dilectio Dei est, quæ Deum sub
confusa summi boni ratione diligimus; quod etiam
infidelis concipere potest. Vel (ut ait fol. 251.) est
amor quo homo Deum, ut iustitiæ fontem, diligit
incipit ante reconciliationem. A qua dilectione cha-
ritatem specialiter dictam (quæ nomine charitatis
simpliciter dictæ secundum utum Scholæ tunc in-
telligebatur) fol. 251. distinguit, quia charitas a-
mor est, quo Deus diligitur ut Pater, amicus, &
summum hominis bonum, cui ut templum & mem-
brum, & ut domesticus ac filius per Spiritum inha-
bitantem homo iam conjungitur. Ubi per genera-
lem illam dilectionem homo Deum nondum di-
ligit ut amicus, templum, membrum, & filius,
sed adhuc ut hospes & peregrinus, sanctè deside-
rans ejus membris & filiis incorporari, ut ait fol.
255.

Ex hac definitione possumus elicere quinque
conditiones, quas debet habere dolor, ut sit perfe-
ctus (quoad sufficientiam non perfectus absolu-
tè) & consummata contritio, id est habens omnia
requisita. Prima, ut sit purus propter Deum to-
tally vel principaliter, ut dictum est. Non quod
malum sit dolere de damno, & de inferno, &
de vititate peccati, & perditione multorum bo-
norum, quæ perdidisti peccando. Imò hoc est
valde bonum... Sed hic dolor non debet esse
principalis, sed accessorius... Est ergo con-
tritio remedium peccatorum omninò necessa-
rium, proprium, naturale, & universale. Justifi-
cationes enim exteriores & sanctificationes, &
Sacramenta in diversis temporibus & legibus va-
riantur... Sed contritio omni tempore, & in
omni lege, naturæ, scripturæ, & gratiæ, tam-
quam naturale & proprium peccati remedium,
immobilis & immutabilis perseverat. Unde &
omnia alia jam dicta (etiam proinde Sacra-
menta) sine hac non sufficiunt.

1634 GUILIELMUS PEPINUS ORD. PREDIC.
Opusc. super Confit. tr. 1. de Confess. c. 16.
in fine: "Studeamus, charissimi, postquam pec-
cavimus, confiteri corde contrito, & propter
Deum offensum: quia sic nobis proderit, &
non aliâs.

Et tract. 2. de contrit. c. 2. agens de contritio-
ne in genere, ut est pars Sacramenti Pœnitentiæ,
dicit, quod contritionis definitio Magistralis est
hæc: "Contritio est dolor de peccatis propter
Deum voluntariè assumptus, cum spe veniæ, &
proposito confitendi & satisfaciendi. Dicitur
propter Deum: quia enim Deus per peccatum
est principaliter offensus, idè principaliter con-
terendum est de peccato, pro quanto est con-
tra ipsum. Unde si peccator sciret certitudina-
liter, se nullam penam passurum propter pec-
catum commissum, nec in præſenti, nec in fu-
turo, adhuc tamen de eo dolere deberet, pro
quanto est contra Dei infinitam Majestatem &
bonitatem, item contra ejus legem & volunta-
tem." Et c. 5. dicit, quod omnis verè con-
tritus de peccatis suis debet habere respectum
ad Deum, quem offendit, ut scilicet doceat pro-
pter Deum, juxta illud: Exitus aquarum dedu-
xerunt oculi mei, quia non custodierunt legem
tuam. Ecce contritionis respectus rectus & ve-
rus." Et term. 2. de mysterio absolutionis fe-
riæ 5. in Cena Dom. Regula generalis Theo-
logorum est, quod Confessor neminem debet
absolvere, quem non credit verisimiliter à Deo
absolutum." Scribebat hoc circa annum 1510.

JOANNES A BRIART.

1635 Lovaniensis iste Doctor, qui obiit anno 1520.
tanquam rem communiter concessam, quodlib.
i. q. 1. admittit, quod ille qui cessat à peccato...
ne penas inferni cumulet, non bene cessat, cum ces-
set peccantem.

GODESCALCUS ROSEMONDUS.

Lovaniensis ipse quoque Doctor in Confessio-
nali anno 1525. tertio per ipsum recognito cap.
11. art. 1. vulgatum contritionis in genere defi-
nitionem adferens: "Contritio" (inquit) "est
dolor de peccatis voluntariè assumptus, pro-
pter Dei offensam, cum proposito confitendi &
satisfaciendi. Ex dicta definitione contritionis
elicio 1.º, quod non est vera pœnitentiâ, ne-
que contritio, quam plures in extremis viden-
tur habere, qui principaliter & magis timore
mortis & gehennæ, quam propter Dei offen-
sam, peccata sua & vitam præteritam videntur
detestari, & plangere."

Art. 2. "Attritio est quædam displicentiâ & 1638
dolor de peccatis, etiam propter Dei offen-
sam, non tamen sufficiens ad delendum pec-
cata, & ad constituendum peccatorem in statu
gratiæ. Et differt à contritione 1.º. ex parte
liberi arbitrii, quod non cum sufficienti conatu
doler de offensa divina, & crimine læsæ ma-
jestatis, sed imperfectè & remissè dolet. 2.º. ex
parte Dei, quia dolor gratiâ informatus dicitur
semper contritio, licet non sit multum
intensus. Unde impossibile est secundum le-
gem statutam, esse contritionem sine gratiâ;
sed dolor quem non concomitatur necessariò
& immediatè gratiâ, dicitur attritio. Et diffi-
cillimum est scire, an dolor de peccatis sit at-
tritio, vel contritio."

Art. 3. ex dictis colligit: "esse valde difficile, 1639
præcipue habitatis in vicio, agere veram pos-

nientiam, & habere dolorem sufficientem, qui sit contritio. Unde licet minimus gradus contritionis sufficiens sit ad delendum quæcumque mortalia, quia nunquam contritio est sine charitate: non tamen sufficit minimus gradus, neque etiam mediocrius displicentia, sed debet esse cordialis displicentia, vehemens detestatio, & dolor ex intimis cordis proveniens, ut sit contritio. Unde potest motus talis doloris & displicentiae esse tam exiguus, quod de congruo non mereatur formari charitate, & ita deficit à ratione contritionis, sine qua nullum peccatum remittitur. Et ideo temerarium valde, periculosum & reprehensibile est, ut dicit Adrianus VI. in quodlib. 5. peccatoribus omnibus veniam & securitatem de peccatorum remissione facile polliceri. Unde nonnulli Prædicatores, & Confessores, in suis sermonibus, consiliis, & confessionum auditione nimis laxi sunt & faciles, vitia gravia non satis increpantes, neque sufficienter ostendunt peccatoribus difficultatem contritionis, & veram poenitentiam. Multi etiam temerariè confidunt in illo verbo: quæcumque horâ ingemuerit peccator, & conversus fuerit, vitâ vivet. Audiant & ipsi Augustinum de poenit. dist. 7. c. nullus: Crede (inquit ille) qui dicit quæcumque horâ, &c. etiam dicit, & conversus fuerit, non versus. Versum vero, qui jam poenam non timet, sed ad bonum Dominum, id est Deum festinat tendere.... Consonat verbum Ildori 2. de sum. bono 13. Sunt qui poenitentibus securitatem citò pollicentur: quibus bene per Prophetam dicitur (Hierem. 6.) Curabant contritionem filia populi mei cum ignominia, dicentes, pax, & non erat pax. Cum ignominia curat contritionem, qui peccanti, & non legitime poenitenti promittit securitatem.

1641 Art. 4. postquam dixit, aquas lachrymarum contritionis debere quatuor habere condiciones, ut mediante eâ peccatorum fordes abstergantur. Debet enim (inquit) "lachrymarum illarum aqua esse munda... 1. °. calida, &c." subdit: horrenda. Babylonis flumina maxima hominum, etiam Christi fidelium, multitudo ingressura est, siquis in his calidis, claris, amaris, vivacibus fontibus balneare recuserit. Plures enim vel in omnibus his quatuor conditionibus, vel in aliqua earum deficiunt. 1. °. enim aquam mundam non habent, qui continentur, & dolent, sed non abstinunt... 2. °. aquam calidam minimè tenent, quin potius gelidam, qui in fine mortis, & poenae timore principaliter & potius quam Dei amore poenitent, &c.

Art. 5. de conditionibus veræ poenitentiae, pro tertia conditione requirit dolorem vehementem, & iste dolor (inquit) "principaliter causari debet in nobis ratione divinae offensæ.

JOANNES DRIEDO.

1642 Joannes Driedo, Adriani VI. discipulus, & Rosemondi condiscipulus, ab ipsomet Adriano VI. Laureâ Doctore anno 1512. insignitus, in laudatissimo lib. de capt. & redempt. gen. hum. tr. 4. p. 2. Remedium poenitentiae, pro peccatis post baptismum commissis, non est sine ratione voluntatis humane.... PROPTER COMMISSUM PECCATUM JUDICANTIS & condemnantis se in suspiriis & lachrymis. Quod probat ex Apostolo 2. Cor. 7. quæ secundum Deum tristitia est, poenitentiam in salutem stabilem operatur. Quod (inquit) tractans Ambrosius, qui tristis est (inquit) quia peccavit, secundum Deum tristis est, DOLENS quia fecit quod Deus odit. Ac paulo post: Ex scripturis supra citatis discimus, in eo qui relapsus in

mortalia crimina templum Dei sanctum violavit, oportet esse grandiore cordis gemitum acque poenitentiam, quam sit necessaria in eo qui eadem crimina in paganismis perpetravit innovandis Baptismi Sacramento: proinde mensura quadam displicentiae peccati, sufficiens in eo qui fide innovandus est Baptismi lavacro, non esset sufficiens in relapso, qui reconciliatur poenitentiae remedio.

Et ibidem p. 3. poenitentiam, à Christiana Religionem prædicatam, confundit cum displicentia peccati, concepti quatenus est offensivum divinae Majestatis, atque ad eò separativum à Deo. Et ad justificationem impij, etiam cum Sacramento, requirit motum interioris poenitentiae, ac dilectionis Dei. Horum (inquit) consideratione S. Theologia Magistri dispositionem ultimum ad gratiam dixerunt esse contritionem, intelligentes ex Scripturis sanctis, contritionem, poenitentiam interiorem, quæ includit, vel presupponit hæc omnia, scilicet fidem in Jesum, odium peccati, dilectionem Dei.

Et rursum: Ex Scripturis veneranda nobis tradit Patrum antiquitas, in justificatione impij necessarios esse actus liberi arbitrii erga Deum ipsum, simul & in peccatum. Erga Deum quidem per actum fidei in intellectu, & per actum amoris, seu desiderii in voluntate. In peccatum autem per humilem veteris vite recordationem & agnitionem in intellectu; & per poenitentiam, displicentiam & odium ejusdem veteris vite in voluntate.

Et p. 6. Carnales, qui nondum possunt super banc terrestrem vitam anare justitiam, seu celestem vitam, timeant (inquit Augustinus) vel poenam æternam, ut tandem perveniant ad justitiam æternam. Enimvero quidquid in convertendis cordibus impiorum Minister Dei agit, sive flagellat & comminationibus conturbando in eis pacem & quietem (quæ suaviter quiescunt in perveris suis desideriis....) sive consolationibus, promissionibus, & spe præmittit celestis gloriae animos erigendo, id tantum agit ut corda inducat in virtutem christianam... Est ergo timor divini judicii via quadam perveniendi ad charitatem Dei. Et ideo Christiani extra charitatem secundum carnem suæ desideria ambulantes, expedit præ oculis habere Deum judicem... gehennæ ignis supplicium, ut ex horum timore saltem incipiant renare concupiscentias, & sic desinent contemnere voluptates, atque delicias mortuarias, concipiant tandem spiritum salutis, celestique vite desiderium. Unde timor Dei, etiam servilis, expellit peccatum, id est actionem peccandi, dum cohibet & ipsam voluntatem ab executionis imperio, & ipsa membra ab executione.... Proinde quamvis timor sit cum peccato, in eo qui nondum amat justitiam; is tamen qui timet gehennæ ignis, aut justum Dei judicium, neque peccat, neque offendit in eo quod sic times, sed magis humiliatur sub potenti manu Dei, suo spiritu vehementer concupiscentis desertum, & constringenti celos Libani, hoc est superbas aut animosas peccandi audacias.

Verumtamen est (ait ibidem p. 7.) in preparandis ad salutem gratiam hominum cordibus utilis sit utrumque timor, & non solum timor gehennæ ignis... sed & timor poenae constitutæ secundum humanas leges... verum est tamen, in utroque timente vivere quamdam peccandi voluntatem, quem admodum & demonstravit venerabilis Augustinus. In eo quippe vivit quadam peccandi voluntas, propterea quod nondum est justitia amicus, ad hoc odio habens legem Dei, nondum cum Propheta idoneus dicere: Legem autem tuam dilexi....

Et infra: Is qui solo metu gehennæ ignis coercet se ab opere malo, præceptum quidem odit, secundum amorem quemdam habitualem, seu radicem

intus latentem, mundum renovatis spiritu amoris iustitiae, sed non semper odium est in actu... cavet ne extendat membra ad opus; vivatamen semper manet in eo peccandi voluntas, donec fuerit renovata spiritu amoris iustitiae.

Et iterum infra: Proinde verum est, apud eos qui solo servili metu solus poena obediunt praeceptis, abstinentes ab illicitis, neque esse curam pudoris, neque honestatis, virtutis & castitatis amorem, eosque timore reprimi, non emendari.

Et p. 8. Cyprianus in Epist. Antonian. docet maledicos, adulteros, alioque criminosos, poenitentiam non agentes, neque testantes dolorem suorum delictorum in toto corde, & manifesta lamentationis professione, esse prohibendos a spe communionis & pacis, etiam in infirmitate atque in periculo mortis cooperint deprecari: quia sum rogare illos (inquit) non delicti poenitentia, sed mortis urgentis admotio compellit.

VIEXMONTIUS.

1645 Scripsit Parancium ad poenitentiam, quam anno 1533. Theologica Facultas Parisiensis solemniter approbavit, & 40. circiter annis, post primam illius editionem, atque adeo post Tridentinum, Martinus Rithovius, primus Irenaeus Episcopus, qui eidem Concilio interfuerat, adoptavit, siveque Parochis & Scholarum Magistris, ut juventutem ex ea instruerent, plurimum commendavit.

1646 In ea autem Viexmontius p. 4. c. 2. contritionem amorosam perspicue requirit, dum ait, quod Sacerdos non absolvit nisi cum quem vi contritionis prius a Domino absolutum & vivificatum probabiliter credit: In persona Petri (inquit) omnibus Presbyteris Christus dedit claves regni caelorum, ut quodcumque ligaverint super terram, ligatum sit & in caelis; & quodcumque solverint super terram, solutum sit & in caelis. In casu rei figuram Christus Lazarium, a se resuscitatum, Apostoli sibi tradidit solvendum, dicens eis, solvite eum, & sinite abire... Quod Deus prius Lazarium resuscitavit, hoc est quod a se, non ab alio peccatum dimittit. Quod autem Discipuli resuscitatum solvant, hoc est quod non a se, sed a Deo habent, quod peccata dimittunt. Est sic solus Deus principaliter peccata dimittit: quia quod Sacerdotes per ipsum faciunt, ipse facit. Peccator sepultus jacet, dum a peccato suo resurgere contemnit: quando autem patientis corde contrito apud se dicit: confitebor adversum me iniquitatem meam Domino: tunc a morte peccati resurgit, & Deus impietatem peccati eius remittit. Quando confitetur, quasi de occultis exenando manifestus prae: sed adhuc ligatus est; & Ministri dicitur: solvite eum, & sinite abire. De hinc Sacerdos ministerialiter virtute clavium, a peccati vinculo eum absolvit, QUEM PRIUS PER CONTRITIONEM A DOMINO ABSOLUTUM PROBABILITER CREDIT.

§. VIII.

Amorosam pariter contritionem vel attritionem unanimi consensu requisierunt laudatissimi fides Pagineles qui proxime ante Tridentinum, ipsoque Tridentini tempore contra Lutheranos scripserunt, quorumque scriptis numerosos de ipsis triumphos Ecclesia reportavit, & in hodiernum usque diem reportat, ut Joannes Cardinalis Furscherus, vulgo Rossensis, Cardinalis Gropperus, Joannes Lickius, Albertus Pighius, Facultas Theologica Lovaniensis, Joannes a Davenportia, Alphonsus Versus, Alphonsus a Castro, Jacobus Latomus, Petrus Soto, Stephanus Paris, Episcopus Avelanensis, Gaspar Casalius, Episcopus Letterensis, &c.

ROSSENSIS.

1647 Joannes Furscherus, Anglicus, Episcopus Rossensis, deinde Cardinalis, & Christi Martyr,

ideoque primo hinc loco dignus, in refutatione Lutheri a. 1. dicit: Ecce non sola fides, sed cui conjuncta est dilectionis operatio, valet ad justificationem. Art. 5. communem Ecclesiae Catholicae sententiam refert & approbat; utique quod si pusillus dolor anteceperit in poenitente, absolvitur a culpa per Sacramentum. Sed pusillum hunc dolorem vult esse amorosum, non formidolosum dumtaxat; cum in contextu articuli, & in sequentibus a dolore extrafacramentaliter justificante cum non distinguat, nisi penes magis & minus, ad justificationem extra Sacramentum requirens dolorem ingentem, seu intensum, quem explicare difficile sit, pusillum seu remissum ad justificationem cum Sacramento: quae autem non suscipiunt Sacramentum absolutionis poenitendo; id est in quantitate intentione suffecerit, explicatu difficile est. Art. 6. contritionem & attritionem eodem distinguit modo, & iisdem verbis, quibus Scotus supra, penes intensum utique & remissum, ita ut poenitendo remissa cum Sacramento quidem sufficiat, sed sine eo non mereatur de congruo gratiae infusionem: secus intenta. Quia (inquit) detestatio peccati, etiam ut est offensivum Dei, non meretur etiam de congruo gratiae infusionem, nisi quis in eo detestationis motu in tantum pergat, id est nisi cum in tantum intendat, donec ex congruo tandem gratia infundatur; quae infusa, idem motus, qui pridem dictus erat attritio, contritio dicitur. Eam igitur cum Sacramento requirit detestationem & dolorem, qui solo sui incremento possit extra Sacramentum justificare, quique proinde ex eodem motivo procedat, & a dolore extra Sacramentum justificante non discriminetur intrinsicè, nisi penes magis & minus. Requirit ergo dolorem ex motivo charitatis, tametsi charitate habituali non formatum, nec procedentem ex habitu charitatis, sed ex fide simul & aliis donis Dei gratuitis, ut ibidem loquitur.

Unde propter difficultatem actus charitatis, si ve doloris ex motivo charitatis, confirmat id quod in superioribus diximus de difficili conversione consuetudiniorum, & magnum peccatorum: Neque tamen negaverim (ait Rossensis apud Hieronymum Hartium in sua Catholica & salutari attritione cap. 2. §. 2. fol. 23.) quempiam per Dei gratiam ita mutari posse, ut ex barbaro scelerum omnium ad amorem hanc repente vocetur. At istud non opinor fieri communiter (auidiat Reymakers, audiant Scotistae juniores, non Jansenitiam, sed dignissimum sanctissimumque Scotistam) sed magis per gradus quosdam, ut videlicet a sordido flagitiorum volutabro gradatim in ipsam conscendant charitatis puritatem... Profectio rationi consentaneum est, ut qui tam longè profectus ante fuerat a salute, non repente, sed paulatim, & quasi gradibus quibusdam ad eam revertetur.

CARDINALIS GROPPERUS.

Hunc fidei Catholicae Propugnatiorem acerrimum, Ecclesiae Colonienensis decus & ornamentum vocat Annalium Colon. Author in Adolpho III. Virum egregie sanctimoniam & doctrinam Paulus IV. Pontifex reverentem in Cardinalium adlegit Collegium, ait Sacchinus in Lainio. Talis igitur tantisque vir, divini amoris necessitatem ad justificationem perspicue docet in Enchiridio Christianae Institutionis, edito in Concilio Provinciali Colonienfi; utpote cujus ipse Author fuit una cum R. A. P. Everardo Billichio Ord. nostri, Aemaniae inferioris Provinciale, prout videre est apud Coltherum in Apologia ad Gasparem haereticum c. 32. Cujus quidem Enchiridii verba dabimus §. sequenti. Sed & in Institut. Cathol. edit. Colon. 1550. fol. 146. agens de Sacramento Poenitentiae, deque contritione in eo necessaria; Contritio (inquit) est tristitia secundum Deum,

quā quis se peccasse graviter dolet, cum voto & firmo proposito vitæ in melius commutanda. Et addit quod audito verbo absolutionis, anima certificatur quod Deus ipsi dimiserit peccata, si contempletur ipsum in affectu ejus qui dixit: injustitiam odio habui & abominatus sum. Qui haud dubie fuit affectus dilectionis Dei & justitiæ, ut constat ex verbis sequentibus ejusdem: Legem autem tuam dilexi.

1650 Deinde fol. 346. agens de justificatione, ostendit eam non fieri solā imputatione justitiæ Christi per fidem apprehensā, sed per fidei, spei & charitatis dona, quibus peccator transmutatur in alium hominem, jamque vivit non sibi, ut prius, sed Deo in Christo Jesu; nec ultra servit peccato, sed fructificat Deo in omni opere bono: Sic sanè Deus ex relapso in impietatem à baptismo, pius rursus facit, & ex injusto justum. Itaque non imputatione solā, sed re ipsā, ut videlicet experiatur justificationis se nunc vivere, non sibi, ut prius, sed vivere Deo in Christo Jesu, quem in eo, per Spiritum sanctum, fidei, spei & charitatis donis reformat, & refingit; utque sentiat se nunc non ultra servare peccato, sed fructificare Deo in omni opere bono. Quod utique fit per charitatem non mercē habitualem, & ab opere cessantem, sed actualiam & operantem. Qui aliter (inquit fol. 347.) affectus est (id est qui non est affectus modo proximè dicto, qui perspicue est affectus charitatis) is si justificationem se nibilo secius putet, miserè se decipit, ac seducit, sicut scriptum est: Filii nemo vos seducat. Qui facit justitiam, justus est. Nos scimus quoniam translati sumus de morte ad vitam, quoniam diligimus fratres. Qui non diligit, manet in morte. Item: Filii mei non diligamus verbo, neque lingua, sed opere & veritate, &c.

JOANNES ECKIUS.

1651 Invictus ille Pugil Christianæ Religionis, qui primus, vel ex primis in arenam cum Luthero descendit, lib. 1. de pœnit. cap. 9. fol. 143. Omnes (inquit) Catholici fatentur, pœnitentiam incipere à timore, sed non debere perseverare in timore. Quia timor debet esse medium, non extremum; via, non terminus... timor itaque non proficit, nisi accedat charitas expellens... Sufficiat divini verbi Præconibus, timore concipi pœnitentiam, ut sic peccator ab odio Dei, per timorem, evebatur ad amorem Dei. Cùmque Lutherus objiceret, timorem ante charitatem esse infructuosum, cap. 5. fol. 141. respondet: Fatentur & hoc Catholici, cum S. Paulo, siquis charitatem non habuerit, &c. Fatentur, siquis velles stare in timore servili dumtaxat, sicut Judas, quod veram pœnitentiam nunquam adipisceretur. (Hæc igitur tunc erat Catholicorum omnium sententia, uti contestatur hiæce verbis: Omnes Catholici fatentur) ... Volumus solam impetrare, quod timor pœna valeat ad parandam pœnitentiam... nemo Catholicus vult, timorem esse pœnitentiam. Et rursus: Recordatio legis, & intuitus pœnarum, non faciunt pœnitentiam... tamen illa faciunt plerumque ut succedat amor filialis, & ad hoc conducunt & adjuvant, & protanto valent ad pœnitentiam parandam. Homil. 39. de pœnit. explicans primam partem Sacramenti Pœnitentiæ, quæ dici solet pœnitentia interior, dicit quod ut plurimum timore concipitur, quo utique peccator suorum recogitans peccatorum multitudinem, & gravitatem, iram Dei recollit immensam, considerat & pœnam gehenne, &c. Cujus timore percussus, commemorans quantum incommodi ex peccato incurrit, volens illud vitare, jam ipsum pœnitet commissi, quaeritque remedium pœnitentiæ. Ubi primum illi occurrit Passio Christi, & immensa charitas in redimendo genere humano. Tunc & Deus ei largitur gratiam, quæ adjutus concipit odium peccati, non

tantum ex timore damni, quod incutit peccatum, sed ex amore Christi atque justitiæ. Hanc (inquit) pœnitentiæ formulam nobis proponit Augustinus. Et infra: Modus hic incipiendæ pœnitentiæ concordat sensu à sanctis Patribus esse approbatum, planeque sacris Litteris conformis. In ejus rei probationem evidentem, assumo Evangelium de filio prodigo. Si quidem ea parabola voca... ad pœnitentiam pertinet, quemadmodum Augustinus, Chrysostomus, Hieronymus, Beda & Ambrosius interpretantur. Itaque filius iste cupiebat implere ventrem suum de filiis, quas porci manducabant, & nemo illi dabat. Quo mirum significare voluit Dominus immensam peccatoris egestatem. Statim autem iste cepit cogitare apud se, & quanti mercenarii in domo patris sui abundant panibus: ecce meministi remunerationis, & divistarum in domo Patris sui celestis. Et ego hic fame pereo: ecce metum pœnæ. Surgam, & ibo ad patrem meum: verba sunt (ait Augustinus q. 2. in Evang. c. 33.) meditantis jam pœnitentiam. Et cùm longè esset, vidit illum pater suus, & accurrens cecidit super collum ejus. Ubi significatur, quia cùm homo incipit agere pœnitentiam, tunc illi occurrit Deus per gratiam, imò & prœvenit. Cùm igitur constet ex sacris Litteris, sicut & deinceps latius probabitur, pœnitentiam incipere à motione divina cum timore: sciendam hunc timorem esse genuinum. Alius est enim servilis... Alter est, quem filialem vocant... Quisquis pœnitentiam agit, utrumque habet (nullus igitur vere pœnitentiam agit, solo servili timore) i. o. servilem, sicut filius prodigus, cùm adhuc esset in regione longinqua. Deinde per gratiam Dei, & occursum Patris, acquirit alterum illum, quem habent filii erga parentes suos.

Homil. 40. Servilis timor initium pœnitentiæ est, non ipsa pœnitentia... Quisquis hic fixo pede nollet ulterius progredi ad charitatem, is sanè haururus esset in pœnitentia Jude... Quicumque autem ad charitatem usque pervenit, hic timor initium suæ efficiat pœnitentiæ, sicut palestra similitudine B. August. timor em hanc comparat sese, &c. Et Cassiodorus super Psalmos, ait: timor judicii janua est conversionis, si addatur discreti dilectionis. Quisquis igitur in pœnitentia finem cepit bonum consequi, & peccatorum suorum remissionem impetrare... is prius initium bonum facit cum timore... ut sic per timorem perveniat ad charitatem.

Et homil. 45. de Confessione non differenda, inter alias illius non differendæ rationes hanc adfert, quod regulariter in sera pœnitentia nec concurrat charitas, neque timor filialis, sed servilis tantum, qui non sufficit delere peccata, sicut jam inde ab initio (homil. 39.) diximus. Magis enim videtur eam aliquis facere metu atque periculo mortis imminenti, quam amore justitiæ. Verum enim verò sic ait Augustinus de pœnit. dist. 7. c. nullus e quem serò pœnitet, oportet non solum timere Deum Judicem, sed & justum diligere. Quia sine charitate salvari nemo potest.

ALBERTUS PIGHIUS.

Controv. 9. contra Lutherum: "Siquis homini quem offendit, siquis v. g. domino servus diceret, & verè diceret: doleo equidem vehementer quod te offenderim, non tamen propter te, sed propter me doleo, quia ob tuam offensam meritò cædor, vinculis constringor, bonis, quibus tibi obsequentes suaviter perfruuntur, ego miser careo. Numquid hic tali pœnitentiâ offensa istiusmodi à domino impetraret veniam? Deo ita dicit, quisquis ita dolet, quod ipsum offenderit... Debet sanè dolor offensa, impenetrativus veniæ, esse de peccato, quia offensa illius est, & non tantum quia nobis damnoſa & incommoda."

Et iterum: " qui ex sui tantum amore, sui com-
modi respectu, nempe ob gehennæ metum, de
peccatis dolor procedit, etiam quantumvis ve-
hemens, & immensus sit, non est qui cor contri-
tum facit, aut veniam impetrat... Infructuosa
est pœnitentiæ ejusmodi, ut quæ non ex Dei, sed
sui amore procedit.

Et iterum: " non est verum quod subinde re-
currit apud Adversarios" (Lutheranos) " non
prius nos diligere, quam fide jam facta sit re-
conciliatio, & remissionem peccatorum acceperimus... An non debemus antè converti ad
Deum, quo ipse vicissim convertatur ad nos?
An accedemus ad eum quem non diligimus?
Certè quod Dei dilectio in nobis necessariò præ-
cedat reconciliationem nostram, & justificationis
gratiam, & non contrà, Joannes apertissimè nos
docet, qui affirmat, eos qui non diligunt in mor-
te permanere. Ergo antè dilectionem vita animæ
non est... Rectè proinde pro maximo incon-
venienti habet Augustinus, ut sine amore Dei
quis consequeretur remissionem peccatorum,
sine quo (inquit) nemo invenit gratiam.

CONFESSIO CATHOLICA ACADEMIÆ
LOVANIENSIS.

1653 Anno 1544. die 6. Decemb. Facultas Theo-
logica Lovanensis, jussu Caroli V. Imperatoris
fidei Confessionem edidit, 32. articulis comprehen-
sam, adversus hæreses tunc grassari incipientes.
In ea postquam a. 3. dixit: *Pœnitentiæ Sacramen-
tum... completur contritionem, confessionem, &
satisfactionem.* Art. 4. *contritio* (inquit) est dolor
de peccatis propter Dei offensam susceptus, cum pro-
posito confitendi & satisfaciendi. Non autem (ut qui-
dam hoc seculo perniciosè docent) terror conscientie
propter apprehensum gehennæ supplicium peccatis
debitum. Preparat tamen hic terror ad veram ani-
mi contritionem.

Anno verò 1588. die 17. Augusti in justificatio-
ne tuæ contra Lesium Censuræ n. 165. sequentia
addidit: *Neque illuminatio tantum suscipi, neque
metus seu terror, etiam poenarum post hanc vitam
laudandam, incussus, sufficit ad incubandam conver-
sionem; sed præterea opus est gratiæ, quæ cor sic mo-
tum atque percussum inflectat, atque emolliat, non
tunc terrore tantum concutiendo, sed amore affi-
ciendo, juxta id quod subdit: *es enim quidquid in-
tus est, quod suadet tantum, & non persuadet; allicit,
non adducit; terrore concutit, non amore afficit, &c.**

JOANNES A DAVENTRIA.

1654 In refut. art. 4. Confess. Augustin. " qui ve-
rè pœnitet... peccato, quod prius commisit,
nihil odit magis." Illud ergo non odit propter
pœniam dumtaxat. Aliàs pœniam odisset magis,
juxta illud: " propter quod unumquodque tale est,
& illud magis.

In refut. art. 6. " est enim legis, tum veteris,
tum novæ, potissimum & imprimis necessarium
opus, ut diligatur Deus super omnia: quo sine
nemo justificatur. Qui enim non diligit, manet
in morte.

Et infra ad illud argumentum hæreticorum: con-
sequi remissionem peccatorum est justificari...
sola fide in Christum, non propter dilectionem
& opera consequimur remissionem peccatorum.
" igitur, &c." concessa majore, " minorem
" (inquit) " ut hæreticam improbat ipse Joannes:
" qui non diligit, manet in morte, culpæ scilicet.
" Et infra: " qui Deum non diligit, vicissim
" non neque diligitur à Deo. Ego (inquit) dili-
" gentes me diligo. Et iterum ipse Christus: qui
" diligit me, diligitur à Patre meo, & ego dili-
" gam eum... Quod si verum est, sequitur fidem
" per dilectionem semper, sine dilectione nun-
" quam justificare... Rectè igitur docent Catho-
" lici, quod absque dilectione nemo consequatur
Tom. III.

remissionem peccatorum... Repugnat quòd si-
lius Dei quis sit, priusquam diligat Deum...
Theologi... ad justificationem... requirunt fi-
dem, sed fidem per charitatem operantem...
Quid perinde inculcat Evangelium, atque cha-
ritatem?... quæ sine nulla opera, nulla virtute,
tametsi omnes simul eliquaveris, peccatorem
aut justificat, aut vivificant. Stat enim firma
Joannis sententia: qui non diligit, manet in
morte. Et ista Pauli: " si habueris omnem
fidem, &c. charitatem autem non habueris, ni-
hil sum."

In refut. art. 12. " Adversarii sine charitate af-
ferunt peccatorem justificari, imò justum esse.
Quia dilectio (ut eorum verbis dicamus) non
adest, nisi prius fuerit fide facta reconciliatio.
Non video, an quidquam dici possit ineptius...
Si Deo placet, non bene dixit Joannes: qui
non diligit, manet in morte... Stat irrefragabi-
lis illa Joannis sententia: Deus charitas est, &
qui manet in charitate, in Deo manet, & Deus
in illo. Quòd si Deus charitas est, compertum
est, alienum esse à Deo, qui charitate vacat, ne-
que cum Deo habere commercium, nisi prius
Deum diligit. " Quod hæc ratione confirmat:
quia nunquam inimicus reconciliatur, nisi prius
diligat eum, quem prius odio prosequatur.
Nunquam ingratus agnoscat beneficium in se
collatum, nisi prius male affectum animum à
se exuat, id est inimicus & ingratus non justifi-
cantur, nisi charitate & gratiâ interventibus.
Et ideo tradunt Catholici, non sufficere ad pec-
cati remissionem, si tantum timeat, & pecca-
torum remissionem speret, sed quòd oporteat
eum in toto corde dolere, & converti ad Deum,
ita ut non tantum timeat, sed diligat Deum."

ALPHONSUS VIRVESIUS.

Philippicâ 5. adversus Philippum Melancho. 1655
nem, refellens hæc ipsius instantiam: *quomodo
peccator potest diligere Deum, quem timet iratum?*
Frequens est (inquit) apud Prophetas, apud Apo-
stolos, apud ipsum etiam Christum, exhortatio ad
conversionem peccatorum, in qua non illis proponi-
tur Deus placatus, sed iratus & comminatus...
Quod si (ut Philippus ait) est impossibile, frustra
non poterit jaere tantopere suaderetur ut faci-
ant. Nam converti, humana voluntati quid ali-
ud est, quam que prius neglexerat, eadem ipsa
diligere? Quomorem ut aversio, Dei contemptus
& neglectus fuerat; ita conversio, ejusdem dilectio
est... Quod Israël admonetur ut convertatur, si
velit ad se Deum convertere, hoc est ut amet, si
velit amari... Hic amor contingere potest etiam
peccati mortalis reo... Nec obstat quòd... verè
sentis Deum sibi iratum, terrentem & comminanti-
tem, qualem Propheta proposuit Niniivitis. Nam
simul potest illum considerare placabilem, man-
suetum, suum, &c.; quæ consideratio movere po-
test affectum ad amandum & fidendum ei, qui tam
facilis est ad ignoscendum. Id quod significare vi-
dentur convertentium se Niniivitarum verba:
Quis scit (inquimus) si convertatur & quoscit
Deus? Simul ergo timebit iratum, & placabi-
lem diligit... Adest enim gratia illa preveniens...
donec conversione hac voluntas provehatur ad cha-
ritatem illam, quæ demum universa surgentur, an-
datque dimissa sibi peccata multa, quantum di-
lexit multum. His gradibus conversa est Ninive,
atque ipsam profecta est illa peccatrix femina...
Id quod in proclivi est intelligere unicuique con-
versionis ejus progressum & incrementa conside-
ranti. Timebat enim, & amabat, quæ stebat, &
accedebat. Verebatur severitatem judicis, quæ re-
tro stabat secus pedes; sed clementiæ conceperat
spem, quæ non cessabat officis sibi promereri Chri-
stum, ut tandem patronum experiretur, quem ti-

nuerat Judicem. Quod & asserita est. Quod volens Christus ostendere, universa commemorat, quibus à propria iniquitate ad Christi justitiam consequendam pervenerat, atque interim Phariseam quasi per reconventionem Christus accusat, & peccatorem ostendit, quod nihil eorum fecisset, sine quibus nemo peccatorum remissionem adipiscitur. Omnes igitur eodem, quo felix illa mulier assecuta est, ordine peccatorum remissionem assequimur, timendo scilicet et fidendo, tremendo et amando. Quo amore? initiali super omnia. Paulo post enim recapitulans quae dixerat: Ea (inquit) quae sumus habentis profecti, non modo probant, quod conscientia peccati mortalis rea possit, gratia Christi praevenit, dilectionem Dei super omnia inchoare; verum quod inchoatione hac provocabatur ad perfectiorem charitatis gradum, qui animam prorsus justificans, peccatam prorsus excludat.

Et Philippic. 7. Justificatio & reconciliatio sunt eadem. Reconciliatio non potest fieri sine dilectione. Ergo nec justificatio. Major nota est. Minorem probat à definitione ad definitum. Est enim reconciliatio mutua dilectionis restitutio, ut conciliari cuiquam est illum mutuo diligere. Nunc rursus colligo, justificatio non potest esse sine dilectione. Dilectio & charitas sunt eadem. Non ergo potest esse sine charitate. Etiam in Sacramento, ut colligitur ex contextu.

Et Philipp. 9. de poenit. & absoluit. Nobis vera contritio verus timor est, qui jure dicitur filialis, etiam si non sit usquequaque perfectus, cum animus nollet Deum offendisse, quem se tamen offendisse recolat. Et infra: Non est vera poenitentia, quando illius non poenitet offendisse Deum, sed seipsum reatus incommodo lesisse. Et haec est poenitentia, quae proprie ex timore servilis oritur. Servorum est enim, non dominorum suorum offensiones; sed proprias timere poenas.

Et infra veros poenitentes à non verè poenitentibus distinguit, in eo quod illi doleant quia peccaverunt; illi quia peccando se mortis aeternae reos effecerunt: Idem verbum Dei audiunt, qui verè convertuntur, & quos falsò poenitet; nec omnes qui verbi comminationes audiunt, dolent quod peccaverunt; sed quod aeternae mortis reos sese fieri quodammodo vident. In illa verò Philippica agit de poenitentia, etiam cum Sacramento. Id enim totius Philippicæ contextus palam ostendit.

ALPHONSUS A CASTRO.

1676 Theologus iste, atque Ecclesiastes celeberrimus, conscientiae Caroli V. Imperatoris moderatior, postquam homil. 2. in Psal. 32. ad illa verba, beati quorum remissa sunt iniquitates, declaravit indiscriminatim agere se velle de poenitentia, tam ea quae virtus, quam quae Sacramentum dicitur, mirabilemque effectus illius demonstravit homil. 3. Explicata (inquit) poenitentiae virtute, quantantam esse diximus, ut ipsius meritis quolibet grave peccatum, quolibet etiam numerosum remittatur. Nunc poenitentiae radicem, videlicet charitatem, à qua omnis poenitentiae virtus procedit, Propheta explicam, dicit illos esse beatos, quorum recta sunt peccata... Teguntur autem per charitatem, sicut B. Petrus ait: charitas operis multitudinem peccatorum... Hinc est quod Christus Servator noster, cum mulieri peccatrici peccata condonavit, ait: remittuntur ei peccata multa, quoniam dilexit multum. Non dixit: quia multum doluit, aut quia multum lacrymata est, aut quia oleo caput meum unxit, aut quia pedes meos lacrymis suis rigavit, & capillis terpsit. Quoniam omnia illa, & alia multo duriora, seclusa charitate, non valent ad remissionem peccatorum. Sed dixit: quoniam dilexit multum, ut videlicet omnem poenitentiae virtutem ex Dei amore pendere innueret... Hic tamen ad destruc-

dum errorem Lutheri, admonendum censui, ut natus putes, sic ad veram poenitentiam esse necessariam charitatem, ut si aliunde, puta à timore mortis, aut ex metu iustissimi Judicii, aut ex odio peccatorum inferni... inchoetur, malam illam esse credat; aut quae utilis & fructuosa esse non possit. Absit à Christi fidelibus haec sententia, quam sacre Litterae, & Sanctorum omnium concors sententia damnat. Nam haec inter Lutheri impietates, & ventrisa dogmata numeratur. Quod postquam multipliciter ex Scriptura refutavit: Non est ergo mala poenitentia (inquit) quae à timore, etiam servili inchoatur. Verumtamen etsi hujusmodi poenitentia... mala non sit; bona tamen nunquam erit, nisi nitra progrediatur, ut scilicet ex timore procedat in amorem; ita ut quod timore inchoatum est, amore postmodum perfectiatur. Nam haec est amoris servilis virtus & bonitas, & utilitas, quod amorem inducere potest, velis aens filium. Non de hoc timore testatur Propheta, illum esse mirum sapientiae; illius (inquam) sapientiae, de qua Sapiens ait: Dilectio Dei honorabilis sapientia. Fieri enim potest, ut quis ex odio peccatorum procedat ad cognitionem peccatorum, considerans, & perpendens quanta sit peccati malitia, cui tanta poenitentiae poena paratur... Tunc peccati sequentiā exactè considerat, odit illud, non solum ratione poenitentiam, quae propter illud infligenda sunt, nisi poenitentia; sed quia malum, quia virtus contrarium, quia per illud Deus offenditur. Quo factò Deus poenitentiam hujusmodi acceptam, statim condonat peccatum. Non quidem tunc, cum ex solo gehennae horrore & odio peccatum odire cepit, quoniam illud odium, etsi non malum, inutile tamen censetur (nisi ultra progrediatur) sed cum timore stimulante, ad dilectionem pervenit, inde iterum ad peccati odium revertitur. Et tunc peccatum illius, charitate superveniente, totum esse incipit... Timor ergo praesare potest poenitentiae vitium; sed sola charitas praesare potest complementum. Timor aperit viam peccatori, per quam ad Deum redire possit, ipsaque peccatorem in limine viae constituit: charitas verò usque ad finem viae perducit, quousque illum Deus, à quo per peccatum elongatus fuerat, conjungat... Haec duo timor & amor duobus malis, quae peccatum reliquerat, medentur. In quolibet enim peccato duo haec insunt, averio videlicet ab incommutabili bono, & conversio ad commutabile bonum... Cum ergo haec duo mala sint in peccato, averio à Deo, & inordinata ad creaturam conversio; duo alia contraria requiruntur, in vera poenitentia, ut his duobus malis mederi possit. Primum est, ut revertatur ab inordinato amore creaturarum. Alterum, ut creaturis desertis, se convertat ad veram Dei amorem, qui omnium honorum est fons. Ut autem ab inordinato creaturarum amore revocetur peccator, multa sunt quae illum allicere & urgere possunt. Primum est timor gehennae... à mala autem peccati complacentia solum hic timor non potest revocari peccatorem. Unde si perverius quisque tartarea tormenta videret, à malorum perpetratione seipsum coercere posset. Verum ad amorem justitiae nunquam induceretur, nisi gratia divina illum traheret... Hoc autem vel ex eo conjici potest, quod timore poena sublato, sicut canis ad vomitum redit.

Et infra: Si ad poenitentiam solum timor gehennae... impulerit peccatorem, nunquam ille justificabitur, nec verus erit poenitens; etiam si tunc timori conjungatur praemis aeterni amor & desiderium, verum non efficiet poenitentem, nec poenitentiam, quae solum ab his duobus radicibus oritur, valebit ad remissionem obtinendam. Nam illud desiderium ex sui ipsius amore procedit, quo homo sibi bonum optat. Is autem nunquam est meritis ratiis. Propter quod si quis durissimam & acerbissimam

ageret pœnitentiã, non amore Dei, sed amore celestis præmii: quod sibi dari sperat, nunquam sic justificabitur. Tertium igitur superest, videlicet amor Dei, qui solus satis est, ut verum efficiat pœnitentem, qui suorum peccatorum remissionem merito impetrare possit. Si autem huic Dei amori jungatur aut timor gehenne, aut præmii desiderium, aut utrumque simul, nihil obesse poterit, modo principem locum hac in causa amor Dei teneat, reliqui autem duo, tanquam qui illum juvant, & illi deserviunt. Nam timor, quamvis pœnitentiã non perficiat, tamen animam ad pœnitentiã preparat, viamque ad pœnitentiã aperit. Similia habet Alphonsus à Castro lib. 4. adversus hæreses verbo contritio.

JACOBUS LATOMUS.

167 Insignis Doctor iste Lovanicus, etiam unus ex primis fuit, qui Luthero se opposuit. Ad cuius articulum tertium docet, quod pœnitentiã quidem timore incipitur; verumtamen "qui timore pœnæ legem servat, quamvis non faciat bene, facit tamen minus malè, quàm si ipsam quoque pœnam contemnens, legem transgrediretur." Et hanc unam esse ex utilitatibus timoris. Altera est, quia "quod in principio merito fit, assuefactione levius factum, voluntariè tandem fiet, ut timor transeat in amorem, quemadmodum lex Moyfi duxit ad Christum. Necessarium verò esse transitum à timore ad amorem, inde ostendit, quia "pœnitere & dolere de offensâ Dei" (quod sine Dei amore non fit) "est juris naturæ, suppositâ fide, habentis vim obligandi peccatorem pro statu legis naturæ, legis Moyfi, & legis Evangelii. Ad art. 7. ejsdem: "Pœnitentiã" (inquit) "sacramentalis prima pars, scilicet contritio, inchoatur ex timore peccatorum, aut amore commodi, ac tandem amore iustitiæ vel virtutis perficitur & completur." Quem amorem dicit reperiri non in solis iustis. Quia "possunt peccatores aliquid facere amore Dei, vel quia præcipit Deus, quamvis non faciant ex charitate, quæ separat filios regni & perditionis. Nam, teste Augustino, charitas, non qualibet, sed charitas de corde puro, & conscientia bonâ, & fide non fictâ, est ex qua iustus in hac peregrinatione vivens ad speciem quoque perducitur." Et infra: "quando voluntas aliquid profectur, eo solo quia bonum est, aut quia honestum est, aut quia rectæ rationi consonum est, videtur ipsam honestatem honorare, amare, amplecti; in quo virtualiter amat Deum, qui est fons boni, honesti, & rationis. Qui enim aliquid amat, quia tale, maximè amat id quod est maximè tale; & talis utens creaturâ benè, non eâ utitur sine amore Dei; quamvis non sit huiusmodi amor dignus vitâ æternâ." Quod & confirmat libro 1. de Confess. secret. his verbis: "Numeratur inter gratias gratis datas charitas quædam, & dilectio Dei, quæ erga Deum afficitur peccator, in statu peccati mortalis existens, non quidem illa quæ finis præcepti est de corde puro; sed tamen nonnulla charitas est. Multa enim agit & patitur peccator amore Dei, nec prorsus ignorat, quàm bonus illi sit Deus, &c.

Quamvis autem in eodem libro de Confess. dicit necessarium ad Confessionis utilitatem non esse quod dolor de peccatis procedere non debeat ex gratuita Dei dilectione: "neque Confessionem tibi credas futuram inutilem, nisi prout gratuitam Dei dilectionem, & procedentem, tem ex ea peccati dolorem adeptus fueris." Non idèd negat necessarium esse dolorem ex amore Dei propter se. "Per gratuitam quippe Dei dilectionem "ibi intelligit dilectionis actum" ex

Tom. III.

gratia gratum faciente "procedentem, prout ipsemet exponit. Cuiusmodi gratia non necessarîo prærequiritur in suscipiente sacramenta Baptismi & Pœnitentiæ; "utpote quam "(inquit)" per sacramenta Baptismi & Pœnitentiæ acquirimus. Nam ista duo sacramenta ex non factis sanctos faciunt: cætera verò sanctitatem in suscipiente præsupponunt.

Et infra: "Verum quidem est, quæcumque preparantia & disponentia ad futuram justificationem ad Dei gratiam pertinere, & gratiæ Dei tribuenda esse; sed gratiæ gratis datæ; "non gratiæ gratum facienti." Inter has enim gratias gratis datas reponitur habitus fidei informis, & ejus actus informis; habitus spei, & ejus actus informis, qui est dolor de peccatis rectè circumstantionatus. Hunc actum Doctores recentiores attritionem vocant, ut distingatur à contritione, quæ est actus pœnitentiæ formatus.... Numeratur & inter gratias gratis datas charitas quædam & dilectio Dei, quæ erga Deum afficitur peccator in statu peccati mortalis existens, &c. ut supra.

PETRUS SOTO ORD. PRÆDIC.

Magnus ille vir, ab Othone Cardinali, & 1658 Concilio Tridentino (cui ut Pontificus Theologus interfuit) tanto habitus in pretio, cui & suæ conscientia moderationem Carolus V. olim commisit, in Scholiis Cathol. tit. de contrit. Wirtemberg. ad hæc Confessionis Wirtembergensis verba: "Contritionem vocamus sensum iræ Dei, seu dolorem & pavorem animi ex agnitione magnitudinis peccatorum, & gravitate iræ Dei. Adde "(inquit Soto)" & ex vera Dei dilectione, ipsum super omnia bona estimante. Sinc hac verò, de qua dictum est, dimissa sunt ei peccata multa, quoniam dilexit multum, contritio non est vera."

Et tit. de contrit. Catholica: "Contritionem vocat Ecclesia Catholica perfectum animi dolorem de peccato, voluntati illi, quæ peccare libuit, oppositum, frangentemque duritiã illam cordis, quæ peccantes divinis præceptis resistimus, & bonitati. Dolor siquidem peccati imperfectus est, ex quantumque & qualicumque fide procedens, & quantumque lacrymas & sensum doloris habeat, quousque ex Dei charitate... dilectioneque illius super omnia bona & amabilia procedat, atque ita peccata, tanquam Deo opposita, super omnia quæ odio habet, detestetur, idque verè in divinis oculis. Hæc contritio "(addit)" semper & ante legem, & sub lege, & revelatâ gratiæ tempore ad remissionem peccati lethalis necessaria est in adultis."

Et Instit. Sacerdot. lect. 5. de pœnit. probat in fine vitæ difficile esse agere veram pœnitentiã, quia "tunc non satis libere, sed necessitate quâdam agitur pœnitentiã, & timore pœnæ; cum tamen sola quæ ex charitate agitur, & solo Dei amore, sufficiat ad remissionem peccati."

Et lect. 14. "Constituamus in hæc materia confessionum hoc fundamentum... ad interrogam & perfectam pœnitentiã, sive contritionem" (id est sufficientem ad peccati remissionem, prout ipsemet exponit ibidem) " & requiritur, & sufficit, ut ex vera Dei charitate, & dilectione ejus super omnia emanet, ab illa procedat & dirigatur, atque ita ipsam habeat conjunctam.... cum pœnitentiã confiteri propriè quemdam motum esse animi contrarium peccato. Peccatum verò lethale... idèd peccatum est, quia contrarium veræ charitati, & dilectioni Dei super omnia. Donec igitur in animo sit motus illi contrarius, nondum est plena conversio, nondum vera remissio: quia nondum re-

M m m 2

cessum est animo à peccato... Unde Joannes: qui non diligit, manet in morte... Et... Paulus... si tradidero corpus meum, &c. Unde hñeri quòd ad perfectam (id est plenam, seu sufficientem, ut antè) poenitentiam requiritur ut ille dolor peccati, sive odium & detestatio sit propter Deum, hoc est, ut hoc sit præcipuum quod in peccato displicet, ut odio habeamus, quia contrarium est Deo, quia offensa & injuria quædam Dei est... Multis enim modis... & rationibus odio haberi potest peccatum, videlicet... quòd propter ipsum damnatione æternam efficiatur dignus peccans. Cæterum quædam non detestatur peccatum, quia contrarium bonitati divina, reverentiæ, honori, atque obedientiæ ei debite, nondum est vera poenitentia: quia nondum ibi charitas est... sine illa enim nihil Deo gratum aut perfectum esse valet. Et circa hæc quidem de fine contritionis, non est opus plura dicere, nisi ut hoc quod certum est sobrie & prædenter doceatur populus... non ex opinionibus quorumcumque, sed ex doctrina Scripturæ & Patrum.

Et lect. 7. de necess. condition. confess. postquam statuit, tria esse maxime necessaria contritioni... primum ut sit cum contritione & dolore... cuius defectus magna ex parte vel nullum reddit Sacramentum, vel fructu ejus & utilitate privat. Post multa ad hoc dicta, ex his (inquit) duo accipiamus... primum ut intelligamus... quàm necessaria sit perfecta contritio (de qua supra locuti sumus) ad remissionem peccati, etiam cum ipso Sacramento vel Poenitentia, vel quocumque alio. Hactenus Petrus Soto sub finem Concilii Tridentini mortuus, quem doctissimum simul & piensimum, & nunquam satis laudatum virum appellat Cardinalis Otho, Episcopus Augustanus, in epistola præfixa tractatui ipsius de Institutione Sacerdotum, quem tractatum dictus Cardinalis adoptavit & imprimi curavit anno 1558. pluribus proinde annis post sess. 14. Concilii Tridentini, in quo summam ille obtinebat existimationem severa probitatis, solideque scientia, inquit Cardinalis Pallavicinus Histore. Concil. Trid. lib. 20. c. 13.

STEPHANUS PARIS, ET GASPAR CASALIUS.
Stephanus Paris in lib. de Institutione Christiani hominis adversus hujus temporis hereses, ante Sacerdotis absolutionem, contritionem exigit perfectam, quæ prius Dominus iustificat imertis, deinde foris Sacerdos absolvit.

Gaspar Casalius l. 2. de quadripartita iustitia c. 13. dicit, ad justificationem... oportere quòd intercedat... dilectio Dei super omnia, obedientia erga Deum ex corde, & poenitentia, seu odium peccatorum.

CAPUT CXLII.

Catecheses ab Ecclesiis & Præfatis Germaniæ, Hispaniæ, Italiæ, Galliæ, Poloniæ, & Belgiæ, adversus hæreticos editæ, partim proximè ante Tridentinum, partim ipso Tridentini tempore, partim proximè post illud, formidolosæ attritionis insufficientiam, divinæque dilectionis necessitatem pariter adstruunt.

ENCHIRIDION COLONIENSE.

1659 Anno 1536. editum est in Concilio Coloniensi Enchiridion Christianæ Instructionis, cujus Auctores (prout num. 1595. dixi) fuerunt Joannes Gropperus, tunc Præpositus Bonnenis, postea S. R. E. Cardinalis, & notter Everardus Billichius. In hoc igitur Enchiridio (à S. Inquisitione expurgato, sed circa materiam contritionis & attritionis

nis intacto) tit. de poenit. §. ordiemur sic habet: Ordinem à vera poenitentia descriptione, quæ sane nihil aliud est quàm conversio hominis ad Deum, quæ tum fit & peragitur, cetera peccata, quæ commisit, propter Deum, ex animo, non sine gravi animi dolore odimus, cum voto & proposito deinceps non peccandi.

Et infra postquam §. porrò dixit: Ecclesiasticæ Patres, veram poenitentiam tribus partibus constare tradunt, contritione, confessione, satisfactione. §. quibus pergit sic: Prima itaque pars contritio est, quæ Ecclesiæ vocat vehementem animi amaritudinem, ac intimam dolorem conscientia, quæ Deum irasceri peccatis sentit. Et se peccavisse graviter dolet, cum voto vitam in melius commutandi. Hæc incipit quidem & concipitur replurimum fide historica, & timore servili; sed non perficitur nisi fide sincera & timore filiali. Et postquam cum Augustino distinguit inter hæc tria, credere Deum, credere Deo, credere in Deum, aliens duo priora in intellectu consistere; tertium voluntatem afficere, ita ut credere in Deum sit credere, habere & adherere Deo, non solo intellectu, quem fides illuminat; sed & voluntate, quam accedente charitate inflammat. §. neque sic ait: Neque tantum putandum est, hunc timorem servilem, qui ex metu supplicii ducit originem... poenitentiam totam absolvere, quin positus in solas ad se non sufficiat, ut exitialis sit... nisi proficiat ad spem veniæ... & succedat illa fides, secundum tertiam credendi rationem (quæ amando in Deum iur, ut §. quæ omnia explicuerat) quæ accedens demum satis, ut timorem servilem comitetur timor filio dignus, cui commissæ displicent, non iam quia pertrahunt in gehennam, sed quia quod Patrem optime ac sic de nobis meritum offendunt. Quale videtur esse in filiis, qui graviter in parentes deliquerunt. Primum enim metu peenæ, seu plagarum; peccatum oderunt, deinde paternæ pietatis memoria subeunte, ubi faciunt reditum in gratiam ceperunt, etiam ex amore præterita commissæ detestantur.

Et §. videt ergo: Videt ergo quemadmodum consideratio iustitiæ ac iudicii divini, accedente fide historica, poenitentiam inchoat; consideratio tamen bonitatis divinæ, ex amoris affectu procedens, eam fiducia misericordiæ, poenitentiam format. Hæc inficiamus: sanctiora esse poenitentiam, quam timor filialis, in bonitatem Dei respiciens, & inchoat, & format. Sed quoniam hæc est fragilis & imperfectio nostra, ut non facile ad bonitatem Dei oculos nostros attollamus, nisi prius iram servemus, quemadmodum Pfalter ait: cum occideret eos, querebant eum. Et revertentur, & clamabant ad Dominum, cum tribularentur: idcirco SS. Patribus rectè placuit, poenitentia doctrinam, à timore servili non inchoari ordiri; modo in eo poenitentia non siltat, sed ad filialem amorem, dignæ dilectionem gradum faciat, cujus necessitatem postquam probavit ex sententiis Augustini, Basilii, Ambrosii, Gregorii & Cassiodori in Pl. 110. merum iusticiæ janam conversionis appellantis, modo tamen discretio dilectionis addatur, tandem concludit, quòd hæc tandem est vera poenitentia, ad quam omnis Scripturæ passim nos vocat... Breviter in hæc sententiam p. canoni discedunt.

Et §. & vel hoc exemplo: ergo cum poenitentia gratitum Dei donum sit, ab illo & precibus, & lacrymis, animi saltim, aliisque p. studiis expectanda est. Quòd si non statim contingit quòd amoretur, non est tamen desistendum à bene cupis. Præterea qui ex consideratione vite turpiter acta, ac metu gehennæ jam concepit aliquam detestatorem criminum, hoc est timorem servilem, ac necdum sentit timorem filio dignum, perseveret in lacrymis... donec & hunc timorem sentierit, cum v.